Editura UNIVERS

Seria romanelor lui Čapek începe cu *Fabrica de Absolut* (1922), urmat de: *Krakatit* (1924), *Hordubal* (1933), *Meteorul* (1934), *O viață obișnuită* (1934), *Războiul cu salamandrele* (1936), *Echipa întîi* (1937) și romanul rămas neterminat *Viața și opera compozitorului Foltýn* (1939).

De asemenea mai publică *Cartea apocrifelor* și cîteva volume de foiletoane: *Anul grădinarului* (1929), *O excursie în Spania* (1930), *Mici tablouri din Olanda* (1932), *Despre oameni* (1940) etc. și cărțile pentru copii: *Dašenka sau viața unui cățel* (1933), *Nouă povești* (1932) etc.

R.B.

Vol. I–II, lei 15

219

1973

KAREL ČAPEK ● CARTEA APOCRIFELOR

KAREL ČAPEK

CARTEA APOCRIFELOR

COLECȚIA MERIDIANE

Desenul copertei *Damian Petrescu*

KAREL ČAPEK
KNIHA APOKRYFŮ
Československý Spisovatel
Praha 1964

Karel Čapek

Cartea apocrifelor

EDITURA UNIVERS

BUCUREȘTI, 1973

OSÎNDIREA LUI PROMETEU

Istoviți de o îndelungată și plictisitoare dezbatere judecătorească, tușind și oftînd, senatorii s-au adunat la umbra măslinilor sacri să delibereze.

— Cum vă spuneam, domnilor, spuse căscînd Hipometeu, președintele senatului, blestemata asta de dezbatere s-a cam lungit. După părerea mea, e de prisos să rezum cele spuse, dar o fac ca să nu mi se poată aduce critici formale. Va să zică, acuzatul Prometeu, domiciliat în localitate, a fost trimis în fața judecății pentru faptul de a fi descoperit focul și de a fi... hm, hm... de a fi atentat prin aceasta la ordinea publică; a mărturisit: 1) că într-adevăr a descoperit focul, 2) că poate, cu ajutorul așa-numitului amnar, să provoace oricînd acest foc și 3) că n-a păstrat așa cum se cuvenea secretul acestei invenții atît de primejdioase și că nici măcar n-a anunțat-o autorităților competente, ci a comunicat-o, sau mai bine zis a dat-o spre folosință oamenilor simpli, așa cum rezultă din depozițiile martorilor citați de noi. Socot că e de ajuns și că am putea trece de îndată la vot, pentru a

stabili vina şi a da sentinţa de condamnare a lui Prometeu.

— Să avem iertare, domnule preşedinte! interveni asesorul Apometeu. Eu socot că, avînd în vedere gravitatea faptelor examinate în această şedinţă extraordinară, ar fi poate mai bine să dăm sentinţa numai după o examinare atentă şi, ca să zic aşa, multilaterală a chestiunii.

— După cum vă e dorinţa, domnilor, rosti conciliant Hipometeu. Deşi lucrurile sînt clare... Dar dacă cineva vrea să mai aducă ceva la cunoştinţă, poftim...

— Mi-aş îngădui să susţin, spuse juratul Ameteu, după ce-şi drese glasul, că după părerea mea în toată această chestiune trebuie relevată în mod special o anumită latură. Am în vedere partea religioasă a chestiunii, domnilor. Vă rog să fiţi amabili şi să-mi spuneţi: care e definiţia focului? Ce înseamnă această scînteie scăpărată? După cum a mărturisit chiar Prometeu, focul nu e decît fulgerul, iar fulgerul e, după cum ştiţi şi domniile-voastre, un semn al puterii zeului care deţine tunetul. Vă rog, domnilor, să fiţi amabili şi să-mi spuneţi: cum a ajuns un oarecare Prometeu la dumnezeiescul foc? Cu ce drept l-a luat? De unde? Prometeu vrea să ne convingă că l-a găsit, pur şi simplu. Prostii! Dacă ar fi aşa de uşor, de ce nu l-a găsit bunăoară unul dintre noi? Eu am convingerea fermă, domnilor, că Prometeu l-a furat pur şi simplu, că l-a furat de la zei. Nu ne pot induce în eroare nici refuzul lui de a mărturisi, nici manevrele lui. Eu aş califica această crimă pe de o parte ca furt, iar pe de alta ca defăimare a celor sfinte şi sacrilegiu. Iată de ce cred că, pentru cutezanţa şi neruşinarea sa, acuzatul trebuie pedepsit cu toată asprimea, întru apărarea sfintei proprietăţi a zeilor noştri naţionali. Atît am avut de spus, încheie Ameteu, suflîndu-şi nasul cu mult zgomot în pulpana togei.

— Bine zis! aprobă Hipometeu. Cine mai doreşte să ia cuvîntul?

— Să am iertare! interveni Apometeu. Nu pot fi de acord cu deducţiile venerabilului nostru coleg. Am văzut cu ochii mei pe numitul Prometeu aprinzînd focul şi vă pot spune deschis, domnilor — asta rămînînd între noi, bineînţeles — mare lucru nu e. Orice derbedeu, orice pierde-vară sau cioban ar putea să aprindă un foc. Noi n-am făcut acest lucru numai pentru că sîntem oameni serioşi şi n-avem nici timpul, nici intenţia să ne jucăm cu nişte pietricele care scapără scîntei. Îl asigur pe colegul nostru Ameteu că aici e vorba de o simplă forţă naturală, cu care nu şi-ar pierde timpul un om cu judecata sănătoasă, şi cu atît mai puţin un zeu. Socot că focul e un fenomen mult prea puţin important ca să poată profana cele sfinte. Cu toate acestea, sînt obligat să atrag atenţia, stimaţi colegi, asupra unei alte laturi a chestiunii. Se pare că focul e un element foarte primejdios, ba chiar dăunător. Aţi auzit depoziţiile martorilor. Experimentînd copilăroasa invenţie a lui Prometeu, au căpătat arsuri grave, ba, în unele cazuri, a avut de suferit pînă şi avutul lor. Domnilor, dacă din vina lui Prometeu folosirea focului va cunoaşte o răspîndire mai largă, lucru care, din păcate, nu mai poate fi împiedicat, viaţa şi inte-

gritatea averii noastre vor fi puse în primejdie, iar aceasta, domnilor, poate însemna sfîrşitul civilizaţiei. Va fi suficientă o mică neatenţie, ca nimeni să nu mai poată stăvili neînduplecata stihie. Cu o uşurinţă condamnabilă, Prometeu a iscat acest fenomen periculos. Eu l-aş învinui de delict cu urmări care atrag după sine o serie întreagă de prejudicii şi pun în primejdie siguranţa publică. Avînd în vedere toate acestea, propun ca Prometeu să fie condamnat la închisoare pe viaţă, cu regim sever şi ţinut în fiare. Am terminat, domnule preşedinte!

— Aveţi perfectă dreptate, colega! spuse Hipometeu. Se pune întrebarea, domnilor: ce rost are acest aşa-zis foc? Oare strămoşii noştri au cunoscut focul? A propune aşa ceva înseamnă a da dovadă de lipsă de respect faţă de o rînduială de veacuri, înseamnă, hm... înseamnă a duce activitate subversivă. Asta ne mai lipsea, să ne jucăm cu focul! Vă rog să aveţi în vedere şi urmările, domnilor. Stînd lîngă foc, oamenii se vor moleşi, vor prefera să se culce pe o ureche, decît să...ei, decît să lupte etcetera. De aici slăbiciunea şi decăderea moravurilor şi... ă-ă... dezordinea generală etcetera. Într-un cuvînt, domnilor, trebuie să facem ceva împotriva acestor fenomene nesănătoase. Trăim vremuri grele şi, ce să mai zic, iată ce am vrut să vă amintesc!

— Foarte just! exclamă Antimeteu. Desigur, sîntem cu toţii de acord cu domnul preşedinte asupra faptului că focul iscat de Prometeu poate avea urmări imprevizibile. Domnilor, să nu ne ascundem după degete! Focul e un lucru de extremă importanţă. Să ne gîndim puţin

cîte posibilităţi se deschid aceluia care stăpîneşte focul! Să vă dau numai un exemplu: cu ajutorul lui poate fi incendiată recolta inamicului, pot fi distruse livezile cu măslini etc. Domnilor, focul ne pune la îndemînă nouă, oamenilor, o forţă şi o armă nouă. Avînd focul, vom fi aproape deopotrivă cu zeii, şopti Antimeteu. Apoi, deodată, strigă cu glas răsunător: Îl acuz pe Prometeu de a fi încredinţat această stihie divină şi de nestăvilit ciobanilor, sclavilor şi tuturor celor care au venit la el! Îl acuz pentru faptul de a nu fi încredinţat-o celor aleşi, care ar fi păstrat-o ca pe un bun de preţ al statului şi ar fi folosit-o după cum se cuvine! Îl mai învinuiesc pe Prometeu pentru faptul de a nu fi păstrat secretul descoperirii lui, secret care revine de drept cîrmuitorilor ţării, şi-l mai învinuiesc pe Prometeu, strigă Antimeteu indignat, pentru faptul de a fi învăţat şi pe străini cum se mînuieşte focul, adică pentru faptul de a nu-l fi ascuns de duşmanii noştri! Dînd focul tuturor, Prometeu ni l-a furat nouă. Îl acuz, deci, pe Prometeu de înaltă trădare şi de crimă împotriva ordinii publice.

Antimeteu striga atît de tare, încît îl înecă tusea. Aşteptă pînă cînd tusea se potoli, apoi adăugă:

— Propun să fie condamnat la moarte!

— Aşadar, domnilor, anunţă Hipometeu, cine mai doreşte să ia cuvîntul? Nimeni? Atunci înseamnă că, dată fiind aprecierea tribunalului,

acuzatul Prometeu e declarat vinovat, în primul rînd, pentru insultă adusă statului și pentru sacrilegiu, în al doilea rînd, pentru leziuni corporale grave aduse celor din jur și pentru prejudicierea avutului altora, precum și pentru primejduirea siguranței publice, iar în al treilea rînd, îl acuz de înaltă trădare. Domnilor, propun să fie condamnat sau la închisoare pe viață cu regim sever și cu fiare, sau la moarte. Hm...

— Sau și una și alta, pentru a împăca cele două puncte de vedere, spuse Ameteu visător.

— Cum? Cumul de pedepse? se miră președintele.

— Întocmai! rosti Ameteu. Am putea să procedăm în felul următor: să-l ferecăm în lanțuri pe un pisc de stîncă și... să lăsăm vulturii să-i ciugulească ficatul de păgîn. Ați înțeles, domnilor?

— Soluția e posibilă, spuse Hipometeu satisfăcut. Ar fi o pedeapsă exemplară, domnilor... hm... pentru o astfel de crimă, nu-i așa? Are cineva ceva de obiectat? Nu? Va să zică, am hotărît!

La dejun, Epimeteu, fiul lui Hipometeu, îl întrebă pe taică-său:

— De ce l-ați condamnat pe Prometeu la moarte?

— Asta nu-i de nasul unui mucos ca tine! răspunse Hipometeu, rozînd un piciorus de miel. Piciorul ăsta e mult mai gustos fript decît crud. Iată pentru ce e bun și focul ăsta! Am ținut seama de interesul public. Unde am ajunge dacă orice vîntură-țară ar cuteza să inventeze nepedepsit ceva nou și măreț? Nu-i așa? Dar mi se pare că la carnea asta mai lipsește ceva... Ah, da, am găsit! exclamă el bucuros. Piciorul de miel fript trebuie frecat cu sare și usturoi. E și asta o invenție, puiule, dar lui Prometeu nu i-ar fi trăsnit niciodată prin cap una ca asta!

1932

O EPOCĂ DE DECĂDERE

În fața peșterii domnea liniștea. Bărbații plecaseră încă de dimineață, agitîndu-și sulițele, în direcția Blansko sau poate Rajec, pe unde dăduseră de urmele unei turme de reni. Între timp femeile se împrăștiaseră prin pădure să culeagă fructe.

În răstimpuri venea dintr-acolo zvon de glasuri gîlcevitoare și turuială fără sfîrșit. Copiii se scăldau pesemne jos la pîrău — dealtfel cine-ar sta să le poarte de grijă țîncilor ăștia, niște hoinari și niște sălbatici. Iar bătrînul om preistoric, Janeček, moțăia în liniștea aceasta desăvîrșită, toropit de căldura plăcută a soarelui de octombrie. Ca să spunem adevărul, sforăia, scoțînd pe nas niște zgomote șuierătoare, dar se prefăcea că nu doarme, ci stă de pază la intrarea în peștera tribului, așa cum se cuvine unui bătrîn șef de trib.

Bătrîna Janečková întinsese pe jos o piele de urs proaspăt jupuită și se apucase s-o curețe cu o bucată ascuțită de cremene. „Treaba asta se cere făcută cu migală, bucățică cu bucățică, și nu cum o face noră-mea, își zicea bătrîna. Ea dă de două ori, de mîntuială, cu răzuitoarea și

fuge afară să-și giugiulească copiii. Pielea asta, se gîndește bătrîna Janeckova, n-o să fie bună de nimica, o să plesnească sau o să se încingă, da eu nu mă amestec, treaba ei, dacă nu-i spune nimic feciorul-meu. Adevărul e că noră-mea nu știe ce-i economia. Ia te uită, blana-i ciupită, și chiar aici, în mijlocul spinării! Oameni buni, se vaită bătrîna doamnă, ce nepriceput o fi înjunghiat ursul în spate? În felul ăsta, strici toată pielea! Bărbatu-meu n-ar fi făcut asta, își spuse cu amărăciune bătrîna, el totdeauna țintea gîtul."

— Mhm, ah! gemu întinzîndu-se și frecîndu-se la ochi bătrînul Janeček. Încă nu s-au întors?

— Ți-ai găsit! bombăni bătrîna. Mai ai de așteptat.

— Uf! oftă unchiașul clipind somnoros din ochi. Cred și eu! Cu ăștia! Hm! Sigur! Da femeile unde-s?

— Da ce, le păzesc eu? mormăi înciudată femeia. Parcă nu le știi! Umblă creanga cine știe pe unde!

— Aaah, căscă moș Janeček. Umblă creanga, în loc să... în loc să facă, să zicem, una sau alta. Păi de! Asta-i situația!

Se făcu tăcere. Bătrîna Janečková răzuia repede, cu rîvnă, înciudată, pielea proaspătă de urs.

— Ți-am spus eu, făcu Janeček, scărpinîndu-și îngîndurat spinarea. Ai să vezi că iar n-or să aducă nimic. Se-nțelege: cu săgețile astea de os ale lor, bune de aruncat... Și doar mereu îi spun băiatului: Ascultă, nu există os destul de tare și de rezistent, ca să faci din el săgeți! Asta o

ştii şi tu, ca femeie, că nici osul, nici cornul nu are asta — cum îi zice? capacitate de perforare, înţelegi? Nimereşti în os, os pe os nu-l străpunge, nu-i aşa? E lesne de priceput. Pe cînd o armă de piatră, ehe! E drept că te căzneşti mai mult pînă o cioplești, dar îţi iese un ascuţiş pe cinste. Da fi-meu parcă vrea să asculte?

— Păi da, azi nu mai vrea nimeni să asculte de vreo poruncă, rosti cu amărăciune în glas doamna Janečková.

— Dar eu doar nu poruncesc nimănui, se supără unchiaşul. Dar nici sfaturi nu vor să primească! Ieri am găsit la poalele stîncii de colo o bucată netedă şi dreaptă de cremene, de-ţi era mai mare dragul s-o priveşti. Doar s-o mai cioplești puţin pe margini, s-o faci mai tăioasă, şi ar fi ieşit o mîndreţe de armă. O aduc eu acasă şi i-o arăt lui fecioru-meu. Zic: Priveşte, asta da piatră, nu-i aşa? Este, el de colo, şi ce-i cu asta, tăticule? Ei, zic, din asta s-ar putea ciopli o săgeată. Fugi de-aici, tăiculiţă, el de colo, cine mai stă azi să migălească la cioplitul unei pietre? Zac în peşteră grămezi întregi de vechituri din astea care nu-s bune de nimic. Nici la lance n-o poţi fixa, oricît ai lega-o de bine, şi-atunci la ce-i bună? Sînt leneşi, asta-i, strigă supărat bătrînul. Azi n-ai să mai găseşti unul care să-ţi fasoneze ca lumea o bucată de cremene! Sînt comozi! Bineînţeles că un vîrf de os îl faci cît ai zice peşte, dar tot aşa repede se şi rupe. Da el de colo, fi-meu, cică nu-i nimic, faci altul, şi gata. Da, dar în felul ăsta unde ajungem? Una, două, o săgeată nouă! Spune şi tu, cine a mai văzut una ca asta? Cînd te gîndeşti că un vîrf tare de cremene putea să ţină ani întregi! Dar ai să vezi c-or să vină la vorba mea: odată şi odată se vor întoarce — şi încă bucuroşi — la armele astea ale noastre, solide, de piatră! De aia şi strîng tot ce găsesc: săgeţi vechi şi ciocane, şi cuţite de cremene... Auzi, cică-s vechituri!

Bătrînul domn simţea că se înăbuşe de indignare şi amărăciune.

— Păi uite, începu doamna Janečková, cu gîndul să schimbe vorba, aşa-i şi cu pieile astea. Mămico, zice noră-mea, la ce bun să migăleşti atîta cu răzuitul, păcat de muncă. Încearcă o dată să tăbăceşti pielea cu cenuşă, nici nu miroase... Ai să mă înveţi tu pe mine, se zburli bătrîna, adresîndu-se nurorii absente, eu ştiu ce ştiu! Doar de cînd lumea, pieile s-au răzuit, şi încă ce piei! Sigur, dacă ţi-e silă de muncă... Nu ştiu ce să mai găsească să scape de treabă! De aia născocesc mereu altceva. Să tăbăceşti pielea cu cenuşă! Cine-a mai auzit aşa ceva?

— Aşa e, căscă Janeček. Ce-am făcut noi nu li se mai pare bun. Cică armele de piatră sînt incomode la mînă. Asta cam aşa-i, dar noi nu ne-am prea uitat la comoditate. Pe cînd azi, uşurel, să nu vă vătămaţi mînuşiţele! Zi şi tu, unde o să ajungem? Sau ia-i pe copiii de azi. Lasă-i, tăticule, lasă-i, zice noră-mea, să se joace şi ei. Să se joace, da, dar ce-o să fie de capul lor mai tîrziu?

— Măcar de n-ar face atîta larmă, se văită bătrîna doamnă. Sînt prost crescuţi, ăsta-i adevărul!

— Asta-i educaţia de azi, rosti sentenţios bătrînul Janeček. Dacă-i spun şi eu ceva lui fiu-

meu, el, gata: Tată, dumneata nu poţi înţelege, azi sînt alte vremuri, altă epocă. Nici armele astea de os, zice, nu înseamnă încă ultimul cuvînt în acest domeniu, cîndva, cică, oamenii au să descopere alt material. Ei, vezi, asta le pune capac la toate: ca şi cînd ar fi văzut cineva un material mai dur ca piatra, lemnul sau osul! Spune şi tu, chit că eşti femeie şi nu te pricepi, dacă asta nu întrece toate limitele!

Doamna Janečková lăsă să-i cadă, cu un gest de neputinţă, mîinile în poală.

— Ascultă, rosti ea, de unde le vin toate ideile astea năstruşnice?

— Păi, cică aşa-i moda, molfăi cuvintele cu gura lui ştirbă bătrînul. Uite, vezi tu, colo în direcţia aceea, cale de patru zile de aici, s-a aciuit un trib nou, o adunătură străină, care, cică, face toate lucrurile astea. Aşa că vezi, toate prostiile de la ăia le-au luat ai noştri. Armele de os şi toate. Ba... ba chiar au ajuns să şi cumpere de la ei, grăi, mînios, unchiaşul. Le dau în schimb pieile noastre bune! Ca şi cînd de la străini ar fi venit vreodată ceva bun! Fereşte-te să faci tovărăşie cu nişte neisprăviţi, străini de neamul tău! Şi apoi aşa ne învaţă şi experienţa strămoşilor noştri: pe străini ia-i prin surprindere, fără multă vorbă, şi rade-i de pe faţa pămîntului. Aşa a fost de cînd lumea: fără mofturi, omoară-i şi gata. Dar bine, tată, face fi-meu de colo, azi sînt alte timpuri, acum se practică schimbul de mărfuri... Auzi, schimb de mărfuri! Dacă ucid pe cineva şi-i iau tot ce are, capăt şi marfa lui şi nu-i dau nimic pe ea — atunci la ce bun schimbul? Bine, tată, îmi răspunde fecioru-meu,

şi atunci plăteşti, dar cu vieţi omeneşti, şi-i păcat be ele. Aici e buba: cică-i păcat de vieţile omeneşti! Ce concepţii are şi generaţia de azi! bombăni scîrbit bătrînul domn. Sînt nişte laşi, asta-i! Auzi, cică-i păcat de oameni! Şi cum or să se hrănească atîţia oameni dacă nu se mai omoară între ei, spune? Că încă de pe acum numărul renilor a început să scadă al dracului! Auzi-i, le e milă de oameni, dar respect pentru tradiţie n-au, de strămoşi şi de părinţi nu mai ţin seamă... Asta-i descompunere morală! izbucni moş Janecek. Mă uit într-o zi şi văd un mucos mîzgălind cu ocru pe peretele peşterii conturul unui bizon. I-am tras o palmă, dar fi-meu mi-a zis: Lasă-l tată, uite, bizonul parcă-i viu! Ei nu, că asta le pune capac la toate! S-au mai făcut vreodată astfel de prostii fără folos? Dacă n-ai ce face, băiatule, pune mîna şi ciopleşte o bucată de cremene, nu să desenezi bizoni pe pereţi! Ce nevoie avem de prostiile astea?

Doamna Janečková strînse cu severitate buzele: „Dacă ar fi doar bizoni“, rosti scurt, după o clipă.

— Dar ce mai e? întrebă unchiaşul.

— Nimic, încercă să scape doamna Janečková, mi-e şi ruşine să-ţi spun. Ei, ca să ştii, se hotărî ea deodată, azi-dimineaţă am găsit... în peşteră... o bucată de colţ de mamut. Era cioplită în chip de femeie goală. Cu sîni şi toate celelalte, înţelegi?

— Fugi de-aici! încremeni bătrînul. Cine a cioplit-o?

Doamna Janečková ridică indignată din umeri:
— Cine poate să știe? Pesemne că vreun tînăr. Am aruncat-o în foc, dar... Uite, așa avea un piept! Ptiu!
— Așa nu se mai poate, rosti moș Janeček.
— Asta-i curată depravare! Vezi, toate vin de acolo că cioplesc tot ce le trece prin minte în os! Nouă nu ne-ar fi trecut niciodată prin cap o astfel de nerușinare, pentru că din cremene nici n-ar fi fost posibil să ciopleşti așa ceva. Uite unde ajung! Astea-s invențiile lor! Mereu or să inventeze altceva, mereu au să adopte ceva nou, pînă cînd au să distrugă tot. Ascultă vorba mea, strigă omul preistoric Janeček străfulgerat parcă de o iluminare de proroc, mult timp n-are să mai dureze asta!

1931

CA ÎN VREMURILE TRECUTE

La Eupator, cetățean al Tebei și împletitor de coșuri, care sta la el în curte și împletea, veni în fugă vecinul său Filagoros și-i strigă de departe:
— Eupatore, lasă-ți coșurile și ascultă! Se petrec lucruri groaznice!
— Arde undeva? întrebă Eupator lăsînd lucrul și dădu să se ridice în picioare.
— E mai rău ca focul, zise Filagoros. Știi ce s-a întîmplat? Vor să-l acuze pe conducătorul nostru Nikomachos. Unii spun că s-a făcut vinovat de niște uneltiri cu thesalienii, alții îi impută unele relații cu Partidul Nemulțumiților. Vino repede, ne întîlnim cu toții în piață!
— Ce să fac acolo? întrebă indecis Eupator.
— E foarte important, zise Filagoros. S-au adunat o mulțime de oratori; unii susțin că e nevinovat, iar alții că e vinovat. Vino să-i asculți!
— Stai puțin, rosti Eupator, să termin coșul ăsta. Da ia spune-mi, care-i de fapt vina lui Nikomachos?
— Păi, tocmai asta nu se știe, răspunse vecinul. Se vorbește ba una, ba alta, dar oficialită-

ţile tac, cică instrucţia nu e încă terminată. În schimb în piaţă, e o îmbulzeală! Zău, că face s-o vezi! Unii strigă că Nikomachos e nevinovat.

— Ia stai puţin; cum pot striga că e nevinovat, din moment ce nu ştiu precis care e vina?

— N-are importanţă. Fiecare a auzit cîte ceva şi vorbeşte doar despre ce a auzit. Are oricine dreptul să vorbească despre ceea ce a auzit, nu? Eu unul cred că Nikomachos a vrut să ne trădeze thesalienilor. Unul din cei adunaţi acolo aşa zicea şi mai adăuga că un cunoscut al lui a văzut nu ştiu ce scrisoare. Altul însă zicea că totul n-ar fi decît o înscenare împotriva lui Nikomachos şi că ştie el nişte chestii — zicea că-i amestecată aici şi conducerea statului. Auzi, Eupatore? Acum problema e...

— Stai puţin, îl întrerupse împletitorul de coşuri. Problema e: sînt sau nu bune legile pe care ni le-a dat? Despre asta a vorbit cineva în piaţă?

— Nu, dar nu e vorba de legi, ci de Nikomachos.

— Dar că cei însărcinaţi cu anchetarea lui Nikomachos sînt răi şi nedrepţi a spus cineva în piaţă?

— Nu, despre asta nu s-a vorbit.

— Atunci despre ce s-a vorbit?

— Păi, ţi-am spus doar: atît, dacă Nikomachos e vinovat sau nu.

— Ascultă, Filagoros, dacă nevastă-ta se ceartă cu măcelarul, că i-a dat lipsă la cîntar, tu ce faci?

— Ţin partea femeii mele.

— Ba nu; te uiţi întîi să vezi dacă e bun cîntarul măcelarului.

— Asta o ştiam şi singur.

— Ei, vezi? pe urmă te uiţi să vezi greutăţile.

— Şi pe asta o ştiam şi singur, Eupator!

— Îmi pare bine. Iar dacă şi cîntarul şi greutăţile sînt în regulă, te uiţi cît cîntăreşte bucata aceea de carne şi vezi imediat dacă are dreptate măcelarul sau femeia ta. Ciudat lucru, Filagoros, oamenii dau dovadă de mai multă minte atunci cînd e vorba de bucata lor de carne, decît aunci cînd se discută probleme de importanţă publică. Este Nikomachos vinovat ori nu este? Asta se vede la cîntar, dacă, bineînţeles, cîntarul e bun. Iar ca să cîntăreşti corect n-ai voie să sufli în talerele cîntarului, să se aplece într-o parte sau alta. De ce afirmaţi că cei însărcinaţi cu anchetarea afacerii Nikomachos sînt necinstiţi?

— N-a spus nimeni asta, Eupator.

— Am crezut că n-aveţi încredere în ei. Şi dacă n-aveţi temei să vă îndoiţi de dînşii, de ce dracului suflaţi în talerele lor? Ori o faceţi pentru că nu ţineţi să se afle adevărul, ori pentru că nu vreţi să pierdeţi prilejul de a vă împărţi

în două tabere şi de a vă certa. Să vă ia dracu, Filagoros. Nu ştiu dacă Nikomachos e vinovat, dar voi sînteţi toţi al dracului de vinovaţi, pentru că vreţi să vătămaţi dreptatea. Curios, ce proastă-i răchita anul ăsta! Se îndoaie, ca o sfoară, dar n-are rezistenţă. Ar fi trebuit să fie mai cald, Filagoros, dar asta e-n mîna zeilor şi nu a noastră, a oamenilor.

1926

THERSITES

Era noapte şi acheii se strînseră lîngă foc.

— Friptura asta de oaie iar n-a fost de mîncat, se auzi glasul lui Thersites. Scobindu-se între dinţi continuă: Mă mir de voi, achei, că răbdaţi. Aş pune prinsoare că dumnealor au avut la cină miel de cel mult un an. Se-nţelege însă că pentru cine e deşcă bătrînă, ca noi, e prea bună şi o puturoasă de capră. Cînd îmi amintesc de fripturile de berbec de acasă, din Grecia...

— Mai lasă şi tu, Thersites, mormăi bătrînul Eupator. Războiul e război.

— Război, îl îngînă Thersites. Spune-mi, te rog, ce numeşti tu război? Aproape zece ani în care am ars gazul de pomană pe aici? Vă spun eu, băieţi, ce e: nici pomeneală de război, e o excursie pe spezele statului, făcută de conducătorii şi mai-marii noştri. Iar noi, cătane vechi, trebuie să căscăm gura la fandoselile unui mucos şi răsfăţat şi la ifosele pe care şi le dă cînd îşi plimbă de colo pînă colo scutul prin tabără. Asta-i.

— Te referi la Achile, zise tînărul Laomedon.

— La el sau la altul, se eschivă Thersites. Cine are ochi de văzut ştie la cine mă refer. Nimeni

nu ne poate arunca praf în ochi: dacă ar fi fost cu adevărat vorba de cucerirea prăpăditei ăsteia de Troia, apoi ar fi fost de mult a noastră. Doar să fi strănutat o dată zdravăn și praful s-ar fi ales de ea. De ce nu se ia cu asalt poarta principală? Un asalt, colea, bine pregătit, impunător, însoțit de chiote, amenințări și cîntece războinice... Să vedeți ce repede s-ar sfîrși războiul.

— Hm, bombăni înțeleptul Eupator. Troia nu poate fi cucerită cu strigăte.

— Te înșeli, vorbi cu glas tare Thersites. Orice copil știe că troienii sînt lași, fricoși, netrebnici și buni de nimic. Să le strigăm odată frumușel, din fundul bojocilor, cine sîntem noi, grecii! Să vedeți cum s-ar tîrî la picioarele noastre cerșind îndurare! Ar fi de ajuns să mai punem mîna pe cîte o femeie troiană, cînd se duce seara la fîntînă...

— Să ataci femei? ridică din umeri Hippodamos. Asta nu se face, Thersites.

— Războiul e război, strigă plin de vitejie Thersites. Grozav patriot îmi ești, Hippodamos! Crezi că vom cîștiga războiul doar pentru că Măria-Sa Achille organizează o dată la trei luni o luptă cu neîndemînaticul acela de Hektor? Păi, ăștia doi s-au vorbit, oameni buni, și s-au înțeles între ei de mai mare dragul; duelurile lor sînt numere solo pentru naivi, ca să-i facă să creadă că luptă pentru ei. O, Troie, o, Heladă, veniți să priviți lupta celor doi eroi! Cît ne privește pe noi, ceilalți, noi nu sîntem nimic, suferințele noastre nu fac nici cît o ceapă degerată, după noi nu plînge nici măcar un cîine. Vă spun eu, achei: Achille o face pe eroul ca să culeagă

tot caimacul și să ne lipsească pe noi de meritele ostășești. Vrea să se vorbească numai despre el, ca și cînd el ar fi făcut totul, iar ceilalți nimic. Asta-i, băieți! Războiul ține atît, pentru ca domnișoru Achille să se poată umfla în pene, de parcă ar fi cine știe ce erou. Mă mir de voi, sînteți orbi de nu vedeți atîta lucru.

— Spune-mi te rog, Thersites, ce ți-a făcut ție Achille? se auzi glasul tînărului Laomedon.

— Mie? Absolut nimic, răspunse indignat Thersites. Ce-mi pasă mie de el? Dacă vrei să știi, nici nu vorbesc cu el. Dar tot norodul vorbește de ifosele pe care și le dă. Luați, de pildă, încăpățînarea lui de la dezbaterile din cartierul general. Trăim un moment istoric important, în care e vorba de onoarea Heladei noastre. Lumea întreagă își are privirile ațintite spre noi — și eroul nostru ce face? Umblă creanga de colo-colo și o ține una, că el n-are să participe la luptă. Trebuie adică să salvăm noi onoarea întregii Helade și să purtăm singuri pe umeri povara acestui moment istoric? În realitate însă treaba stă așa: cînd se îngroașe gluma, Achille intră în cort și face pe jignitul! Ptiu! Ce comedie! Eroi naționali! Niște lași, asta sînt!

— Nu știu ce să zic, Thersites, rosti agale Eupator. Se spune că Achille e ofensat, deoarece Agamemnon a trimis înapoi la părinți pe o roabă de-a lui; cum îi zicea oare, Brise sau Chryse, sau cam așa ceva. Achille face din asta o chestiune de prestigiu, dar eu cred că o iubea cu adevărat pe fata aia. Așa că nu văd nici o comedie.

— Mie îmi spui tu asta? Eu, care știu foarte bine cum s-au petrecut lucrurile? Agamemnon

i-a suflat pur și simplu fata. E la mintea cocoșului, că doar are grămezi întregi de bijuterii furate și-i place carnea fragedă ca motanului șoarecii. Eu cred că-i cazul să mai terminăm cu muierile astea. Războiul a început din cauza stricatei ălei de Helena, iar acum, poftim astălaltă... Ați auzit că Helena se ține în ultima vreme cu Hektor? Fraților, pe asta a avut-o cine-a vrut și cine n-a vrut din Troia. Pînă și mucegăitul ăla de unchiaș cu un picior în groapă, Priam. Pentru o tîrfă ca asta să luptăm și să suferim noi atîta? Mulțumesc frumos, n-am poftă!

— Se zice că e fată frumoasă, remarcă sfios tînărul Laomedon.

— Se zicea, răspunse cu suprem dispreț Thersites. E mai mult decît trecută, și în afară de asta șleampătă, de nu-i găsești perechea. N-aș da pe ea nici un săculeț de bob. Tare i-aș dori prostului de Menelau să cîștigăm războiul și să și-o ia înapoi pe Helena. Frumusețea ei e o legendă, o mistificare și puțin suliman.

— Cum adică, noi, grecii, ne batem pentru o legendă? întrebă Hippodamos.

— Dragă Hippodamos, am impresia că nu prea le vezi. Noi, grecii, ne batem: întîi, pentru ca bătrînul vulpoi Agamemnon să adune saci întregi cu pradă de război, în al doilea rînd, pentru ca filfizonul de Achille să-și astîmpere ambiția sa neînfrînată; în al treilea rînd, pentru ca șarlatanul de Odysseu să ne fure cu prilejul livrărilor de război, și în sfîrșit pentru ca un saltimbanc plătit, din cei ce cîntă pe la bîlciuri, un oarecare Homer, sau cum s-o fi numind haimanaua, să ridice în slăvi, pentru cîțiva bani scîrnavi, pe cei mai mari trădători ai poporului grec, defăimînd sau cel puțin trecîndu-i cu vederea pe adevărații, modeștii, devotații eroi achei, care sînteți voi. Așa stau lucrurile, Hippodamos, răspunse Thersites.

— Cei mai mari trădători? întreabă Eupator. Cuvîntul ăsta mi se pare puțin cam tare, Thersites.

— Ei, aflați deci, își coborî vocea Thersites, pînă nu mai rămase decît o șoaptă gîjîită, aflați că eu posed dovezi referitoare la trădarea lor. E ceva groaznic, domnilor! N-am să vă spun tot ce știu, dar un lucru țineți minte: sîntem vînduți, dealtfel puteți să vă dați și voi înșivă seama de asta. E oare de crezut că noi, grecii, cel mai viteaz și mai evoluat popor din lume, să nu fi cucerit pînă acum groapa asta de gunoi care e Troia și să nu-i fi jucat cum ne place nouă pe cerșetorii și vagabonzii din cetate, dacă n-am fi fost ani de-a rîndul trădați? O, Eupatore, ne socotește oare pe noi, aheii, niște cîini de lași, de n-am fost în stare să-i venim de hac mai devreme jigodiei ăsteia de Troia? Sînt oare soldații troieni mai buni decît noi? Dacă așa crezi tu, atunci, Eupatore, nu poți fi grec, ci trac sau epirot. Un grec adevărat, locuitor al Greciei antice, trebuie să resimtă cu durere rușinea și ticăloșia în care trăim.

— E drept că războiul ăsta prea se tărăgănează mult, rosti îngîndurat Hippodamos.

— Ei vezi? strigă Thersites. Să-ți spun eu de ce: fiindcă troienii au printre noi oamenii lor. Poate că știți la cine mă refer.

— La cine? întrebă cu seriozitate în glas Eupator. Acum, dacă ai început, termină-ţi vorba.

— N-o fac cu plăcere, se apără Thersites. Voi mă cunoaşteţi, achei, şi ştiţi că nu-mi place bîrfa, dar dacă mă gîndesc că e spre binele public, atunci am să vă destăinuiesc un fapt cumplit. Odată stăteam cu cîţiva greci curajoşi, buni cetăţeni, şi le vorbeam ca un patriot ce mă aflu despre război, despre duşman, şi cum am o fire sinceră, deschisă, de grec, le spun că troienii, principalii şi înverşunaţii noştri duşmani, sînt o adunătură de laşi, de hoţi, de oameni de nimic, de otrepe şi de şobolani, că Priam al lor e un moşneag ramolit, iar Hektor un poltron. Trebuie să recunoaşteţi, achei, că acesta reprezintă punctul de vedere al adevăraţilor greci. Şi atunci iese din umbră Agamemnon — nici nu se mai sfieşte să ne spioneze — şi zice: încetişor, Thersites! Troienii sînt oşteni viteji, Priam e un bătrîn cumsecade, iar Hektor un erou. După aceea s-a răsucit pe călcîie şi s-a făcut nevăzut, înainte să-i pot da replica cuvenită. Am rămas ca opărit. Ia te uită, dincotro bate vîntul! Acum ştiu cine-i cel ce seamănă în tabăra noastră haos, descurajare, cine face propagandă duşmănoasă! Cum să cîştigăm războiul, dacă mîrşavii de troieni îşi au oamenii lor, reprezentanţii intereselor lor, în mijlocul nostru, ba mai rău, chiar în cartierul nostru general? Şi credeţi, achei, că un astfel de trădător îşi duce pe degeaba acţiunea de subminare? Nici gînd! Nu stă el să-i ridice în slăvi pe duşmanii patriei noastre fără a fi răsplătit. Trebuie c-a primit bani grei de la troieni. Încercaţi să vă gîndiţi puţin şi faceţi legătura între fapte: războiul se prelungeşte în mod intenţionat, lui Achille i s-a adus intenţionat o ofensă, în rîndul trupelor noastre s-a instaurat o atmosferă de nemulţumire şi cîrteală, pretutindeni creşte indisciplina — pe scurt, totul e o potlogărie şi o ticăloşie. Toţi sînt nişte trădători, nişte vînduţi, nişte iscoade şi nişte speculanţi. Dacă le dai în vileag vicleniile, îţi spun că eşti vînător de greşeli şi element defetist. Asta ne e răsplata dacă vrem să slujim fără compromisuri poporului, onoarei şi slăvii lui! Aici am ajuns noi, grecii antici! Cum de nu ne înecăm în mocirla asta? Cîndva, se va scrie despre epoca noastră ca despre perioada de cea mai adîncă profanare naţională, asuprire, ruşine, micime de suflet şi trădare, lipsă de libertate şi descompunere, laşitate, corupţie şi putreziciune morală.

— Ei, am trăit şi-om mai trăi, încheie discuţia căscînd răsunător Eupator. Eu mă duc la culcare. Noapte bună, fraţilor!

— Noapte bună, răspunse cordial Thersites şi se întinse cu voluptate. A fost nostimă şueta asta, nu-i aşa?

1931

AGATHON SAU DESPRE ÎNȚELEPCIUNE

Academicienii din Beoția l-au invitat pe filozoful Agathon din Atena să le vorbească despre filozofie. Deși nu era un orator de seamă, Agathon primi invitația, pentru a contribui, după puterile sale, la propaganda filozofiei, care, după spusele unui istoric, „părea că se află în declin." În ziua stabilită sosi în Beoția. Cum era însă prea devreme, Agathon porni să se plimbe, în lumina zorilor, prin împrejurimile orașului, desfătîndu-și ochii cu zborul rîndunelelor pe deasupra acoperișurilor. Cînd bătură opt ceasuri, o porni spre sala de conferințe, dar o găsi aproape goală: pe bănci abia dacă ședeau vreo cinci-șase bărbați. Agathon luă loc la catedră și se hotărî să mai aștepte puțin, pînă o mai spori numărul de auditori. Între timp, desfăcu sulul din care urma să citească și se adînci în lectură.

Sulul cuprindea problemele de bază ale filozofiei. Începea cu teoria cunoașterii, definea adevărul, da gata printr-o critică distrugătoare concepțiile eronate, adică toate teoriile filozofice din lume, cu excepția celor ale lui Agathon, și schița conturul celor mai înalte idei. Ajuns aici, Agathon își ridică privirea. Văzu că auditoriul e compus doar din nouă bărbați, și cuprins de mînie și amărăciune, aruncă sulul pe masă și începu astfel:

— Domnilor și doamnelor! Sau mai curînd bărbați ai Beoției, se pare că cetatea voastră nu manifestă interes deosebit față de problemele superioare pe care le avem în program. Știu, bărbați beoțieni, că acum vă preocupă alegerile pentru sfatul local și că în astfel de împrejurări nu-și găsesc loc nici înțelepciunea, nici rațiunea. Alegerile sînt treaba celor abili.

Aci, Agathon se opri puțin, cugetînd.

— Stați, reluă el apoi, tocmai mi-a scăpat din gură ceva la care n-am reflectat pînă acum. Am rostit trei cuvinte: abilitate — rațiune — înțelepciune. Le-am rostit la mînie. Fiecare înseamnă o însușire a intelectului. Îmi dau seama că au un sens total diferit, dar mi-ar fi greu să spun prin ce se deosebesc. Iertați-mă, voi reveni imediat la subiectul din program, doar să clarificăm puțin sensul celor trei cuvinte.

— E clar că antonimul abilității este prostia, pe cînd antonimul rațiunii este nebunia, continuă după o clipă Agathon. Care este însă antonimul înțelepciunii? Există idei, domnilor, care nu sînt abile, deoarece sînt prea simple, nu sînt nici rezonabile, fiindcă par mai curînd o nebunie, și totuși sînt înțelepte. Înțelepciunea nu se aseamănă nici cu inteligența, nici cu judecata.

Bărbați din Beoția, în viața curentă nu vă preocupă nici cît negru sub unghie, cum spunem noi, grecii, definiția fiecăreia dintre aceste noțiuni,

deşi faceţi între ele o distincţie clară. Veţi spune despre cineva că e un hoţ abil, dar niciodată n-o să spuneţi „un hoţ raţional" sau „un hoţ înţelept". Îl apreciaţi pe croitor fiindcă are preţuri rezonabile, dar nu veţi spune niciodată că are preţuri înţelepte. Există în mod evident o deosebire, care vă opreşte să amestecaţi cuvintele acestea.

Dacă spuneţi despre cineva că e un ţăran isteţ, vă gîndiţi probabil că ştie să-şi vîndă bine produsele la tîrg. Dacă spuneţi că e un ţăran cu judecată la cap, vreţi cu aceasta să ziceţi că e priceput într-ale gospodăriei. Iar dacă îl numiţi ţăran înţelept, înseamnă probabil că omul duce o viaţă cumpătată, că ştie multe şi că e în stare să-ţi dea un sfat plin de seriozitate şi de solicitudine.

Sau, să zicem, un politician abil poate fi foarte bine un pungaş şi un vătămător al republicii, politician cu judecată îl numeşti pe acela care ştie să conducă treburile spre binele obştii, fiind prin urmare demn de laudă, în vreme ce politician înţelept, asta desigur o ştiţi şi singuri, domnilor, este cel căruia i se spune „părintele patriei", sau ceva asemănător. Din asta vedem că înţelepciunea are în ea ceva ce ţine de inimă.

Dacă spun despre cineva că e abil, mă gîndesc la o însuşire anume, ca şi cum aş spune că albina are ac şi elefantul trompă. Cu totul altfel voi spune că albina e muncitoare sau elefantul foarte puternic. Aici îşi face loc un fel de apreciere: apreciez, să zicem, forţa elefantului, dar nu apreciez faptul că are trompă. La fel de serios pot spune despre cineva că este un om raţional. Dar, dacă aş spune că este înţelept, atunci ar fi

altă socoteală. Ar însemna că-mi este drag. Pe scurt, inteligenţa este un dar, sau un talent, judecata o calitate sau o forţă, iar înţelepciunea o virtute.

Acum ştiu în ce constă deosebirea dintre cele trei cuvinte. Abilitatea e de obicei crudă, răutăcioasă şi egoistă. Caută slăbiciunea aproapelui şi ştie să se folosească de ea. Duce, prin urmare, la succes.

Judecata e uneori crudă faţă de om, dar dreaptă atunci cînd e raportată la scop. Ea caută folosul general. Dacă descoperă în aproapele său o slăbiciune sau o rămînere în urmă, caută să o îndepărteze prin cultură sau disciplină. Duce deci la îndreptare.

Înţelepciunea nu poate fi crudă, deoarece e prin ea însăşi bunăvoinţă şi simpatie. Ea nu urmăreşte nici un folos general, pentru că iubeşte prea mult oamenii pentru a mai putea iubi şi un alt ţel. Dacă găseşte la aproapele său o slăbiciune, i-o iartă şi-l iubeşte. Duce la armonie.

Bărbaţi beoţieni, aţi auzit vreodată să i se spună „înţelept" unui nefericit? Sau unui poznaş? Sau unui om acru sau dezamăgit? Spuneţi, cum de s-a încetăţenit obiceiul, cel puţin în viaţa nefilozofică, de a numi înţelept pe acela incapabil de cea mai mică pornire de ură şi care se află în bune raporturi cu toată lumea? Rostiţi pentru voi înşivă, de mai multe ori, cuvîntul „înţelepciune". Repetaţi-vă cuvîntul acesta cînd sînteţi bucuroşi, sau trişti, obosiţi, amărîţi şi nerăbdători. Veţi auzi răsunînd în el tristeţe, dar o tristeţe împăcată, bucurie, dar o bucurie mereu şi gingaş reînnoită, oboseală, dar o oboseală plină

de noi impulsuri, răbdare şi iertare fără sfîrşit.

Toate acestea, prieteni, sunetul acesta nostalgic şi voluptos, sînt vocea cu care glăsuieşte înţelepciunea.

Da, înţelepciunea este un fel de nostalgie. Judecata şi-o poate omul apropia în activitatea lui, o poate realiza prin munca sa. Dar înţelepciunea rămîne totdeauna deasupra oricărei acţiuni. Omul înţelept este ca grădinarul care îngraşă brazda sau leagă trandafirul de un arac, gîndindu-se în acest timp la Dumnezeu. Munca pe care o face nu-i va integra şi nu-i va întrupa niciodată înţelepciunea. Raţiunea se află în faptă, iar înţelepciunea în trăire.

Poeţii şi artiştii înţelepţi reuşesc însă să includă şi această trăire în opera lor. Nu-şi transmit înţelepciunea prin realităţi, ci direct prin trăire. În aceasta constă valoarea deosebită a artei şi nimic în lume nu i se poate potrivi.

Iată că m-am îndepărtat de tot de la subiectul meu. Ce-aş putea să vă mai spun? Dacă înţelepciunea stă în trăire şi nu în gînduri, ar fi inutil să vă mai citesc cele scrise în sulul meu.

1920

ALEXANDRU MACEDON

Scrisoare către Aristotel, din Stagira directorul liceului din Atena

Scumpe Aristotel, marele şi iubitul meu dascăl!

Nu ţi-am scris de mult, de foarte mult timp, dar ştii cît de ocupat am fost cu treburile militare. Campaniile împotriva Hircaniei, împotriva Drangianei şi Gedrosiei, luptele pentru Bactria, trecerea Indului, nu mi-au dat răgazul, crede-mă, şi nici dispoziţia de a pune mîna pe condei. Mă aflu de cîteva luni la Susa. Dar şi aici am avut mare bătaie de cap cu treburile conducerii, numind funcţionari, lichidînd intrigi şi răzmeriţe, aşa încît pînă astăzi mi-a fost cu neputinţă să-ţi scriu cîte ceva despre mine.

E drept că, în linii generale, cunoşti activitatea mea din comunicatele oficiale. Dar devotamentul meu faţă de tine şi încrederea în influenţa pe care o ai asupra minţilor luminate ale Eladei mă îndeamnă să-mi deschid din nou sufletul faţă de tine, marele meu dascăl şi învăţător.

Ţin minte că acum cîţiva ani (cît de mult pare să fie de atunci!) ţi-am scris de la mormîntul lui Achille o scrisoare înflăcărată şi nechibzuită. Mă aflam în ajunul campaniei mele împotriva Persiei şi am jurat să urmez toată viaţa

pilda marelui Pelean. Visam glorie și mărire. Ieșisem învingător în Tracia și credeam că-i conduc pe grecii și pe macedonenii mei împotriva lui Darius numai pentru a ne încununa cu lauri și pentru a fi demni de strămoșii noștri cîntați de divinul Homer. Pot să-ți spun că nu mi-am dezmințit idealul la Cheroneea și Granicos. Dar astăzi apreciez cu totul altfel, dintr-un unghi politic, acțiunile mele de atunci. Privind lucrurile în față, trebuie să spun adevărul: Macedonia noastră, avînd legături destul de slabe cu Grecia, a fost tot timpul amenințată dinspre miazănoapte de barbarii traci. Aceștia puteau să ne atace în orice clipă nefavorabilă nouă, iar grecii s-ar fi folosit de acest prilej pentru ca, încălcînd tratatul încheiat cu noi, să o rupă cu Macedonia. Am fost nevoiți să cucerim Tracia pentru a ne asigura flancul, în ipoteza unei trădări a Greciei. Era o necesitate pur politică, scumpe Aristotel, dar pe atunci elevul tău nu-și dădea încă seama de acest lucru și se lăsa furat de visul faptelor mărețe ale lui Achille.

O dată cu înfrîngerea Traciei, situația noastră s-a schimbat. Stăpîneam acum întregul țărm dinspre apus al Mării Egee, pînă la Bosfor. Dar supremația noastră asupra acestei mări era amenințată de puterea navală a Persiei. Ajungînd la Helespont și Bosfor, ne-am pomenit primejdios de aproape de sfera de influență persană. Mai devreme sau mai tîrziu conflictul între noi și Persia pentru Marea Egee și pentru trecerea liberă prin strîmtori era deci inevitabil. Noroc că am dat lovitura înainte ca Darius să se poată pregăti. Am crezut și atunci că merg pe urmele lui Achille și că, luptînd pentru gloria Greciei, dau prilej să se scrie o nouă Iliadă. Acum însă înțeleg că, de fapt, problema era alta: îndepărtarea perșilor de Marea Egee. Am făcut-o și, îndepărtîndu-i, am ocupat toată Bitinia, Frigia și Capadochia, am supus Cilicia și am ajuns pînă la Tars. Asia Mică era a noastră! Deci nu numai balta aceea stătută care e Marea Egee, ci și întregul litoral al Mării Mediterane sau, cum îi mai spunem noi, al Mării Egiptului, se afla în mîinile noastre.

Ai să spui, scumpe Aristotel, că prin aceasta îmi atinsesem principalul țel politic și strategic: înlăturarea deplină a Persiei din apele grecești. Dar, prin cucerirea Asiei Mici, s-a creat o situație nouă: frontierele noastre maritime din sud erau amenințate de Egipt și Fenicia. Perșii ar fi putut primi din partea acestor țări sprijin și materiale strategice, pentru a continua războiul împotriva noastră. În consecință, a devenit inevitabilă ocuparea regiunii din jurul Tirului și intrarea în Egipt. Astfel am devenit stăpînii întregului litoral mediteranean. Dar s-a ivit un nou pericol: avînd o bază de plecare în bogata Mesopotamie, Darius ar fi putut invada Siria, izolîndu-ne teritoriile egiptene de cele din Asia Mică. Trebuia deci, cu orice preț, să-l nimicim pe Darius, ceea ce am și izbutit să fac la Gaugamela. După cum știi, Babilonul, Susa, Persepolis și Psargadea au căzut în mîinile noastre. Așa am ajuns stăpînii Golfului Persic.

Dar pentru a asigura securitatea noului nostru imperiu față de atacurile din nord, trebuiau făcuți inofensivi mezii și hircanii. Așa am și

făcut, astfel că teritoriile stăpînite de noi se întinseră de la Marea Caspică pînă la Golful Persic, fără însă a fi apărate dinspre răsărit. Atunci, împreună cu macedonenii mei, am pornit într-o nouă campanie, în țara arianilor și a drangienilor, am devastat Gedrosia și i-am distrus pe arahozieni, intrînd apoi biruitor în Bactria, unde mi-am consolidat victoria militară prin legături matrimoniale, luînd-o de nevastă pe Roxana, principesă bactriană. Și aceasta a fost o necesitate politică.

Am cucerit pentru macedonenii și grecii mei pămînturi atît de întinse în răsărit, încît vrînd-nevrînd am fost nevoit să caut prietenia barbarilor, noii mei supuși. Pentru aceasta m-am înconjurat de grandoarea și fastul fără de care sărmanii păstori din Orient nu-și pot închipui un domnitor puternic.

Realitatea este că vechea mea gardă macedoneană a fost nemulțumită. Oamenii erau de părere că conducătorul le-a întors spatele tovarășilor săi de luptă. Datorită acestei situații, din păcate, am fost nevoit să-i osîndesc la moarte pe Filotas și Calistene, vechii mei tovarăși de luptă. Și Parmenion, bunul meu Parmenion a plătit cu viața. Mi-a părut foarte rău de ei, dar n-am avut altă soluție, întrucît nemulțumirile din rîndurile macedonenilor îmi puneau în pericol pasul următor. Acum mă pregăteam pentru campania împotriva Indiei. E drept că Gedrosia și Arachosia sînt împrejmuite de munți înalți ca niște ziduri, dar pentru a face din ele o cetate inexpugnabilă aveam nevoie de un teritoriu dincolo de munți, ca bază pentru incursiuni sau

pentru retragerea după scutul zidului muntos. Un astfel de teritoriu este India, pînă la malurile Indului, și logica militară îmi cerea cucerirea acestui teritoriu și formarea unui cap de pod pe malul opus al Indului. Oricare politician sau strateg prudent ar fi procedat la fel.

Cînd am ajuns la fluviul Hifasis, macedonenii mei au început să cîrtească, declarînd că nu merg mai departe, fiind obosiți, măcinați de boli și chinuiți de dorul de patrie. N-am avut încotro și m-am întors. A fost un drum îngrozitor pentru veteranii mei, dar și mai îngrozitor pentru mine, care îmi propusesem să ajung la Golful Bengalic, pentru a stabili un hotar firesc în răsărit iubitei mele Macedonii. Și iată că vremelnic am fost nevoit să renunț la acest plan.

M-am întors la Susa. Aș putea să fiu mulțumit: am creat pentru grecii și macedonenii mei un imperiu vast. Dar, pentru a nu mă sprijini numai pe oamenii mei obosiți, am primit în armată și treizeci de mii de persani. Sînt soldați buni și am nevoie de ei pentru apărarea frontierelor răsăritene. Dar, închipuiți-vă, veteranii mei s-au supărat din această pricină! Ei n-au înțeles nici că — cucerind pentru poporul meu teritorii orientale a căror suprafață depășește de o sută de ori suprafața Macedoniei — am devenit un mare monarh oriental, nici că trebuie să-mi aleg sfătuitori și curteni din rîndurile aristocrației orientale și să mă înconjur cu fastul oriental. Toate acestea sînt o necesitate politică firească, pe care o accept în interesele Marii Macedonii!

Împrejurările îmi cer mereu sacrificii personale, pe care le fac fără nici o şovăire, gîndindu-mă numai la măreţia şi puterea slăvitului meu imperiu. Sînt nevoit să mă obişnuiesc cu luxul barbar şi cu fastul obiceiurilor orientale. Mi-am luat în casă drept soţii trei principese orientale, şi acum, scumpe Aristotel, m-am proclamat şi zeu.

Da, scumpul meu dascăl, a trebuit să mă declar zeu.

Credincioşii mei supuşi orientali mi se închină şi aduc jertfe întru slava mea. E o necesitate politică. Trebuie să-mi creez autoritatea cuvenită în faţa acestor ciobani de munte şi conducători ai caravanelor de cămile. Cît de îndepărtat e timpul în care mă învăţai să acţionez călăuzindu-mă după raţiune şi logică! Dar, ce să-i faci, pînă şi raţiunea îţi spune că trebuie să te pleci prostiei omeneşti!

Calea pe care am ales-o ar putea părea nechibzuită. Dar acum, în liniştea nocturnă a singurătăţii mele, privind cu ochii minţii calea străbătută, îmi dau seama că n-am întreprins niciodată ceva care să nu fi fost o urmare logică a pasului meu precedent.

Ei, şi acum ascultă cu luare-aminte cele ce-ţi voi spune, scumpul meu Aristotel. De dragul liniştii şi ordinei în imperiul meu, şi în interesul politicii, ar fi bine să fiu proclamat zeu şi în teritoriile noastre din apus. Convingerea că Macedonia şi Elada au adoptat principiul puterii mele neîngrădite mi-ar dezlega mîinile şi mi-ar da posibilitatea să cuceresc pentru Grecia, aici, în Orient, o graniţă firească pe litoralul chinez.

Prin asta aş asigura pe vecie puterea şi securitatea Macedoniei mele. După cum vezi, planul e rezonabil şi realist. De mult nu mai sînt entuziastul plin de fantezie, care face jurăminte pe mormîntul lui Achille.

Şi acum te rog pe tine, înţeleptul meu prieten şi dascăl, să motivezi şi să argumentezi din punct de vedere filozofic în faţa grecilor şi macedonenilor proclamarea mea ca zeu. Procedînd astfel, acţionez ca un om politic şi de stat dotat cu simţul răspunderii.

Iată sarcina pe care ţi-o dau! Du-o la îndeplinire, chiar dacă nu-ţi dai întru totul seama de importanţa ei politică, de necesitatea şi semnificaţia ei patriotică!

Te salut, scumpul meu Aristotel!

Al tău,

Alexandru

1937

MOARTEA LUI ARHIMEDE

Lucrurile nu s-au petrecut chiar așa cum scrie în manualele de școală. Da, e adevărat că Arhimede a fost ucis cu prilejul cuceririi Siracuzei de către romani, dar că un soldat roman a pătruns la el cu gîndul de a-l face prizonier și că Arhimede, cufundat în studiul figurilor sale geometrice, i-ar fi strigat enervat: „Nu-mi atinge cercurile!" — asta nu mai e adevărat!

În primul rînd, Arhimede nu era un profesor distrat care habar n-are ce se întîmplă în jurul lui, ci, dimpotrivă, un luptător înnăscut, care inventase și mașini de luptă pentru apărarea Siracuzei. Și apoi, soldatul roman care intrase în casa lui nu era un soldat beat și dornic de pradă, ci un centurion bine instruit și foarte ambițios, pe nume Lucius, care lucra la statul-major și știa foarte bine cu cine are de-a face. Nici gînd n-avea să-l ia prizonier pe Arhimede, ci, oprindu-se în ușă, l-a salutat militărește și a rostit apăsat:

— Salut ție, Arhimede!

Arhimede a ridicat privirea de pe tăblița de ceară pe care desenase figuri geometrice și a întrebat:

— Ce s-a întîmplat?

— Ascultă, Arhimede, i-a răspuns Lucius, noi știm că fără mașinile tale Siracuza n-ar fi rezistat nici o lună. Pe cînd așa, ne-a dat de furcă doi ani încheiați. Crede-mă, noi, soldații, ne dăm foarte bine seama de acest lucru. Mașinile sînt excelente. Nu pot decît să te felicit!

Arhimede a făcut un gest de nepăsare.

— Lasă asta, sînt o nimica toată! Simple dispozitive de aruncat pietre. Jucării și nimic mai mult. N-au vreo valoare științifică serioasă.

— În schimb, sînt importante din punct de vedere militar, a ripostat Lucius. Uite ce e, Arhimede, am venit să-ți propun să colaborezi cu noi.

— Cu cine adică?

— Cu noi, romanii. Trebuie să înțelegi: Cartagina e în declin. Ce rost mai are s-o ajuți? Să vezi ce horă o să încingem noi în Cartagina! De fapt, trebuia din capul locului să vă aliați cu noi.

— De ce? a întrebat supărat Arhimede. Noi sîntem de obîrșie grecească. Pentru ce ne-am alia cu romanii?

— Pentru că trăiți în Sicilia, și noi avem nevoie de această insulă.

— De ce?

— Pentru că vrem să punem stăpînire pe Mediterana.

— Aha! a șoptit Arhimede îngîndurat și a aruncat o privire pe tăbliță. Dar ce nevoie aveți de ea?

— Cine stăpînește Mediterana stăpînește lumea! Îmi pare că am fost clar, nu?

— Și voi trebuie neapărat să stăpîniți lumea?

— Da. Menirea Romei e de a fi stăpîna lumii. Și va fi!

— Mă rog, nu te contrazic! a spus Arhimede, ștergînd ceva de pe tăblița de ceară. Dar eu nu v-aș sfătui, Lucius. Pricepi? Să fii stăpînul lumii înseamnă să ai neînchipuit de multă bătaie de cap. Păcat de munca pe care va trebui s-o depuneți!

— N-are nici o importanță! În schimb, vom fi un mare imperiu.

— Un mare imperiu... îngînă cu ciudă Arhimede. N-are importanță dacă desenez un cerc mare sau unul mic, pentru că tot cerc rămîne. Iar cercul are limite. Tot așa și voi! Veți fi întotdeauna îngrădiți de anumite limite. Sau poate crezi că un cerc mare e mai desăvîrșit decît unul mic? Sau că, desenînd un cerc mare, devii un geometru mai bun?

— Voi, grecii, aveți obiceiul să vă jucați cu cuvintele, răspunse Lucius. Noi ne impunem altfel părerea.

— Cum?

— Prin fapte. De pildă, v-am cucerit Siracuza, prin urmare Siracuza e a noastră. Nu crezi că e un argument convingător?

— Ba da, a răspuns Arhimede, trecîndu-și prin păr condeiul. E drept că ați cucerit Siracuza, dar Siracuza nu mai e ceea ce a fost înainte și nici nu va mai fi vreodată. Înainte Siracuza era un oraș mare și vestit. Păcat de el!

— În schimb, va fi mare Roma. Roma trebuie să ajungă cel mai puternic oraș de pe pămînt!

— De ce?

— Ca să poată ține piept dușmanilor. Cu cît vom fi mai puternici, cu atît mai mulți vor fi dușmanii noștri. Iată de ce trebuie să fim mai puternici decît toți ceilalți.

— Fiindcă ai adus vorba de forță, a bolborosit Arhimede, vezi, Lucius, eu, care mă pricep puțintel la fizică, pot să-ți spun că forța încătușează.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Nimic, dar așa e legea fizică. O forță în acțiune dezlănțuie alte forțe, cu acțiune contrarie. Cu cît veți fi mai puternici, cu atît veți avea nevoie de mai multă forță. Și pînă la urmă va sosi momentul cînd...

— Ei, ce ai vrut să spui? Continuă!

— Nimic deosebit... Nu sînt profet, ci un simplu fizician. Forța te încătușează. Altceva nu știu.

— Ascultă, Arhimede, ce-ar fi totuși să colaborezi cu noi? Nici nu-ți poți închipui ce posibilități ți s-ar deschide la Roma! Ai construi cele mai puternice mașini de luptă din lume...

— Iartă-mă, Lucius, dar nu mai sînt tînăr și aș vrea să-mi duc la capăt unul sau două din proiectele mele. După cum vezi, și acum stau și studiez.

— Şi nu te ispiteşte deloc posibilitatea de a contribui, alături de noi, la dominaţia mondială? Ei, de ce taci?

— Scuză-mă! a spus Arhimede, aplecîndu-se peste tăbliţă. Ai spus ceva?

— Am spus că un om ca tine ar putea contribui la cucerirea dominaţiei mondiale.

— Hm, dominaţia mondială... a îngînat Arhimede. Nu te supăra, dar am aici ceva mai important de făcut. Ceva mai durabil, ceva care o să ne supravieţuiască, mie şi ţie.

— Cum ai spus?

— Bagă de seamă, nu-mi şterge cercurile de pe tăbliţă! Lucrez la metoda de determinare a suprafeţei sectorului de cerc.

Ceva mai tîrziu, s-a comunicat oficial că binecunoscutul savant Arhimede şi-a pierdut viaţa într-un accident.

1938

LEGIUNILE ROMANE

Patru dintre veteranii lui Cezar care, după ce au participat la expediţiile din Galia şi Britania, s-au întors acoperiţi de slavă şi în culmea unui triumf cum rar e dat să vezi, prin urmare aceşti patru eroi, adică Bullio, fost caporal, Lucius, poreclit din cauza slăbiciunii Macer, Sartor, zis Hilla, veterinarul legiunii a doua, şi în sfîrşit Strobus din Gaeta, s-au adunat în cîrciuma unui grec sicilian, mare pungaş, pe nume Onokrates, pentru ca împreună să-şi amintească de marile şi remarcabilele evenimente istorice, la care fuseseră martori. Fiindcă era cam cald, Onokrates le aşeză masa în stradă şi acolo cei patru soldaţi beau şi vorbeau în gura mare. Cine s-ar mai mira, deci, că n-a trecut mult şi în jurul lor s-au adunat oamenii de pe acea stradă, meseriaşi, conducători de catîri, copii şi femei cu prunci în braţe, pentru a-i asculta vorbind? Aflaţi că vestitele fapte de arme ale lui Cezar mai trezeau încă pe atunci interesul tuturor cetăţenilor Romei.

— Să vă spun, deci, rosti Strobus din Gaeta, ce s-a întîmplat acolo, la rîul acela, cînd în faţa noastră se aflau treizeci de mii de senoni.

— Stai puțin, îl corectă Bullio. În primul rînd, nu se aflau acolo treizeci de mii de senoni, ci abia optsprezece mii, iar în al doilea rînd, tu ai făcut parte din legiunea a noua, care nu s-a găsit niciodată față în față cu senonii. În vremea aceea voi erați în tabără în Aquitania și ne dregeați încălțările, că la voi în legiune doar cîrpaci erau. Așa, și acum povestește mai departe.

— Confunzi, obiectă Strobus. Dacă vrei să știi, ne aflam pe vremea aceea în Luteția. Iar sandalele vi le-am reparat cînd ați fugit din Gergovia. Ați încasat atunci voi și legiunea a cincea o chelfăneală zdravănă. E drept, c-o și meritați!

— N-a fost așa, zise Lucius, poreclit Macer. Legiunea a cincea n-a fost niciodată la Gergovia. De încasat a încasat-o încă de la Bibracte, iar de atunci n-a mai fost chip s-o urnești altundeva, decît doar la vreo pleașcă. Grozavă legiune, n-am ce zice! scuipă lung Macer.

— Dar din vina cui a intrat la apă legiunea a cincea lîngă Bibracte? întrebă Bullio. Trebuia să vină s-o ranforseze a șasea, care n-a binevoit s-o facă. Chiulangiii! Tocmai se întorseseră de la Massilia, unde fuseseră la femei.

— Ce tot spui? obiectă Sartor, zise Hilla. Legiunea a șasea nici n-a fost la Bibracte. A șasea a ajuns pe front abia la Axona, cînd era comandant Galba.

— Te pricepi și tu, jugănarule! glăsui Bullio. La Axona erau legiunile a doua, a treia și a șaptea. Pe a șasea de mult o trimiseseră eburonii să mai sugă puțin lapte de la mămițica.

— Toate astea-s minciuni, rosti Lucius Macer. Adevărat e doar că a doua, în care am servit și eu, a luptat la Axona. Restul sînt baliverne de-ale tale.

— Mai bine ai tăcea din gură, făcu Strobus din Gaeta. La Axona voi sforăiați, în rezervă, și cînd v-ați trezit bătălia se sfîrșise. Să dați foc orașului Genabum, asta da, ați fost în stare, și să treceți prin sabie cîteva sute de civili care au spînzurat trei cămătari, și asta ați fost în stare s-o faceți.

— Așa a poruncit Cezar, ridică din umeri Macer.

— Nu-i adevărat, strigă Hilla. Nu Cezar a poruncit, ci Labienus! Cezar era prea bun politician. Labienus însă era soldat.

— Galba era soldat, fiindcă nu-i era frică, zise Bullio. Labienus se afla totdeauna la o jumătate de milă în spatele frontului, ca să nu i se întîmple nimic. Unde era Labienus cînd ne-au încercuit nervienii, hai? Atunci a căzut centurionul nostru și eu, ca cel mai vîrstnic caporal, am preluat comanda. Băieți, le-am zis, cine dă înapoi un singur pas...

— Chestia cu Nervia a fost un fleac, îl întrerupse Strobus. Trăgeau în voi cu ghinde și conuri de brad. Mai rău a fost cu arvernii!

— Fugi de-aici, obiectă Macer. Pe arverni nici n-am putut să-i ajungem din urmă. Parcă erau la vînătoare de iepuri.

— În Aquitania am omorît odată un cerb, spuse Hilla. Era unul mare de tot, cu nişte coarne cît un copac — a fost nevoie de doi cai ca să-l tragă pînă la tabără.

— Asta nu-i nimic, rosti Strobus. În Britania să fi văzut cerbi!

— Ţineţi-mă să nu cad! strigă Bullio. Strobus ăsta ar vrea să spună că a fost în Britania!

— Ei da, că ăi fi fost tu, i-o întoarse Macer. Hei, Onokrates, adu vin! V-o spun eu, am cunoscut destui mincinoşi care se lăudau că au fost în Britania, dar nu l-am crezut pe nici unul.

— Eu am fost, spuse Hilla. Am dus porci. Au fost acolo legiunile a şaptea, a opta şi a zecea.

— Vorbeşti ca să n-adormi! A zecea n-a trecut de tabăra secvanilor. S-o fi văzut ce lustruită a sosit la Alesia şi ce bătaie au luat acolo mucoşii! făcu Strobus.

— Acolo ne-am cam luat toţi porţia, zise Bullio. Ne-au secerat ca pe grîu şi totuşi am cîştigat.

— N-a fost chiar aşa, obiectă Macer. Nici n-a fost măcar o bătălie aşa de mare. Cînd am ieşit din cort dimineaţa...

— Nu-i adevărat, îl întrerupse Hilla. Lupta de la Alesia a început noaptea.

— Du-te, mă, şi te plimbă, zise Bullio. Lupta a început după prînz. Avusesem la masă carne de berbec.

— Nu-i adevărat, spuse Hilla, bătînd în masă. La Alesia am avut carne de vită, fiindcă ni se

îmbolnăviseră vacile. Ajunsesem să nu mai vrea nici unul din noi s-o mănînce.

— Şi eu îţi spun că a fost de berbec, îşi menţinu părerea Bullio. A venit atunci la noi căpitanul Longus din legiunea a cincea.

— Bine, omule, dar Longus era dintr-a noastră, din a doua, iar la Alesia era mort de mult, îl întrerupse Macer. La a cincea era Hirtus.

— Nu-i adevărat, zise Hilla. La a cincea era ăla — cum îi zicea? Aha, Corda.

— Da de unde! obiectă ferm Bullio. Corda a fost în Massilia. Longus a fost, şi nimeni altul. Vine — ziceam — şi spune: „Afurisită ploaie".

— Iar ai luat-o razna, strigă Strobus. N-a fost aşa. Nici pomeneală de ploaie atunci la Alesia. Erau nişte călduri groaznice. Ştiu, pentru că mirosea al dracului carnea de porc.

— De berbec era, ţipă Bullio. Şi ploua! Şi a venit, cum ziceam, Hirtus şi ne-a spus: Băieţi, mi se pare că o să ne fugă pămîntul de sub picioare. Şi a avut dreptate. Douăzeci de ore a ţinut lupta.

— Nu-i adevărat, îl întrerupse Macer. După trei ore se sfîrşise totul.

— Le încurci rău, rosti Strobus. A durat trei zile, dar cu întreruperi. A doua zi am efectuat străpungerea.

— Nu-i adevărat, rosti Hilla. Străpungerea am efectuat-o în prima zi, iar a doua zi am repurtat victoria.

— Prostii, făcu Bullio. Nici vorbă de victorie n-a fost, voiam chiar să ne predăm, dar ne-au luat-o ei înainte.

— N-a fost defel așa, replică Macer. Nici nu s-a dat cine știe ce luptă în Alesia. Onokrates, vin! Stați, să vă spun ceva: cînd am asediat Avaricum...

— Nu-i adevărat, mormăi Bullio și adormi.

1928

CEI ZECE DREPȚI

Atunci Domnul a grăit: De vreme ce strigătul împotriva Sodomei și a Gomorei este mare și păcatul lor grozav de greu.

Mă pogor acum să văd dacă faptele lor sînt întocmai precum arată strigarea ajunsă pînă la mine, iar de nu, voi vedea.

Și Avraam s-a apropiat și a grăit: Nimici-vei tu pe cel drept odată cu cel păcătos?

Poate că se află cincizeci de drepți înlăuntrul cetății, oare prăpădi-vei tu și nu vei cruța tot locul pentru cei cincizeci de drepți, dinlăuntru?

Departe de tine să faci un lucru ca acesta! Să ucizi pe cel drept de-a valma cu cel rău și să-i meargă celui drept la fel ca nelegiuitului! Departe de tine! Judecătorul a tot pămîntul oare nu va face dreptate?

Atunci Domnul a zis: Dacă la Sodoma găsesc cincizeci de drepți înlăuntrul cetății, eu voi cruța tot ținutul de hatîrul lor!

Dar Avraam a răspuns și a zis: Iată, am cutezat să vorbesc cu Domnul, deși nu sînt decît pulbere și cenușă.

Poate că din cei cincizeci de drepți vor lipsi cinci: pierde-vei tu, pentru lipsa acestor cinci, toată

cetatea?! Şi Domnul a grăit: Nu o voi pierde dacă găsesc în ea patruzeci şi cinci!

Atunci Avraam vorbi Domnului din nou şi zise: Poate că se găsesc în ea patruzeci! Răspuns-a Domnul: Nu o voi pierde pentru cei patruzeci!

Şi a zis Avraam: Să nu se mînie Domnul dacă mai vorbesc. Poate se găsesc în ea treizeci! Răspuns-a Domnul: Nu o voi prăpădi dacă se află acolo treizeci.

Şi iar a zis Avraam: Iată-mă cutezînd să mă întind la vorbă cu stăpînul meu! Poate se găsesc în cetate douăzeci! Răspuns-a Domnul: Nu voi nimici-o pentru cei douăzeci.

Atunci a mai zis Avraam: Să nu se întărîte Domnul, dar voi mai vorbi numai de data aceasta. Poate că se vor găsi în ea zece drepţi? Răspuns-a Domnul: Nu o voi pierde pentru cei zece.

Şi a purces Domnul după ce a sfîrşit de vorbit cu Avraam, iar Avraam s-a întors la cortul său.

(Geneza, 18, 20—33)[1]

Şi cînd s-a întors la locul său, Avraam a chemat pe femeia sa, Sara, şi i-a zis: „Ascultă, ştiu din sursă precisă, dar nu trebuie să mai afle nimeni, că Domnul s-a hotărît să-i piardă pe sodomiţi şi gomoriţi pentru păcatele lor. Chiar el mi-a spus."

Şi-a grăit Sara: „Vezi? Nu ţi-am spus eu de mult? Şi cînd ţi-am arătat ce se petrece acolo, le-ai luat apărarea şi ai ţipat la mine: Taci, nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala! Acum vezi că am avut dreptate? Era de aşteptat. Vorbeam odată cu femeia lui Lot şi-i spuneam: Unde crezi c-o să ducă asta, doamnă dragă? Ce crezi, o va pierde Domnul şi pe soţia lui Lot?"

Şi răspunzînd Avraam a zis: „Tocmai de asta-i vorba. La presiunile mele, ca să spun aşa, Domnul s-a îndurat să nu piardă Sodoma şi Gomora, dacă va afla acolo cincizeci de drepţi. Eu însă am obţinut să reducem numărul lor la zece. De aceea te-am chemat, ca să alegem zece drepţi pentru Domnul."

Şi a rostit Sara: „Bine ai făcut. Soţia lui Lot este prietena mea, iar Lot este fiul fratelui tău Haran. Eu nu spun că Lot e drept, ştii cum şi-a asmuţit slugile împotriva ta. Să nu zici nimic, Avraam, nu se cădea s-o facă, nu e sincer cu tine, dar oricum e nepotul tău. Chiar dacă Haran nu s-a purtat cu tine cum ar fi trebuit să se poarte un frate bun. Dar astea sînt treburi de familie." Şi mai departe glăsui, zicînd: „Spune Domnului să cruţe Sodoma. Aşa sînt eu, nu pot dori răul nimănui. Îmi tremură picioarele numai cînd mă gîndesc că ar trebui să moară atîţia oameni. Du-te şi convinge-l pe Domnul să-şi facă milă cu ei."

Şi răspunse Avraam: „Domnul îi va cruţa, de va afla zece drepţi. Cred că ar trebui să i-i arătăm noi care sînt. Îi cunoaştem doar pe toţi cei care locuiesc în Sodoma şi Gomora. De ce să nu putem să-i ajutăm Domnului să-i găsească pe cei zece drepţi?"

[1] În traducerea lui Vasile Radu şi Gala Galaction; din aceeaşi versiune a Bibliei sînt luate şi citatele, următoare întîlnite în volumul de faţă.

Şi zise Sara: „Nimic mai uşor. Douăzeci, cincizeci, o sută de drepţi am să-i arăt. Dumnezeu ştie că nu fac rău nimănui. Aşadar, o avem pe femeia lui Lot şi pe Lot, nepotul tău, chiar dacă e fals şi invidios, dar face parte din familie. Avem deci doi."

Răspunse la aceasta Avraam: „Şi cele două fiice ale lor."

Şi a zis iar Sara: „Nici să nu te gîndeşti! Cea mare, Jescha, e o neruşinată. N-ai văzut cum dădea din şolduri în faţa ta? Chiar femeia lui Lot mi-a spus: Jescha îmi face griji. Am să răsuflu uşurată cînd s-o mărita. Cea mică pare mai modestă. Dar dacă tu crezi, pune-le pe amîndouă."

Şi glăsui Avraam: „Avem, prin urmare, patru drepţi. Pe cine să mai alegem?"

Şi Sara răspunse: „Dacă le pui la număr pe cele două fete, atunci trebuie să-i adaugi şi pe logodnicii lor, pe Jobab şi pe Seboim."

Avraam însă rosti: „Nici nu te gîndi! Seboim e doar fiul bătrînului Dodanim. Poate un fiu de hoţ şi cămătar să fie drept?"

Şi zise Sara: „Avraame, fă-o, te rog, în numele familiei. De ce n-ar avea Melcha un bărbat la fel de bun ca stricata de Jescha? E o fată cumsecade şi nu se fîţîie în faţa rudelor bătrîne, pe care ar trebui să le respecte."

Şi Avraam răspunse: „Fie, cum zici. Cu Jobab şi Seboim avem deci şase drepţi. Rămîne să mai găsim patru."

Şi Sara spuse: „Asta-i un fleac. Stai să vedem cine mai este drept în Sodoma?"

Atunci răspunse Avraam: „Eu aş crede că bătrînul Nachor."

Şi zise Sara: „Mă mir cum de poţi vorbi aşa despre el. Oare nu preacurveşte el cu fete păgîne, deşi e om bătrîn? Decît Nachor, mai degrabă e drept Sabatach."

Şi se aprinse Avraam de mînie şi glăsui: „Sabatach e un sperjur şi un idolatru. Nu-mi cere să-l înfăţişez Domnului printre cei drepţi. Mai curînd ar intra în discuţie Elmodad sau Eliab."

Şi rosti Sara: „Dacă nu ştii, află că Eliab s-a culcat cu femeia lui Elmodad. Dacă ar fi fost ceva de capul lui Elmodad, şi-ar fi alungat muierea, pe tîrfa aceea, acolo unde-i este locul. Poate că ai putea să-l propui pe Naman, care n-are nici o vină, fiindcă este nebun."

Şi răspunse Avraam: „Pe Naman n-am să-l propun, am să-l propun pe Melchiel."

Şi zise Sara: „Dacă îl propui pe Melchiel, să nu mai vorbeşti cu mine. Oare nu Melchiel te-a batjocorit cum că băiatul nu l-ai făcut cu mine, ci cu stricata de Agar?"

Şi Avraam zise apoi: „N-am să-l propun pe Melchiel. Ce crezi? Aş putea oare să-l aleg printre drepţi pe Ezron sau Jahelel?"

Sara atunci răspunse, zicînd: „Jahelel este un desfrînat, iar Ezron face comerţ cu tîrfele achadiene."

Şi spuse Avraam: „Am să-l propun pe Efraim."

Şi Sara zise: „Efraim spune că a lui este lunca Mamre, pe care pasc cirezile noastre."

Avraam apoi zise: „Nedrept este Efraim. Am să-l propun pe Ahiram, fiul lui Jasiel."

Şi rosti Sara: „Ahiram e prietenul lui Melchiel. Dacă vrei să propui pe cineva, atunci ia-l pe Nadab."

Răspunse Avraam: „Nadab e un avar. Îl propun pe Amram."

Şi Sara zise: „Amram a vrut să se culce cu tîrfa ta, Agar. Nu ştiu ce-o fi văzut aşa grozav la ea. Mai bun e Asriel."

Şi zise Avraam: „Asriel e un fante. Nu pot să-i propun Ziditorului un clovn ca ăsta. Ce-ar fi să i-l numesc pe Namuel? Nu, nici Namuel nu merită. Nici nu ştiu ce ar căuta acolo Namuel."

Sara apoi zise: „Ce ai împotriva lui Namuel? E drept că-i prost, dar e credincios."

Şi glăsui Avraam: „Fie. Namuel e al şaptelea."

Sara însă rosti: „Stai puţin, lasă-l pe Namuel, că săvîrşeşte păcatul sodomiei. Cine mai stă în Sodoma? Îngăduie să-mi aduc aminte: Kahat, Salfad, Itamar..."

Avraam apoi răspunse: „Înlătură gîndul acesta de la tine! Itamar e mincinos, iar cît despre Kahat şi Salfad, oare nu sînt amîndoi de partea blestematului de Pelega? Dar poate că ştii vreo femeie dreaptă în Sodoma. Aminteşte-ţi, te rog."

Şi zise Sara: „Nu-i nici una."

Atunci se mîhni Avraam, zicînd: „Cum? Oare nu se află zece drepţi în Sodoma şi Gomora, pentru ca de dragul lor Domnul să cruţe aceste frumoase cetăţi?"

Sara apoi zise: „Du-te, Avraam, du-te încă o dată la Ziditor, cazi în genunchi în faţa lui, sfîşie-ţi veşmîntul şi spune-i: Doamne, Doamne, eu şi Sara, femeia mea, plîngînd te rugăm să nu pierzi Sodoma şi Gomora pentru păcatele lor. Şi mai spune-i: Fie-ţi milă de norodul acesta păcătos şi mai rabdă-l încă. Ai milă, Doamne, şi-i lasă să trăiască. Şi nu ne cere nouă, oamenilor, să-ţi numim zece drepţi din tot norodul tău".

1931

PSEUDO–LOT SAU DESPRE PATRIOTISM

Şi cei doi îngeri au ajuns în Sodoma către seară. Iar Lot şedea în poarta Sodomei. Cum i-a văzut, Lot s-a sculat ca să-i întîmpine şi s-a închinat pînă la pămînt.

Şi a grăit: Rogu-vă, stăpînii mei, abateţi-vă în casa robului vostru şi mîneţi noaptea, spălaţi-vă pe picioare, iar mîine sculaţi-vă, şi mergeţi în calea voastră. Dar ei au zis: Ba nu, ci vom mînea pe uliţă.

Dar el a stăruit mult de ei şi s-au abătut la el şi au găzduit în casa lui. Şi le-a gătit cină şi le-a copt azime şi ei au ospătat.

....

Atunci cei doi bărbaţi au zis către Lot: Dacă mai ai pe cineva — vreun ginere, fiii tăi şi fiicele tale şi pe cîţi ai în cetate — scoate-i din acest loc. Căci noi vom nimici locul acesta, fiindcă strigătul împotriva locuitorilor lui s-a înteţit înaintea Domnului şi Domnul ne-a trimis să-l pierdem.

Lot încremeni, cînd auzi acestea, şi zise:

— Şi eu de ce să plec de aici? La care îngerii i-au răspuns:

— Pentru că Domnul nu vrea să piară cel drept.

Lot tăcu multă vreme şi apoi zise:

— Îngăduiţi-mi, stăpînii mei, să merg şi să spun fiicelor şi ginerilor mei să se pregătească de drum. Şi îngerii i-au răspuns: „Fă aşa“.

Atunci a ieşit Lot, a alergat pe străzile cetăţii şi a strigat norodul: *Sculaţi! Ieşiţi din locul acesta, fiindcă Domnul e gata să prăpădească cetatea. Ei însă credeau că Lot glumeşte.*

Lot s-a întors acasă, dar nu s-a culcat, ci s-a gîndit noaptea toată.

Cînd s-au revărsat zorile îngerii dădură zor lui Lot, zicînd: Scoală-te, ia pe femeia şi pe cele două fiice ale tale, care se află aici, ca să nu pieri şi tu pentru fărădelegea cetăţii.

— Nu plec, spuse Lot. Iertaţi-mă, dar nu plec. M-am gîndit toată noaptea. Nu pot să plec, pentru că şi eu sînt unul din locuitorii Sodomei.

— Tu eşti drept, obiectară îngerii, iar ei nu sînt drepţi şi strigarea faptelor lor l-a mîniat pe Domnul. Ce ai tu laolaltă cu ei?

— Nu ştiu, zise Lot. Şi la asta m-am gîndit, ce am eu laolaltă cu ei. Toată viaţa m-am plîns de concetăţenii mei şi i-am judecat atît de aspru, încît mă înfior amintindu-mi acum, cînd vor pieri. Iar cînd am sosit în cetatea Segor mi s-a părut că oamenii de acolo sînt mai buni ca cei din Sodoma.

— Ridică-te şi du-te în cetatea Segor, căci aceea fi-va iertată, ziseră îngerii.

— Ce am eu cu Segorul? răspunse Lot. Locuieşte acolo un om drept; de cîte ori am vorbit cu

el, mi s-a plîns de concetăţenii lui, iar eu i-am blestemat pe sodomiţi pentru faptele lor rele, dar acum nu pot să plec. Vă rog să mă lăsaţi aici.

Şi a grăit îngerul: „Domnul a poruncit pieirea Sodomei".

— Facă-se voia lui, rosti abia auzit Lot. M-am gîndit toată noaptea şi mi-am amintit atîtea lucruri, că am plîns. I-aţi ascultat vreodată cîntînd pe sodomiţi? Nu, că nu-i cunoaşteţi, şi nu v-ar fi trecut prin minte. Cînd trec pe stradă, fetele îşi mişcă încîntător şoldurile şi îngînă printre dinţi o melodie şi rîd atunci cînd măsoară apa în ciubere. Nu se află apă mai limpede decît aceea din fîntînile Sodomei, şi nici o limbă din lume nu se ascultă cu mai mare desfătare ca aceasta. Cînd vorbeşte un copil îl înţeleg, de parcă ar fi al meu, iar cînd se joacă, se joacă de-a acelaşi joc pe care l-am jucat şi eu cînd eram copil. Iar cînd plîngeam, mama mă mîngîia în limba sodomită. Doamne, parcă ar fi fost ieri! strigă Lot.

— Sodomiţii au păcătuit, zise aspru al doilea înger, şi de aceea.

— Au păcătuit, ştiu, îl întrerupse nerăbdător Lot. I-aţi văzut pe meseriaşii noştri măcar? Parcă s-ar juca; cînd modelează un ulcior sau ţes o pînză, îţi saltă inima de bucurie, cînd vezi cît de frumos sînt făcute. Sînt oameni atît de pricepuţi, că ziua întreagă ai sta să-i priveşti, iar cînd îi vezi săvîrşind faptele cele foarte rele, te doare mai mult decît te-ar durea dacă le-ar săvîrşi unul din Segor. Te arde, de parcă ţi-ai

avea tu însuţi partea ta de vină. La ce-mi foloseşte că sînt drept, dacă sînt sodomit? De veţi judeca Sodoma, mă veţi judeca pe mine. Eu nu sînt drept. Sînt la fel cu ei. Nu plec de aici.

— Vei pieri împreună cu ei, spuse întunecat îngerul.

— Poate, dar mai întîi am să încerc să nu fie pierduţi ei. Nu ştiu ce-am să fac, dar pînă în ultima clipă am să mă gîndesc că trebuie să-i ajut. Aş putea oare pleca? Mă împotrivesc Domnului şi de aceea nu vrea să mă audă. Dacă mi-ar lăsa trei ani, sau trei zile, sau cel puţin trei ceasuri! Ce-ar însemna pentru el trei ceasuri? Dacă ieri mi-ar fi poruncit: Pleacă din mijlocul lor, deoarece nu sînt drepţi — i-aş fi spus: Mai lasă-mă puţin, să vorbesc cu acela şi cu celălalt, i-am înfierat, în loc să fi mers în mijlocul lor. Cum să-i părăsesc acum, cînd trebuie să piară? Oare nu sînt şi eu vinovat că au ajuns aşa de departe? Nu vreau să mor; dar simt nevoia ca nici ei să nu moară. Voi rămîne aici!

— N-ai să mîntui Sodoma.

— Ştiu. N-am nici o putere. Dar voi încerca, nu ştiu încă ce. Ştiu doar că vreau să stărui. Pentru că i-am judecat toată viaţa cu mai multă asprime decît pe oricine altcineva. Pentru că am purtat împreună cu ei povara cea mai grea: păcatele lor. Stăpîne, nu sînt în stare să spun ce înseamnă ei pentru mine; pot să o dovedesc însă rămînînd alături de ei.

— Concetăţenii tăi sînt cei drepţi, care cred în Dumnezeu ca şi tine, zise îngerul. Cei păcă-

toşi, cei fără credinţă sau idolatri nu sînt concetăţenii tăi.

— Cum să nu fie, cînd sînt sodomiţi? Voi nu înţelegeţi, pentru că nu cunoaşteţi vocea cărnii şi a pămîntului. Ce reprezintă Sodoma? Voi spuneţi că e o cetate a fărădelegii. Dar cînd poartă război, sodomiţii nu luptă pentru fărădelegile lor, ci pentru ceva mai bun, care a fost sau va veni. Chiar şi cel mai rău dintre ei e în stare să-şi dea viaţa pentru ceilalţi. Sodoma sîntem noi toţi, iar dacă mă bucur de vreo preţuire din partea Domnului, să o reverse asupra Sodomei şi nu asupră-mi. La ce bun să mai vorbesc? Mergeţi şi spuneţi Domnului: Lot, slujitorul Tău, se pune în fruntea bărbaţilor sodomiţi şi îi va apăra împotriva Ta, ca şi cum i-ai fi duşman.

— Opreşte-te! strigă îngerul. Căci cumplit este păcatul tău. Dar Domnul nu te-a auzit. Pregăteşte-te şi pleacă din acest oraş. Mîntuie-ţi cel puţin femeia şi cele două fiice pe care le ai.

Atunci Lot izbucni în plîns: „Da, trebuie să le mîntui, aveţi dreptate. Vă rog să mă călăuziţi".

Dar Lot zăbovindu-se, îngerii îl apucară de mînă pe el şi pe femeia lui şi pe cele două fete ale lui, căci Dumnezeu voia să-l cruţe.

Şi scoţîndu-l afară, Lot se rugă, zicînd: „Viaţa din mîinile tale am luat-o. Ai făcut trupul meu din lutul tău şi mi-ai pus în gură vorbele ce se află şi în gura bărbaţilor şi femeilor tale. Şi vai, de aceea, cu fiecare vorbă a mea i-am sărutat, chiar dacă i-am ocărît.

Te văd şi cînd închid ochii, deoarece eşti mai adînc în mine decît ochii mei. Te afli în mine la fel cum m-am aflat în tine.

Mîinile mele înfăptuiesc obiceiurile tale, fără s-o ştie măcar; iar dacă aş fi în pustiu, picioarele mele s-ar îndrepta spre căile tale.

Sodomă, Sodomă, nu eşti tu oare cea mai frumoasă dintre cetăţi? O singură ferăstruică de aş vedea, acoperită cu o perdea vărgată, aş recunoaşte-o: iată o fereastră sodomită.

Sînt ca un cîine scos cu sila din casa stăpînului său; chiar dacă îşi ţine nasul plecat adînc, în praf, ca să nu vadă, recunoaşte încă mirosul lucrurilor pe care le ştie.

Am crezut în Dumnezeu şi în legea lui; în tine n-am crezut, dar iată, exişti; iar alte ţări sînt ca umbra prin care trupul meu trece fără a se putea sprijini de un zid sau de un om; aşa sînt, ca o umbră.

Tu însă eşti aşa cum nimic nu mai este; şi tot ce este, doar prin tine este. De te privesc pe tine, doar pe tine te văd, iar tot ce văd altceva, doar prin tine văd.

Am crezut în Dumnezeu, fiindcă am crezut că e Domnul Sodomei. De va pieri Sodoma, nu va mai fi nici Dumnezeu.

Porţilor, voi porţi ale Sodomei, încotro mă duc? Înspre ce pustietăţi? Unde va călca piciorul meu? Căci sub mine nu mai e pămînt: plutesc, de parcă n-aş umbla pe picioare. Mergeţi, duceţi-vă, fetele mele, şi lăsaţi-mă, nu pot merge mai departe.

Şi scoţîndu-l afară din cetate, îngerii i-au zis: Mîntuieşte-ţi viaţa! Să nu te uiţi înapoi, nici să te opreşti în cîmp, ca să nu pieri împreună cu dînşii.

Cînd soarele a răsărit deasupra pămîntului, rosteau acestea.

Atunci Domnul a turnat asupra Sodomei și Gomorei ploaie de pucioasă și foc de la Domnul din cer.

Și, cătînd în urmă, Lot a strigat și a dat fuga înapoi spre oraș.

— Ce faci, blestematule? strigară după el îngerii.

— Merg să-i ajut pe sodomiți, răspunse Lot, intrînd în cetate.

1923

NOAPTEA SFÎNTĂ

— Mă uimești! strigă doamna Dinah. Să fie niște oameni mai de Doamne-ajută, ar fi tras la staroste, nu așa, în calicie! De ce nu i-a poftit Simon la el acasă? De ce trebuie *ausgerechnet*[1] noi să-i primim? Ce? Sîntem mai prejos decît familia lui Simon? Cred și eu! Femeia lui Simon nu ți-ar fi primit în ruptul capului asemenea calici în casă. Ăsta-i talentul tău, să te-ncurci cu orice traistă-n băț.

— Nu vorbi așa tare, că te aud oamenii! bombăni bătrînul Isachar.

— N-au decît, zise doamna Dinah, ridicînd și mai mult vocea. Nemaipomenit! Atîta ar mai lipsi, să-mi pun lacăt la gură, în casa mea, din cauza unor vagabonzi! Îi cunoști? Știe cineva cine sînt? El zice că-i nevasta lui. Aiurea, nevastă! Știu eu cum merg treburile la vîntură-lume ăștia! Cum de nu ți-o fi fost rușine să bagi în casă asemenea oameni?!

Isachar vru să obiecteze că i-a băgat doar în staul, dar își păstră observația pentru sine. Ținea la o adică la liniștea lui.

[1] Tocmai (germ.)

— Şi femeia, continuă indignată doamna Dinah, e însărcinată, dacă vrei să ştii! Isuse Cristoase, asta ne mai lipsea! Sfîntă Fecioară, să intrăm în gura lumii! Unde ţi-a fost, mă rog, capul? Doamna Dinah trase aer în piept. Cînd te-a mai răbdat pe tine inima să spui nu unei femei tinerele? Cum îţi face puţin ochi dulci, eşti în stare să te dai şi peste cap ca să-i faci pe plac. Pentru mine n-ai fi făcut asta, Isachare! Simţiţi-vă ca acasă, oameni buni, paie găsiţi în staul cîte vreţi — ca şi cînd în tot Betleemul numai noi am avea staul! De ce nu le-a dat alde Simon un braţ de paie? Pentru că Simonoaia n-ar fi cedat în ruptul capului, pricepi? Dar eu sînt moale ca o cîrpă, bună s-o calci în picioare, că tac şi nu zic niciodată nimic...

Bătrînul Isachar se întoarse cu faţa la perete. Poate o să tacă, se gîndi el. Are şi ea oleacă de dreptate, dar să faci atîta tărăboi pentru o...

— Să bagi oameni străini în casă, izbucni din nou, mînată de o sfîntă mînie, doamna Dinah. Cine ştie ce-o fi de capul lor? Toată noaptea n-am să pot închide un ochi măcar, de frică! Ţie puţin îţi pasă, nu-i aşa? Pentru alţii tot, pentru mine nimic! O dată măcar să te gîndeşti şi tu la soţia asta a ta chinuită şi bolnavă! Dacă e dulgher, cum de nu-i undeva, la lucru? De ce să am tocmai eu atîtea necazuri? Ce faci, asculţi, Isachare?

Dar Isachar, cu faţa la perete, se prefăcea că doarme.

— Fecioară Maria! oftă doamna Dinah. Ce viaţă chinuită! Toată nopticica să nu pot închide

ochii de grijă!... Şi el doarme buştean! Ar putea să fure toată casa şi el sforăie... Doamne, ce pacoste pe capul meu!

Se făcu linişte. Doar bătrînul Isachar împărţea cu grijă întunericul după măsura sforăiturilor sale.

Spre miezul nopţii, îl trezi din somn vaietul unei femei. Ei, drăcie, se sperie el, trebuie că se petrece ceva, alături, în grajd. Numai de nu s-ar trezi Dinah... Iar ar începe cearta. Şi rămase nemişcat, ca şi cum ar fi dormit mai departe.

După scurt timp, se auzi iarăşi un vaiet. Doamne, ai milă! Fă să nu se trezească Dinah, se rugă, cuprins de spaimă, bătrînul Isachar. În clipa aceea însă o simţi lîngă el pe Dinah că începe să se mişte; se ridică apoi în capul oaselor şi ascultă cu atenţie. O să fie de rău, îşi zise distrus Isachar, dar nu se clinti din loc.

Doamna Dinah se sculă fără o vorbă, îşi aruncă un şal pe umeri şi ieşi în curte. Cu siguranţă că-i alungă, îşi zise neputincios Isachar. Eu nu mă amestec, n-are decît să facă ce-o vrea...

După o pauză ciudat de lungă şi de liniştită, doamna Dinah se întoarse, păşind cu grijă. Isachar, mahmur de somn, avu impresia că aude un trosnet de lemne, dar se hotărî să nu se mişte. Poate că îi e frig lui Dinah şi face focul.

După aceea Dinah, la fel de încet, se furişă afară. Isachar miji ochii şi văzu pe focul aprins un ceaun cu apă. La ce i-o fi trebuind? se întrebă cu mirare şi adormi imediat. Se trezi abia cînd doamna Dinah alergă cu paşi mici, grăbiţi, plini de importanţă şi altfel ca de obicei, în curte, ducînd în mîini vasul cu apă aburindă.

Şi se minună tare Isachar, se sculă și trase ceva pe el. Trebuie să mă duc să văd ce este, își spuse energic, dar în ușă se întîlni nas în nas cu Dinah.

„Ce-i cu forfota asta?“ vru el să întrebe, dar nu mai apucă.

— Ce caști gura pe aici? îl repezi doamna Dinah, care dădu iar fuga în curte cu niște bucăți de pînză în brațe. Din prag se mai întoarse o dată. Bagă-te în pat și nu te-amesteca în treburile noastre, auzi? țipă la el femeia.

Bătrînul Isachar se furișă în curte. În fața staulului văzu un bărbat voinic, care înălță descumpănit din umeri, și se îndreptă spre el.

— Ei, lasă, nu-i nimic, îl consolă el. Te-a gonit, nu-i așa? Așa-s femeile, Iosife, nu le cunoști? Și ca să schimbe vorba, abătînd discuția de la neputința bărbaților, îi arătă repede. Privește! O stea! Ai mai văzut vreodată o stea ca asta?

1930

MARTA ȘI MARIA

Și s-a întîmplat apoi pe cînd mergeau ei, că Isus a intrat într-un sat, iar o femeie, cu numele Marta, l-a primit în casa ei.

Și aceasta avea o soră ce se numea Maria, care, stînd jos lîngă picioarele Domnului, asculta cuvîntul lui.

Marta însă era împovărată de multă slujbă. Deci, stînd locului, a grăit: Doamne, au nu socotești că sora mea m-a lăsat singură să slujesc? Ci spune-i ca să-mi ajute.

Da Domnul, răspunzînd, i-a zis: Marto, Marto, te grijești și spre multe te silești.

Ci un lucru trebuiește. Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea.

(*Evanghelia după Luca*, 10, 38—42)

În aceeași seară, Marta se duse la vecina sa, Tamar, femeia lui Iacob Grünfeld, care era lăuză și, văzînd că focul din vatră era pe cale să se stingă, puse un buștean și se așeză alături să ațițe focul. Cînd izbucniră, vii, flăcările, Marta căzu pe gînduri, cu ochii ațintiți asupra lor.

Doamna Tamar spuse:

— Ești așa de bună, Marta! Ai atîta grijă de mine, nici nu știu cum am să mă plătesc.
Marta nu zise nimic și nici nu-și luă privirea de la foc.
Atunci doamna Tamar întrebă, zicînd: „E adevărat că azi a fost la voi rabinul din Nazaret?"
Și răspunse Marta: „A fost".
Și-și împreună doamna Tamar mîinile și zise: „Ești fericită, domnișoară Marta. Știu că el n-ar veni la noi, dar dumneata o meriți din plin, gospodină ca dumneata mai rar!"
Atunci Marta se aplecă deasupra vetrei și potrivi cu o mișcare iute bușteanul, zicînd: „Îți spun drept, doamnă Tamar, mi-e ciudă pe mine. De unde să-mi treacă prin minte că acum, înainte de sărbători... Bun, îmi zisesem, întîi să mă apuc de spălat — știi cîte rufe murdărește Maria. Așa că aruncasem pe jos o grămadă de rufe murdare, cînd deodată aud: «Bună ziua, fetelor!» și în prag, el! Eu încep să strig: «Maria, Maria, vino repede», ca să-mi ajute să strîng grămada de cămăși; Maria vine zburînd, ciufulită, și cînd îl vede, începe să strige ca o nebună: «Maestre, maestre, ați venit la noi?» și buf! dă în genunchi în fața lui, plîngînd în hohote și sărutîndu-i mîinile. Doamnă Tamar, mi-a fost așa de rușine pentru ea! Ce-o fi gîndind Învățătorul despre ea, că-i o isterică, o apucată? Și rufele acelea murdare împrăștiate în toată casa! Abia am fost în stare să spun: «Șezi, Învățătorule!» și să adun rufele. Iar Maria îl trage de mînă și hohotește: «Grăiește, maestre, spune-ne ceva, Rabbone!» Imaginează-ți, doamnă Tamar, să-i spună Rabbone! Și un balamuc în casă! Știi și dumneata cum e cînd se spală, nici măturat nu era — ce-o fi gîndit el despre noi?!"
— Ei, lasă, Martico, o consolă doamna Grünfeld, că bărbații nu prea observă oleacă de neorînduială, acolo. Îi cunosc eu!
— O fi, replică Marta cu o lucire hotărîtă în ochi, rînduială însă trebuie să existe. Uite ce, Doamnă Grünfeld, cînd Învățătorul a stat la masă la vameșul acela, Maria a fost în stare să-i spele cu lacrimi picioarele și să i le șteargă cu cosițele ei. Doamnă Tamar, îți spun drept, eu nici n-aș fi îndrăznit să mă gîndesc la o asemenea cutezanță, dar să-i ofer o dușumea curată sub picioare, asta da. Și să-i aștern un covoraș frumos, știi care, acela de Damasc. Dar nu rufe murdare. Să-i șteargă picioarele cu lacrimi și cu cosița e-n stare Maria, dar să se pieptene, măcar cînd vine, nu. Și nici să șteargă podeaua înainte de vine. Doar să-i cadă la picioare și să-l privească cu ochii mari. Și acum grăiește, Rabbone!
— Și a grăit? întrebă curioasă doamna Tamar.
— A grăit, răspunse încet Marta. A zîmbit și a început să-i grăiască Mariei. Eu a trebuit să strîng întîi rufele acelea, apoi să-i dau puțin lapte de capră și o bucată de pîine. Arăta așa de tras și de obosit! Îmi stătea pe limbă să-i zic: Învățătorule, iată, îți aduc perini, odihnește-te puțin, trage un pui de somn, noi o să tăcem ca peștii, nici răsuflarea n-o să ni se audă — dar știi, doamnă Grünfeld, îți vine greu să-l întrerupi. Așa că am umblat în vîrful

picioarelor, ca Maria să priceapă că trebuie să facă liniște, dar ți-ai găsit: „Mai vorbește, maestre. Te rog, mai spune ceva", și el, om bun, zîmbea și vorbea.

— Ah! Ce n-aș da să fi auzit ce spunea! oftă doamna Tamar.

— D-apăi eu, replică sec Marta. Dar cineva trebuia să răcească laptele pentru el, să fie mai răcoritor. Trebuia cineva să facă rost de puțină miere, ca să i-o întindă pe pîine. Și să dea o fugă la alde Efraimi! — îi promisesem nevestei lui Efraim că am să trec să văd ce-i fac copiii, atunci cînd trebuie ea să se ducă la tîrg. Știi, doamnă Grünfeld, și o fată bătrînă ca mine e cîteodată bună la ceva. Măcar să fi fost fratele nostru, Lazăr, acasă!

De dimineață însă, cînd a văzut că mă apuc de rufe, îmi spusese: „Fetelor, eu am fugit, dar tu, Marta, fii atentă dacă nu trece pe aici negustorul de ierburi din Liban. Ia pentru mine din ceaiul acela pentru piept" — că știi, doamnă Tamar, Lazăr e cam slab de piept, îi merge din ce în ce mai rău. Așa că mereu îmi ziceam: de s-ar întoarce Lazăr cît mai e Învățătorul aici; eu cred, doamnă Grünfeld, că el l-ar însănătoși pe Lazăr. Cum auzeam pași, dădeam fuga la poartă și strigam la fiecare: domnule Așer, domnule Levi, domnule Isachar, dacă-l vedeți pe frate-meu Lazăr, spuneți-i să vină imediat, dar imediat, acasă! Și-n toată vremea asta să păzesc să nu treacă negustorul de ierburi — nici eu nu știam ce să fac mai întîi.

— Cunosc, zise doamna Grünfeld. Familie înseamnă griji!

— Nu-i vorba de griji, răspunse Marta. Dar uite ce-i, doamnă Grünfeld, ar vrea și altul să asculte cuvîntul Domnului. Eu sînt doar o femeie proastă, un fel de slujnică — că îmi zic: cineva trebuie s-o facă, trebuie cineva să gătească, să spele, să dreagă îmbrăcămintea, să șteargă praful, și dacă Maria noastră n-are aplecare pentru lucrurile astea — nu mai e frumoasă ca altădată, doamnă Tamar, dar a fost atît de frumoasă, încît n-am avut încotro și a trebuit să-i slujesc, înțelegi? Și toți spun că eu sînt rea. Doamnă Grünfeld, dumneata știi că femeia rea și nefericită nu poate face mîncare gustoasă, iar eu numai bucătăreasă proastă nu sînt. Dacă Maria e frumoasă, atunci să gătească bine Marta, n-am dreptate? Dar, poate că știi și dumneata: uneori nu-ți vine să mai faci nimic, îți lași mîinile în poală și încep a-ți trece prin minte tot felul de gînduri ciudate — că o să-ți spună poate și ție cineva ceva, sau o să te privească într-un anumit fel... așa, de parcă ți-ar spune: fata mea, dragostea ta ne-o pregătești ca pe bucate și pe tine însăți toată te dăruiești, cu trupul tău ștergi praful și toată curățenia o păstrezi prin curățenia sufletului tău. Pătrundem în casa ta, ca și cînd în tine am pătrunde; Marto, și tu, în felul tău, mult ai iubit.

— Așa e, și dacă ai avea șase copii, ca mine, abia atunci ți-ai da seama, zise doamna Grünfeld.

Atunci spuse Marta: „Doamnă Grünfeld, cînd l-am văzut pe Isus Nazarineanul venind așa, pe neașteptate, m-a cuprins spaima: poate-poate că a venit să-mi spună vorbele frumoase pe care de atîția ani le aștept — și tocmai acum dezordinea asta în casă! Mi se pusese un nod în gît, nici să vorbesc nu puteam. Mi-am zis: o să treacă, sînt o proastă, deocamdată să pun rufele la muiat și să dau o fugă pînă la Efraimi, să trimit după Lazăr și să gonesc găinile din curte, să nu-l tulbure. Și pe urmă, cînd totul era pus la punct, m-a cuprins un fel de certitudine că acum sînt pregătită să ascult cuvîntul Domnului. Atunci am intrat tiptil în odaia în care se afla și vorbea el. Maria ședea la picioarele lui și-l sorbea din ochi. Marta zîmbi cu amărăciune: Mi-a trecut atunci prin minte: cum mi-ar sta mie dacă mi-aș holba așa ochii? Iar el s-a uitat la mine atît de prietenos și senin, de parcă ar fi vrut să spună ceva. Și deodată îmi dau seama — Doamne, cît e de slab! Știi, nu se hrănește niciodată cum trebuie, nici de bucata aceea de pîine cu miere aproape că nu s-a atins. Și atunci m-am gîndit: porumbei! Să-i pregătesc niște porumbei. S-o trimit pe Maria la tîrg să cumpere vreo cîțiva și în vremea asta el o să se odihnească puțin. „Maria, vino puțin în bucătărie", îi zic. Maria însă nimic, de parcă ar fi fost surdă și oarbă.

— Poate n-a vrut să lase musafirul singur, interveni împăciuitoare doamna Tamar.

— Mai curînd s-ar fi îngrijit să-i dea ceva de mîncare, îi întoarse dîrz Marta. Pentru asta

sîntem noi, femeile, nu? Iar cînd am văzut că Maria habar n-are și că privește ca în transă, atunci, doamnă Tamar, nici eu nu știu ce mi-a venit, dar a trebuit s-o spun: „Stăpîne, nu-ți pasă cînd vezi că sora mea mă lasă să slujesc singură? Spune-i să-mi dea puțin ajutor la bucătărie!" Uite, vorbele astea mi-au ieșit din gură.

— Ei, și i-a spus? întrebă doamna Grünfeld. Lacrimi țîșniră din ochii arzători ai Martei.

— „Marto, Marto, te grijești și spre multe silești. Dar un singur lucru trebuiește. Maria partea cea bună și-a ales și nimeni n-are să i-o ia" — cam așa a vorbit, doamnă Tamar.

O clipă fu liniște.

— Și asta-i tot ce-a spus? întrebă doamna Tamar.

— Tot, după cîte știu, răspunse Marta, ștergîndu-și cu furie lacrimile. Pe urmă am plecat să cumpăr porumbei — niște hoți sînt cei din tîrg, doamnă Grünfeld — și i-am fript, iar pentru dumneata am pregătit supa asta din măruntaie.

— Știu, ești tare cumsecade, Marta, spuse doamna Grünfeld.

— Nu sînt, i-o tăie scurt Marta. Pentru prima dată în viață n-am fript cum trebuie porumbeii. Erau tari; dar îmi cădea totul din mînă. Dacă eu cred așa de mult în el!

— Și eu, rosti cu evlavie doamna Tamar. Și altfel ce-a mai zis? Despre ce i-a vorbit Mariei? Ce învățături i-a mai spus?

— Nu știu, răspunse Marta. Am întrebat-o pe Maria, dar o știi ce împrăștiată e... „Nu mai mi-aduc aminte, mi-a spus, pe sufletul meu, n-aș fi în stare să-ți repet nici un cuvînt, dar a fost grozav de frumos, Marta, sînt atît de fericită."

— E și asta ceva, recunoscu doamna Tamar.

Marta își suflă zgomotos nasul și zise:

— Doamnă Grünfeld, dă-mi să-ți înfăș pruncul.

1932

LAZĂR

Vestea că galileeanul a fost prins și aruncat în temniță ajunse și în Vitania.

Cînd află, Marta începu să-și frîngă mîinile și ochii i se umplură de lacrimi.

— Vedeți? V-am spus eu? exclamă ea. De ce s-a dus la Ierusalim? De ce n-a rămas aici? Nimeni nu l-ar fi știut. Ar fi putut să-și vadă în liniște de meserie. Și-ar fi făcut un atelier de dulgherie la noi în curte.

Lazăr era alb la față și ochii îi străluceau de tulburare.

— Nu spune vorbe deșarte, Marta! *Trebuia* să plece la Ierusalim. *Trebuia* să se ridice împotriva acestor... împotriva vameșilor și a fariseilor, trebuia să le spună în față cum și ce... Voi, femeile, nu puteți pricepe lucrul ăsta.

— Înțeleg, rosti Maria cu glas blînd, dar plin de patimă. *Știu* și ce-o să se întîmple. O să se întîmple o minune. O să ridice un deget și zidurile temniței se vor da în lături... toată lumea o să-l recunoască, o să cadă în genunchi înainte-i și o să strige: „Minune!"

— Orice ați zice, răspunse Marta cu voce surdă, n-a știut *niciodată* să-și poarte de grijă.

N-a făcut niciodată nimic pentru el, în folosul lui. Acum trebuie să-l ajute alții, adăugă ea, deschizînd ochii mari. Poate că așteaptă să-i sară cineva în ajutor... toți cei care l-au urmat... să-și încingă săbiile și să alerge într-acolo.

— Sigur, fetelor! spuse Lazăr. N-aveți nici o teamă! Iudeea toată e alături de el. Ar mai trebui să... aș vrea să văd și eu... Marta, i' fă-mi bocceluța! Mă duc la Ierusalim.

Maria se ridică în picioare.

— Merg și eu cu tine! Vreau să văd cum se prăbușesc zidurile temniței, vreau să-l văd înălțîndu-se deasupra lor, înconjurat de limbi de foc... Marta, o să fie un spectacol măreț!

Marta vru să spună ceva, dar tăcu.

— Duceți-vă, copii! zise ea. Cineva trebuie să rămînă să aibă grijă de casă... să hrănească păsările și să mulgă caprele... Vă pregătesc îndată hainele și pîinea pentru drum. Mă bucur că o să fiți de față.

Cînd Marta se întoarse cu obrajii stacojii de dogoarea bucătăriei, îl găsi pe Lazăr tulburat, cu chipul acoperit de o paloare vînătă.

— Nu mă simt bine, Marta dragă, îngăimă el. Cum mai e pe afară?

— E cald și plăcut, răspunse Marta. Drumul o să fie ușor.

— Da, o fi cald, replică Lazăr, dar acolo, pe dealurile Ierusalimului, suflă totdeauna un vînt rece.

— Ți-am pregătit o mantie călduroasă, zise Marta.

— Mantie călduroasă... bodogăni nemulțumit Lazăr. Cu o mantie călduroasă transpiri, pe urmă te suflă un vînt rece, și gata! Ia pune mîna să vezi, nu cumva am friguri? N-aș vrea să mă îmbolnăvesc pe drum... În Maria am slabă nădejde... Și apoi, ce-i folosește lui, dacă eu mă îmbolnăvesc?

— N-ai friguri, îl liniști Marta și-și spuse în sinea ei: „Doamne, ce ciudat s-a făcut Lazăr de cînd... de cînd a înviat din morți!“

— Și *atunci* cînd... cînd am căzut atît de greu bolnav mă prinsese un curent rece, rosti Lazăr îngrijorat. (Nu-i prea plăcea să-și amintească de moartea lui.) Știi, Marto, draga mea, de atunci nu mai sînt în apele mele. Călătoria, emoțiile, nu, astea nu sînt pentru mine. Dar, îndată ce mă mai lasă tremurul ăsta, mă duc și eu, firește.

— Sînt convinsă că ai să te duci, zise Marta cu inimă grea. Cineva *trebuie* să-i vină în ajutor. Cred că n-ai uitat. El te-a... vindecat, adăugă ea, șovăind, fiindcă i se părea lipsit de tact să-i vorbească despre învierea din morți. Știi, Lazăr, după ce-l scoateți din încurcătură, poți să-l rogi să te ajute, dacă ți-o fi rău...

— Adevăr grăiești! oftă Lazăr. Dar dacă nu ajungem pînă acolo? Sau dacă ajungem prea tîrziu? Trebuie să ne gîndim la toate eventualitățile. Și dacă la Ierusalim se întîmplă ceva? Tu nu-i cunoști pe soldații romani, Marto. Ah, Doamne, de ce nu sînt și eu un om sănătos?

— Dar ești *sănătos*, Lazăre, rosti cu greu Marta. *Trebuie* să fii sănătos, de vreme ce el te-a vindecat!

— Sănătos... făcu Lazăr cu amărăciune. Știu eu mai bine decît tine dacă sînt sau nu sănătos. Pot să spun că *de atunci* nu m-am mai simțit bine nici o clipă. Nu, nu. Îi sînt *grozav* de recunoscător că... m-a pus pe picioare, să nu crezi altceva, Marta dragă. Dar cine a trecut o dată prin asta, așa cum am trecut eu, acela... acela... (Lazăr se cutremură și-și acoperi obrazul.) Marta, acum te rog să mă lași! Vreau să-mi adun puterile... O clipă doar și-o să-mi treacă.

Marta se așeză în curte, tăcu și privi țintă în gol cu ochii uscați. Își împreunase miinile, dar nu se ruga. Niște găini negre se apropiară de ea, privind-o cu cîte un ochi. Dar Marta le dezamăgi, fiindcă nu le aruncă grăunțe, și păsările se duseră să dormiteze în umbra amiezii.

Lazăr ieși, abia ținîndu-se de pereții tindei. Clănțănea din dinți și fața îi era acoperită de paloarea morții.

— Acum... acum nu pot, Marta... zise el, poticnindu-se în mijlocul frazei. Dacă ai ști cît de mult doresc să plec! Poate mă duc mîine.

Martei i se strînse inima.

— Du-te, Lazăr, du-te de te culcă! spuse ea anevoie. Nu poți pleca nicăieri.

— M-aș duce, zise Lazăr scuturat de fiori, dar dacă tu crezi, draga mea.. Poate mîine... Dar să nu mă lași singur acasă! Ce-o să fac singur aici?

Marta se ridică în picioare.

— Du-te, culcă-te! zise ea cu asprimea obișnuită din glasul ei. O să rămîn cu tine.

În clipa aceea intră în curte și Maria, gata de drum.

— Ei, Lazăr, mergem?

— Lazăr nu poate să plece, răspunse Marta sec. Nu se simte bine.

— Atunci mă duc singură, grăi Maria, oftînd adînc. Mă duc să văd minunea.

Din ochii lui Lazăr curgeau încet lacrimile.

— Dacă ai ști cît de mult aș vrea să merg cu ea, Marto! Dar mi-e așa de frică... mi-e frică să mai mor o dată!

CELE CINCI PÎINI

...Ce am cu el? Îți spun drept, vecine: nu că aș fi împotriva învățăturilor lui. Asta nu. L-am auzit odată predicînd și, drept să-ți spun, mai-mai să mă fac ucenicul lui. M-am întors atunci acasă și i-am spus vărului meu, șelarul: ar trebui să-l auzi și tu. Îți spun, e în felul lui un proroc. Vorbește tare frumos, ăsta-i adevărul. Te pătrunde la inimă. Aveam ochii plini de lacrimi și îmi venea să închid prăvălia și să-l urmez, ca să nu-l mai pierd niciodată din ochi. Împarte tot ce ai și urmează-mă, zice el. Iubește pe aproapele tău, ajută celor sărmani și iartă-i pe cei ce te urgisesc — și alte asemenea lucruri. Eu nu-s decît un brutar oarecare, dar cînd îl ascultam simțeam în mine crescînd un fel de bucurie ciudată amestecată cu durere, nu știu cum să spun: un fel de apăsare, de-mi venea să îngenunchez și să plîng, dar în același timp o senzație de ușurare, de mare frumusețe, de parcă toată grija și răutatea s-ar fi desprins de mine.

Ei, și i-am zis atunci vărului meu: prostule, ar trebui să intri în pămînt de rușine. Vorbești ca un cămătar: cine cît îți datorează, că trebuie

să plătești dijma și suprataxele și dobînzile. Mai bine ai împărți săracilor tot ce ai, ți-ai lăsa femeia și copiii și l-ai urma.

Nici împotriva faptului că vindecă pe bolnavi și pe cei apucați nu am nimic. E adevărat că arată o putere ciudată, supranaturală, dar toată lumea știe că tămăduitorii noștri sînt niște nepricepuți, și nici cei romani nu sînt mai brezi. Bani știu să ia, dar cînd îi chemi la capul unuia care trage să moară ridică din umeri și spun că trebuia să-i fi chemat mai curînd.

Mai curînd! Răposata nevastă-mea a bolit doi ani cu hemoragie și la cîți medici n-am dus-o! Nici nu-ți poți închipui ce de bani m-a costat și nici unul n-a vindecat-o. Dacă el ar fi umblat pe atunci prin lume, aș fi căzut în genunchi în fața lui și i-aș fi spus: Stăpîne, vindecă pe femeia aceasta! Și ea i-ar fi atins marginea mantiei și s-ar fi înzdrăvenit. Așa însă, biata de ea, a suferit cît nu se poate spune... Cum îți spun, cu vindecarea bolnavilor aș fi de acord. Țipă ei felcerii împotriva lui, zicînd că totul e înșelătorie și scamatorie, și tare ar mai vrea să-l oprească. Dar așa e cu toate interesele. Cel care vrea să le ajute oamenilor și să mîntuie lumea totdeauna se izbește de interesul cuiva. Pe toți nu poți să-i împaci, e lucru știut. Așa că n-are decît să-i însănătoșească pe bolnavi și chiar pe morți să-i învie, dar chestia cu cele cinci pîini nu trebuia s-o facă. Îți spun eu, ca brutar, că treaba asta a fost o mare nedreptate față de breasla brutarilor. Cum? N-ai auzit povestea cu cele cinci pîini? Mă mir!

Toţi brutarii se simt foarte atinşi de chestia asta. Cică l-ar fi urmat într-o pustietate o mulţime mare de oameni şi el îi înzdrăvenea pe cei bolnavi. Spre seară au venit la el ucenicii lui şi i-au zis: „Pustiu este locul acesta şi timpul este înaintat. Spune mulţimii să se împrăştie în satele din jur şi să-şi cumpere de-ale gurii". Şi el le-a răspuns: „Nu-i nevoie să plece. Daţi-le voi să mănînce." Iar ei i-au zis: „Nu avem decît cinci pîini şi doi peşti". Iar el le-a glăsuit: „Aduceţi-mi-le aici". Şi, poruncind mulţimii să se aşeze pe iarbă, a luat cele cinci pîini şi cei doi peşti şi şi-a înălţat privirile spre cer, a făcut semnul binecuvîntării şi rupînd pîinile le-a dat ucenicilor, iar aceştia mulţimii. Şi au mîncat toţi şi s-au săturat. Iar firimiturile căzute le-au adunat în douăsprezece coşuri mari. Cei ce s-au hrănit astfel erau în jur de cinci mii de oameni, afară de copii şi femei.

Recunoaşte, vecine, că treaba nu poate fi pe placul nici unui brutar. Unde am ajunge, nu? Dacă s-ar face un obicei ăsta, să hrăneşti cu cinci pîini şi doi peştişori cinci mii de oameni, apoi atunci brutarii ar trebui să iasă la păscut. N-am dreptate? Peştii ca peştii, naiba să-i ia. Peştii cresc singuri în apă şi oricine îi poate pescui. Pe brutar însă îl costă bani grei făina şi lemnele, trebuie să ţină un ucenic şi să-i plătească leafă, trebuie să ţină o prăvălioară, să plătească biruri şi atîtea toate, de zice mersi dacă pînă la urmă îi mai rămîne ceva ca să trăiască. Şi el doar îşi ridică ochii spre cer şi are pîine din belşug pentru cinci sau mai ştiu eu cîte mii de oameni. Făina nu-l costă nimic, nu trebuie să aducă de la dracu-n praznic lemne, nu tu galantar, nu tu muncă — apoi atunci cum să nu dai de pomană oamenilor pîinile acelea? Şi nu se gîndeşte că în felul ăsta ne lipseşte de un cîştig cinstit pe noi, brutarii din împrejurimi. Îţi spun eu, e o concurenţă murdară treaba asta şi ar trebui să i se pună capăt. Sau să plătească măcar şi el biruri ca şi noi, dacă vrea să se ocupe de brutărie. Au început să vină la noi oameni şi să spună cam aşa: pentru prăpădita asta de turtă vreţi să ne jupuiţi de atîţia bani? Ar trebui să daţi şi voi pe gratis, ca el, şi pe urmă să te ţii: să vedeţi ce pîine albă, aromată, cu coajă crocantă, să nu te mai saturi mîncînd-o! Am fost nevoiţi să scădem preţurile. Pe cinstea mea, a trebuit să le vindem sub preţul de cost, numai să nu fim siliţi să închidem prăvăliile. Unde o să ajungem în felul ăsta? Nouă, brutarilor, ne stă mintea în loc. Cică în altă parte a săturat patru mii de oameni, afară de copii şi femei, cu şapte pîini şi cîţiva peştişori, dar acolo n-au mai strîns decît patru coşuri de firimituri.

Pesemne că nici lui nu-i mai rentează aşa bine afacerea, dar, oricum, pe noi, brutarii, ne aduce la sapă de lemn. Îţi spun eu, o face doar din ură faţă de noi, brutarii. Negustorii de peşte fac şi ei gură, dar ei nici nu mai ştiu cît să ceară pe peştii lor. De mult nu mai există altă îndeletnicire cinstită ca cea de brutar.

Eu sînt om bătrîn şi singur pe lume, nu am femeie, nu am copii, aşa că ce nevoi am eu? I-am spus ucenicului meu să preia el grija brutăriei. Pe mine nu mă mai interesează cîştigul.

Pe cinstea mea, mi-aş împărţi puţinul avut şi l-aş urma ca să cultiv dragostea faţă de aproapele meu şi celelalte pe care le propovăduieşte el. Dar cînd mă uit cum ne stă împotrivă nouă, brutarilor, atunci îmi zic: Ba nu! Ca brutar văd că asta nu mai e mîntuire a lumii, ci adevărată catastrofă pentru afacerile noastre. Îmi pare rău, dar n-am să i le dau pe degeaba. Nu se poate.

Bineînţeles că am depus plîngere împotriva lui la Ananias şi la locţiitorul lui, pe motiv de încălcare a regulamentului de exercitare a profesiunii de mic meseriaş şi pentru instigare. Dar ştii cum se tărăgănează lucrurile la autorităţile astea! Dumneata mă cunoşti, vecine. Sînt om paşnic, nu caut nimănui nod în papură, dar, dacă o să vină la Ierusalim, am să ies în stradă şi am să strig: „Răstigniţi-l! Răstigniţi-l!“

1937

BENCHANAN

ANANIAS

Întrebi, Benchanane, dacă e vinovat! Lucrurile stau aşa: eu nu l-am condamnat la moarte, l-am trimis doar la Caiafa. Să-ţi spună ce vină i-a găsit, eu unul mă spăl pe mîini.

Sînt politician vechi, Benchanane, şi am să-ţi vorbesc deschis. Cred că învăţătura lui are pe ici pe colo şi părţi bune. Omul ăsta, Benchanane, a avut multă dreptate şi intenţii bune, dar i-a lipsit tactica. Aşa nu putea să cîştige niciodată. Mai bine ar fi scris o carte şi ar fi publicat-o. Oamenii ar fi citit cartea şi ar fi spus: e o carte slabă, sau exagerată, nu cuprinde nimic nou şi cîte altele, adică ceea ce se spune în general cînd apare o carte nouă. După un timp însă, ar fi început să scrie ei înşişi despre una, despre alta, după ei alţii, şi uite aşa, măcar ceva tot ar fi prins. Nu tot, nu toate ideile lui, dar una ca asta un om cu scaun la cap nici nu pretinde. Ajunge să prindă măcar una sau două din ideile lui. Aşa se procedează, dragă Benchanane, cînd vrei să transformi lumea, şi nu altfel. Trebuie să o iei cu binişorul şi cu multă răbdare. E nevoie, cum spuneam,

de o tactică adecvată. La ce mai foloseşte adevărul dacă nu ne pricepem să-l impunem?

Aici a fost greşeala lui, că nu a avut răbdare. A vrut să mîntuiască lumea aşa, cît ai bate din palme, şi împotriva voinţei ei.

Şi asta nu se poate, Benchanane. Nu trebuia să meargă aşa, oblu, drept la ţintă. Adevărul se strecoară ca o marfă de contrabandă, puţin cîte puţin, aici o fărîmă, dincolo altă fărîmă, pentru ca oamenii să se obişnuiască cu el. N-o iei deodată: împarte tot ce ai — şi aşa mai departe. E o metodă proastă. Şi ar fi trebuit să fie mai atent la ce face. De exemplu cînd s-a dus cu biciul la cămătarii din templu — doar şi aceia erau evrei şi trebuiau şi ei să trăiască din ceva! Sigur, ştiu că templul nu-i casă de schimb, dar aşa au făcut de cînd se ştiu, că doar prăvălii specializate nu există. Să-i fi reclamat la marele sfat al preoţilor, şi gata. Sfatul poate că le-ar fi poruncit să-şi mute tarabele puţin mai încolo şi totul ar fi decurs în ordine. Totdeauna e important cum se face un lucru. Cel ce vrea să realizeze ceva în lumea asta n-are voie să-şi piardă capul, trebuie să se stăpînească, să-şi păstreze totdeauna gîndirea limpede şi rece. Şi mulţimile acelea de oameni care-l însoţeau! Ştii, Benchanane, nici o autoritate nu priveşte cu ochi buni o treabă ca asta. Sau că a acceptat să i se facă asemenea primire cînd a intrat în Ierusalim; nici nu-ţi dai seama cîtă iritare a putut să stîrnească! Să fi intrat pe jos, să fi făcut plecăciuni în stînga şi în dreapta — aşa se procedează dacă vrei să-ţi creezi influenţă. Ba, am auzit că s-ar fi lăsat găzduit la un vameş imperial, dar eu nu cred să fi făcut chiar asemenea gafă. I-au şi ieşit vorbe rele. Şi nici minunile acelea ale lui nu trebuia să le facă. Astea i-au pus capac. Nu putea fireşte să-i ajute pe toţi, dar cei pentru care nu a făcut nici o minune au început a-l pizmui. Sau povestea aceea cu femeia păcătoasă — aud că s-a întîmplat cu adevărat, Benchanane — a fost o greşeală de neiertat. Să le spui oamenilor la judecată că nici ei nu sînt fără vină — ar mai exista atunci pe lume o justiţie? Îţi spun, numai greşeli. Trebuia doar să predice şi nu să acţioneze, nu trebuia să-şi aplice ideile chiar aşa, cuvînt cu cuvînt, nu trebuia să le pună imediat în acţiune. A procedat prost, dragă Benchanane. Fie vorba între noi, în multe privinţe s-ar fi putut să aibă dreptate, dar a avut o tactică greşită. În asemenea condiţii nici nu se putea termina altfel.

Nu-ţi mai bate capul cu asta, Benchanane. Nu s-a întîmplat nimic neobişnuit. A fost un om drept, dar, dacă voia să mîntuiască omenirea, nu trebuia s-o pornească aşa de radical. Dacă e justă sentinţa? Ce întrebare! Îţi spun doar că din punct de vedere tactic nu se putea să nu piardă!

CAIAFA

Şezi, dragă Benchanane, îţi stau la dispoziţie. Aşadar, vrei să ştii dacă, după părerea mea, omul acela a fost pe drept răstignit. E foarte simplu, dragul meu. În primul rînd nu e treaba

noastră, nu noi l-am condamnat la moarte, noi numai l-am dat pe mîna procurorului imperial, nu? De ce ar trebui să ne luăm noi vreo răspundere? Dacă a fost condamnat pe drept, atunci e în ordine. Dacă i s-a făcut vreo nedreptate, este vina romanilor şi la timpul potrivit o să le putem scoate ochii cu asta. Aşa stau lucrurile, dragă Benchanane. O chestiune ca asta trebuie privită în mod politic. Eu, cel puţin, ca mare preot, trebuie să am în vedere ce anume e necesar să apreciem din punct de vedere politic. Gîndeşte-te puţin, colega: romanii ne-au scăpat de o persoană care pentru noi — cum să spun? — din anumite motive era *non grata*, iar răspunderea o poartă ei.

Cum? Mă întrebi care erau acele motive? Am impresia, Benchanane, că noua generaţie nu este suficient de conştientă din punct de vedere patriotic. Tu nu înţelegi ce prejudicii ne poate aduce cineva care se ridică împotriva autorităţilor noastre constituite, împotriva fariseilor şi a oamenilor legii? Ce-au să gîndească despre noi romanii? Asta înseamnă subminarea conştiinţei naţionale! Din raţiuni patriotice noi trebuie, dimpotrivă, să le sprijinim prestigiul, dacă vrem să evităm subordonarea poporului nostru unor influenţe străine. Cel care-i ia poporului lui Israel credinţa în farisei face jocul romanilor. Iar noi am învîrtit-o în aşa fel, încît să elucideze cazul tocmai romanii. Asta se cheamă politică, Benchanane. Şi acum se trezesc nişte încurcă-lume care să întrebe da ă a fost executat pe drept sau nu! Ţine minte, tinere, interesul patriei e mai presus decît orice

drept. Eu sînt cel mai în măsură să ştiu ce păcate au fariseii noştri. Între noi fie spus, toţi sînt nişte palavragii şi nişte pungaşi, dar asta nu înseamnă că putem îngădui ca cineva să le sape autoritatea. Ştiu, Benehanane, ai fost elevul lui, ţi-a plăcut învăţătura lui că trebuie să ne iubim aproapele şi duşmanii şi alte asemenea idei; răspunde-mi, însă, la ce ne foloseşte asta nouă, evreilor?

Şi încă ceva. Nu trebuia să spună că a venit să mîntuiască omenirea, că este Mesia şi fiul lui Dumnezeu şi mai ştiu eu ce. Toată lumea ştie că e din Nazaret — şi deodată, hodoronc-tronc, Mîntuitorul! Există oameni care şi-l amintesc de pe vremea cînd era fiul unui dulgher, şi omul ăsta voia să răstoarne lumea? Unde ar fi ajuns? Eu sînt un bun evreu, Benchanane, dar nimeni n-o să mă convingă că unul din ai noştri ar putea mîntui omenirea. Ar însemna să ne supraapreciem îngrozitor. Să fi fost roman sau egiptean, mai treacă-meargă, dar un evreu din Galileia!... E caraghios, zău aşa! Să le spună la alţii că a venit să mîntuiască lumea, nu nouă, Benchanane. Nu nouă. Nouă nu!

1934

RĂSTIGNIREA

Şi l-a chemat Pilat pe Nahum, om învăţat şi cunoscător în ale istoriei, şi i-a zis:

— Nahume, îmi pare foarte rău că norodului vostru i-a căşunat să-l răstignească pe omul acela. Lua-v-ar naiba, e o nedreptate strigătoare la cer!

— Dacă n-ar exista nedreptate, n-ar exista istorie, spuse Nahum.

— Nu vreau să am nimic comun cu treaba asta, zise Pilat. Spune-le, să revină asupra hotărîrii.

— Acum e prea tîrziu, rosti Nahum. Ştii că eu urmăresc evenimentele numai din cărţi, de aceea nici nu m-am dus la locul execuţiei. Acum cîteva clipe a venit de acolo menajera mea şi mi-a spus că l-au şi răstignit şi că atîrnă pe cruce, cu cîte un alt răstignit în dreapta şi în stînga.

Pilat se încruntă şi-şi acoperi faţa cu mîinile. După o clipă spuse:

— Să nu mai vorbim despre asta. Dar spune-mi, te rog, de ce s-au făcut vinovaţi cei doi oameni din dreapta şi din stînga lui?

— Ce să-ţi spun? Unii zic că sînt tîlhari, alţii că-s nişte propovăduitori, răspunse Nahum. După cît pot eu să-mi dau seama din istorie, socotesc că au făcut politică. Un lucru nu pot pricepe, cum de i-a răstignit poporul pe amîndoi deodată?

— Nu te înţeleg, zise Pilat.

— Lucrurile stau aşa: uneori îl răstignesc pe unul la dreapta şi altă dată pe altul la stînga, aşa s-a întîmplat întotdeauna în istorie. Fiecare epocă îşi are mucenicii săi. Sînt vremuri cînd e întemniţat sau răstignit omul care luptă pentru poporul lui; şi iarăşi sînt timpuri cînd îi vine rîndul celui care a spus că trebuie să lupţi pentru cei oropsiţi şi robi. Odată îi vine rîndul unuia, altădată altuia. Fiecare îşi are vremea sa.

— Aha! zise Pilat. Asta înseamnă că voi răstigniţi pe toţi cei care îşi pun în joc viaţa pentru ceva serios.

— Cam aşa, răspunse Nahum. Dar există în treaba asta un clenci. Uneori îţi vine să zici că oamenii ăştia îşi pun mai curînd viaţa în joc în numele urii celorlalţi, decît pentru lucrurile bune pe care le propovăduiesc. Oamenii sînt totdeauna răstigniţi pentru ceva mare şi frumos. Cel care tocmai a fost răstignit şi-a jertfit viaţa pentru un lucru măreţ, iar cel care îl tîrăşte pînă la cruce şi-i bate piroanele, acela, Pilate, este un om rău, sălbatic şi foarte urît la chip. Pilat, poporul este totdeauna mare şi frumos.

— Cel puţin poporul nostru, roman, zise Pilat.

— Şi al nostru, rosti Nahum. Dar şi dreptatea faţă de cei săraci e frumoasă şi mare. Numai că oamenii se pot sufoca de ciudă şi ură faţă de lucrurile mari şi frumoase. Iar ceilalţi merg o dată cu unul şi altă dată cu celălalt şi totdeauna dau ajutor la răstignirea celui căruia tocmai i-a venit rîndul, sau în orice caz privesc şi-şi spun: Bine îi fac, n-avea decît să fie de partea noastră.

— Atunci de ce îl răstigniţi pe cel din mijloc? întrebă Pilat.

— Uite cum e: dacă ar fi cîştigat cel din stînga, l-ar fi răstignit pe cel din dreapta, dar întîi pe cel din mijloc. Dacă ar fi cîştigat cel din dreapta, l-ar fi răstignit pe cel din stînga, dar tot pe cel din mijloc mai întîi. S-ar putea întîmpla, bineînţeles, şi unele frămîntări şi lupte. Atunci cel din dreapta şi cel din stînga l-ar spînzura întîi, împreună, pe cel din mijloc, pentru că nu s-a decis de partea cui va merge. Dacă te-ai urca pe acoperişul casei tale, ai vedea cîmpia Hakeldam: la stînga ură, la dreapta ură şi între ei cel care a vrut să îndrepte lumea prin dragoste şi înţelegere, după cum se povesteşte despre el. În afară de asta ai mai vedea o grămadă de oameni care stau şi privesc şi-şi iau prînzul pe care şi l-au adus cu ei. Am impresia că se întunecă a ploaie. Ai să vezi cum au'să dea toţi fuga buluc, spre casă, ca să nu-şi ude hainele.

Cînd fură ceasurile şase, un întuneric cumplit învălui tot pămîntul. La ora nouă cel din mijloc strigă cu glas puternic, zicînd: „*Eli, Eli, lama sabahtani?*“[1] Şi iată catapeteazma bisericii se sfîşie în două, de sus pînă jos, iar pămîntul se cutremură şi stîncile se despicară.

1927

[1] Dumnezeul meu, Tată ceresc, de ce m-ai părăsit (ebraică).

CINA LUI PILAT

În seara aceea, Pilat lua masa cu aghiotantul său. Era un ofiţer tînăr, pe nume Suza, născut în Cirenaica. Suza nici nu băgase de seamă că locţiitorul împăratului era cam tăcut, şi flecărea vesel, povestind că a văzut, pentru prima oară în viaţă, un cutremur.

— A fost tare nostim, povestea el între două feluri. După-amiază, cînd s-a lăsat întunericul acela, am ieşit afară să văd ce se întîmplă. Pe scări am avut impresia că mi-au înţepenit aşa, deodată, picioarele, sau că-mi fuge pămîntul de sub ele. Era tare caraghios, zău aşa! Pe cinstea mea, excelenţă, nici prin cap nu mi-ar fi trecut că e un cutremur. Cînd să ajung la colţul străzii, văd alergînd din partea opusă nişte civili, cu ochii ieşiţi din orbite: „Mormintele se deschid şi stîncile se despică!" ţipau ei. „Nu cumva, îmi zic, o fi cutremur? Te pomeneşti că m-a lovit norocul ăsta!" E un fenomen natural destul de rar întîlnit, nu?

Pilat încuviinţă din cap.

— Am văzut odată un cutremur, zise. Era în Cilicia, stai, să tot fie vreo şaptesprezece ani de atunci. A fost mai mare acela.

— La urma urmelor, mare lucru nu s-a prea întîmplat, spuse, lipsit de griji, Suza. La poarta dinspre Hakeldam s-a sfărîmat un colţ de stîncă — da, şi la cimitir s-au deschis cîteva morminte. Mă mir că aici îngroapă morţii atît de aproape de suprafaţă, abia la o adîncime de un cot. Vara trebuie să fie o putoare!

— Aşa-i obiceiul, rosti în barbă Pilat. În Persia, de pildă, nici nu-i îngroapă. Expun cadavrele la soare, şi gata.

— Ar trebui să li se interzică, domnule, obiectă Suza. Din motive de igienă şi aşa mai departe.

— Să interzici! bombăni Pilat. Ar trebui să stai tot timpul să ordoni sau să interzici; asta-i o politică proastă, Suza. Nu te amesteci în treburile lor — ai cel puţin linişte. Vreţi să trăiţi ca animalele, n-aveţi decît. Ehei, Suza dragă, eu am văzut multe ţări.

— Tare aş vrea să ştiu, reveni Suza la ceea ce îl interesa pe el, din ce cauză se produce un cutremur ca ăsta. Or fi sub pămînt nişte găuri, care la un moment dat se surpă. Dar de ce să se întunece cerul? Asta nu pot pricepe. Dimineaţa fusese o zi senină, obişnuită.

— Vă rog să mă iertaţi, interveni bătrînul Papadokites, grec din Dodecanez, care servea la masă. Erau semne încă de ieri, domnilor. Aseară a fost un asfinţit atît de roşu, că i-am şi spus bucătăresei: „Myriam, mîine o să fie furtună sau ciclon". „Iar pe mine mă dor şalele", a zis ea. Erau semne încă de ieri, domnilor, te puteai aştepta la ceva, vă rog să mă iertaţi.

— Te puteai aştepta la ceva, repetă îngîndurat Pilat. Ştii, Suza, şi eu azi-dimineaţă m-am

aşteptat la ceva. De dimineaţă, de cînd l-am dat pe mîinile lor pe omul acela din Nazaret — a trebuit să li-l predau, pentru că politica Romei este pentru neamestecul în treburile băştinaşilor; ţine minte, Suza, cu cît oamenii au mai puţin de-a face cu puterea statală, cu atît o suportă mai uşor — unde am rămas?

— La omul din Nazaret, îl ajută Suza.

— La omul din Nazaret. Ştii, Suza, m-a interesat să culeg cîteva date despre el. S-a născut de fapt în Betleem — cred că cei de aici au făcut în ceea ce îl priveşte o eroare judiciară, dar asta-i treaba lor. Dacă nu li l-aş fi predat, l-ar fi linşat, ceea ce ar fi fost o notă proastă pentru administraţia romană. Dar nu asta-i problema. Ananias mi-a spus că ar fi fost un om periculos. Cică, atunci cînd s-a născut, au venit să i se închine păstorii din Betleem ca unui împărat. Iar altă dată l-a întîmpinat norodul ca pe un cezar biruitor. Nu pot pricepe, Suza. Credeam că, aşteptam să...

— Ce aşteptaţi? îl întrebă Suza după o clipă, aducîndu-i aminte că nu şi-a rostit tot gîndul.

— Să-i vină în ajutor cei din Betleem. Credeam că n-au să-l lase în ghearele intriganţilor de aici. Că au să vină la mine şi au să spună: „Doamne, e omul nostru şi înseamnă pentru noi mult. Am venit să-ţi spunem că sîntem de partea lui şi că nu vom îngădui să i se facă o nedreptate!“ Aproape cu nerăbdare aşteptam, Suza, venirea oamenilor acelora din munţi. Mi-e greaţă de toţi palavragiii şi procesomanii ăştia de aici. Iar eu le-aş fi spus: „Slavă cerului, locuitori ai Betleemului! V-am aşteptat. Pentru el — şi pentru voi şi ţara voastră... Nişte zdrenţe agăţate pe un vîrf de băţ nu pot domni peste o ţară; a stăpîni le e hărăzit bărbaţilor adevăraţi, nu unor guri-sparte. Din oameni ca voi ies soldaţi care nu se lasă înfrînţi; din oameni ca voi se nasc popoarele şi statele. Mi s-a spus că acel compatriot al vostru poate învia morţii. Dar ce importanţă au morţii? Fapt e că voi sînteţi aici: văd că bărbatul acela e în stare să învie şi pe cei vii, că le-a insuflat credinţa şi cinstea şi... noi, romanii, îi zicem Virtus, nu ştiu cum îi spuneţi în limba voastră, bărbaţi ai Betleemului, dar se află în voi. Sînt convins că omul acela ar mai fi în stare şi de alte lucruri. Ar fi păcat să moară.“

Pilat tăcu şi începu să măture distrat firimiturile de pe masă.

— Dar n-au venit, mormăi el. Ah, Suza, ce zadarnic lucru este să stăpîneşti!

1932

CREZUL LUI PILAT

Răspuns-a Isus: ... Eu spre aceasta m-am născut și spre aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul. Oricine care purcede din adevăr ascultă glasul meu.

Ce este adevărul? a întrebat Pilat. Dar rostind aceasta a ieșit din nou la iudei și le-a zis: Eu nu găsesc în el nici o vină.

(Evanghelia sfîntului Ioan, 18, 37—38

O dată cu seara veni la Pilat un om respectat în oraș pe nume Iosif din Arimateia, de asemenea ucenic al lui Cristos, și-l rugă să-i dea trupul lui Isus. Pilat fu de acord și-i spuse: „A fost executat fără să fi fost vinovat".

— Tu l-ai dat morții, obiectă Iosif.

— Da, l-am dat, răspunse Pilat. Oamenii oricum cred că am făcut-o de frica celor cîțiva zurbagii cu Barabas al lor. Să fi trimis asupra lor doar cinci soldați și s-ar fi potolit. Dar nu despre asta e vorba, Iosif din Arimateia.

— Nu de asta-i vorba, repetă el. Cînd am stat de vorbă cu dînsul, mi-am dat seama că, după un timp, ucenicii lui vor răstigni alți oameni în numele numelui lui, în numele adevărului lui

vor răstigni și tortura toate celelalte adevăruri, le vor ucide și vor ridica pe umeri alți Barabas. Omul acela vorbea de dreptate. Ce este dreptatea?

Voi sînteți un popor bizar, care vorbește mult. Sînteți plini de farisei, de proroci, de mîntuitori și de fel de fel de sectari. Cel care creează un adevăr nou interzice toate celelalte adevăruri. Ca și cum un tîmplar, care face un scaun nou, ar interzice să te mai așezi pe celelalte scaune, pe care alții le-au făcut înaintea lui. Ca și cum, prin faptul că se ciopleşte un scaun nou, ar fi anulate toate scaunele vechi. În cele din urmă se poate ca scaunul cel nou să fie mai bun, mai frumos și mai comod decît celelalte. Dar pentru ce, la naiba, un om obosit nu s-ar putea așeza pe orice prăpădit de scaun, ros de carii, sau tare ca piatra? E obosit, e sfîrșit, are nevoie de odihnă și tu îl scoli cu forța de pe scaunul pe care a picat istovit, ca să-l muți pe scaunul tău. Nu vă înțeleg, Iosife.

— Adevărul nu e ca scaunul și odihna, obiectă Iosif din Arimateia. Seamănă cu o poruncă mai degrabă, care îți spune: Du-te acolo și dincolo; fă cutare sau cutare, nimicește dușmanul, cucerește cetatea aceea, pedepsește trădarea și așa mai departe. Cel care nu ascultă porunca e un trădător și un dușman. Așa-i și cu adevărul.

— Ah, Iosife, zise Pilat, știi doar că sînt soldat și mi-am petrecut cea mai mare parte din viață printre soldați. Totdeauna am executat ordinul, dar nu pentru că el ar fi fost adevărul. Adevărul? Adevărul era faptul că mă simțeam obosit sau că-mi era sete, că-mi era dor de mama,

că eram însetat de glorie, că soldatul cutare tocmai se gîndea la nevastă-sa, celălalt la ogorul lui sau la vitele lui de jug. Adevărul era că, dacă n-ar fi fost ordinul, nici unul din soldaţii aceia nu s-ar fi dus să ucidă alţi oameni la fel de obosiţi şi nefericiţi. Ce este, prin urmare, adevărul? Cred că, oricît de puţin, dar tot respect adevărul, gîndindu-mă la soldaţi şi nu la ordine.

— Adevărul nu este ordinul comandantului, răspunse Iosif din Arimateia, ci porunca raţiunii. Vezi doar că stîlpul acela e alb. Dacă aş afirma în faţa ta că e negru, ar fi împotriva raţiunii tale şi nu mi-ai îngădui s-o fac.

— De ce nu? zise Pilat. Ţi-aş spune că eşti pesemne grozav de nefericit şi trist, dacă poţi vedea negru un stîlp alb. Aş încerca să te înveselesc, în adevăr, m-aş ocupa de tine mai mult ca pînă acum. Iar dacă ar fi pur şi simplu o eroare, mi-aş zice că în eroarea ta se află la fel de mult din sufletul tău, ca şi în adevărul tău.

— Nu există un adevăr *al meu*, spuse Iosif. Există un singur adevăr pentru toţi.

— Şi care este acela?

— Cel în care cred.

— Ei, vezi? vorbi agale Pilat. E totuşi adevărul *tău*. Sînteţi ca nişte copii mici, care cred că lumea toată se sfîrşeşte odată cu orizontul lor şi că dincolo de el nu mai există nimic.

Lumea e mare, Iosife, şi e într-însa loc destul pentru multe lucruri. Cred că şi în realitate e loc pentru multe adevăruri. Uite, sînt străin de ţinuturile astea, casa mea se află departe, dincolo de linia orizontului, şi totuşi n-aş spune că ţinuturile astea nu sînt bune. La fel de străină

îmi este învăţătura acestui Isus, dar aş putea oare afirma că nu e valabilă? Eu cred, Iosife, că toate ţările sînt bune, dar lumea e grozav de mare tocmai pentru ca să încapă toate într-însa, alături şi una după alta. Dacă Arabia ar trebui să se aşeze pe locul unde se află Pontul, n-ar fi însă, bineînţeles, corect. La fel e şi cu adevărurile. Lumea ar trebui să se facă neînchipuit de mare, de întinsă şi de largă, pentru ca să încapă într-însa toate adevărurile adevărate. Iar eu cred, Iosife, că aşa şi este. Dacă te urci pe un munte înalt şi priveşti în depărtare, vezi că obiectele îşi pierd contururile şi se contopesc într-o singură masă armonioasă. De la o înălţime oarecare şi adevărurile se contopesc. Bineînţeles, omul nu trăieşte şi nu poate trăi pe un munte înalt. Îi ajunge să-şi vadă în apropiere casa şi ogorul, amîndouă pline de adevăruri şi lucruri. Acolo este căminul lui şi adevăratul lui loc de acţiune. Din cînd în cînd însă îşi poate arunca privirea spre munţi sau spre cer şi-şi poate spune că adevărurile şi lucrurile lui de acolo provin, dar nu furate, ci contopindu-se cu ceva mult mai larg, care nu mai reprezintă avutul său. Să te apropii cu tot sufletul de această grandioasă privelişte, dar, în acelaşi timp, să-ţi cultivi modestul tău petec de pămînt, aceasta, Iosife, aceasta e adevărata evlavie. Iar eu unul cred că Dumnezeu, Tatăl ceresc al omului cu pricina, există în realitate undeva şi că se împacă destul de bine cu Apollo şi cu ceilalţi zei. Parţial prin interferenţe, parţial prin vecinătate. Priveşte, pe cer e loc destul. Sînt bucuros că acolo, sus, se află şi Tatăl ceresc.

— Nu ești nici cald, nici rece, ești doar așa, călîu, spuse Iosif din Arimateia, sculîndu-se în picioare.

— Nu sînt călîu, răspunse Pilat. Cred cu înflăcărare că adevărul există și că omul îl va cunoaște. Ar fi o nebunie să crezi că adevărul există doar pentru ca omul să nu-l cunoască. Îl va cunoaște, da. Dar cine? Eu, tu, sau poate oricare? Sînt convins că toți își au partea lor de contribuție la asta și cel care spune da, și cel care spune nu. Dacă cei doi s-ar uni și s-ar înțelege între ei, din înțelegerea și unirea asta ar rezulta adevărul. Da și nu sînt, e drept, incompatibile unul cu celălalt, nu se pot uni, dar oamenii pot să se alăture totdeauna unul celuilalt. Există mai mult adevăr în oameni decît în cuvinte. Îmi sînt mai dragi oamenii decît adevărurile lor. Și în aceasta se află credința, Iosif din Arimateia, și pentru aceasta e nevoie de entuziasm și exaltare. Eu cred. Simplu și fără tăgadă. Dar ce este adevărul?

1920

ÎMPĂRATUL DIOCLEȚIAN

Povestirea aceasta ar fi stîrnit desigur mai mult interes dacă eroina ei ar fi fost o ființă tînără, feciorelnică; din păcate însă, pentru a respecta adevărul istoric, eroina e sora lui Dioclețian, o matroană vîrstnică și respectabilă, cam isterică și afectată după părerea împăratului, bătrînul tiran, care îi știa într-o oarecare măsură de frică. De aceea, cînd i se anunță, întrerupîndu-i sfatul cu locțiitorul din Cirenaica (căruia împăratul tocmai îi dădea să înțeleagă, în cuvinte tari, nemulțumirea sa), îi ieși în întîmpinare pînă la ușă.

— Ce s-a întîmplat, Antonia? o întrebă el prevenitor și jovial. Ce dorință ai? Iar vrei să ajuți niscaiva sinistrați sau să poruncesc să se ia măsuri împotriva chinuirii fiarelor în circuri? Sau poate vrei să introduci în legiunile mele educația morală? Hai, dă-i drumul repede și așază-te.

Antonia rămase în picioare.

— Dioclețiane, începu ea aproape solemn, trebuie să-ți spun ceva!

— Aha! făcu împăratul, cu resemnare în glas, scărpinîndu-se la ceafă. Dar, pe Zeus, tocmai azi am atîtea de făcut! N-am putea amîna pe altă dată?

— Diocleţiane, continuă intransigentă sora lui, am venit să-ţi spun că *trebuie* să încetezi cu persecutarea asta a creştinilor.

— Dar ce-ţi veni, aşa din senin? bombăni bătrînul împărat. După mai bine de trei sute de ani... O privi cu atenţie pe emoţionata matroană; avea un aer patetic, cu ochii ei severi şi miinile încleştate, deformate de podagră. Bine, hai să stăm de vorbă, zise el repede, dar mai întîi, te rog să fii aşa de bună şi să iei loc.

Antonia îl ascultă, fără să vrea, şi se aşeză pe o margine de scaun. În felul acesta îşi pierdu puţin din alura ei maiestuoasă, deveni parcă mai mică şi se intimidă. Colţurile buzelor îi tremurau a plîns.

— Oamenii aceştia sînt nişte sfinţi, Diocleţiane, rosti anevoie, şi e atît de frumos felul în care cred!... Ştiu că dacă i-ai cunoaşte şi tu... Diocleţiane, *trebuie* să-i cunoşti! Ai să vezi... ai să vezi că îţi vei face o cu totul altă părere despre ei.

— Bine, dar eu n-am o părere proastă despre ei, obiectă paşnic Diocleţian. Ştiu că ceea ce se spune despre ei sînt scorneli şi bîrfe, născociri ale augurilor noştri — înţelegi, concurenţa şi altele. M-am interesat despre ei şi am auzit că aceşti creştini sînt oameni foarte cumsecade, plini de bun simţ şi abnegaţie.

— Atunci de ce îi persecuţi? întrebă uimită Antonia.

Diocleţian ridică puţin sprîncenele.

— De ce? Hm! Ce întrebări pui! Aşa se face de cînd lumea, nu? Şi nici măcar nu se vede să se fi împuţinat. Vorbele astea despre persecuţie

sînt grozav de exagerate. Se înţelege că trebuie din cînd în cînd să-i pedepsim pe cîţiva în mod exemplar...

— De ce? repetă întrebarea matroana.

— Din motive politice, răspunse bătrînul împărat. Uite, draga mea, aş putea să-ţi dau un şir întreg de motive. De exemplu, că poporul o doreşte. Primo, le abate atenţia de la alte lucruri, secundo, le întăreşte convingerea că-i guvernăm cu mînă forte. Tertio, e un fel de obicei naţional. Nici un om de stat înţelept şi cu simţul răspunderii nu intervine fără rost în problema obiceiurilor. N-ar face decît să stîrnească un sentiment de nesiguranţă, de haos. De cînd domnesc, am introdus multe lucruri noi, scumpa mea, mai multe ca oricare altul. Aşa a fost necesar. Dar ce nu e absolut necesar, n-am să fac.

— Dar dreptatea, Diocleţiane, rosti încet Antonia, dreptatea trebuie să existe. Îţi cer doar să fii drept.

Diocleţian ridică din umeri.

— Persecutarea creştinilor este dreaptă, deoarece corespunde legilor în vigoare. Ştiu ce-ţi stă pe vîrful limbii: că aş putea abroga aceste legi. Aş putea, dar n-am s-o fac. Ţine minte, dragă Toni: *de minimis non curat praetor*[1]. N-am de gînd să-mi bat capul pentru un fleac. Ţine, te rog, cont că am în grija mea întreaga administraţie a imperiului şi, fată dragă, am transformat-o din rădăcini. Eu am modificat constituţia, eu am reformat senatul, am centralizat ad-

[1] Pretorul nu se îngrijeşte de fleacuri (lat.).

ministrația, am reorganizat toate cancelariile, am făcut o nouă împărțire a provinciilor, am modificat sistemul de administrație, toate astea sînt obiective care trebuiau să intereseze statul. Ești femeie și nu te pricepi. Cele mai serioase sarcini ale unui om de stat sînt cele administrative. Spune și tu, ce pot însemna niște creștini, acolo, față de, să zicem, organizarea controlului financiar imperial? Fleacuri.

— Dar ție ți-ar fi atît de lesne, Diocletiane, să le aranjezi pe toate.

— Mi-ar fi și nu mi-ar fi, răspunse hotărît. Am pus întreg imperiul pe baze administrative noi, iar oamenii aproape că nici n-au băgat de seamă. Și asta numai pentru că nu m-am atins de obiceiuri. Dacă le dau cîțiva creștini au impresia că nu s-a schimbat nimic și stau liniștiți. Draga mea, un om de stat trebuie să știe pînă unde poate să meargă cu reformele. Asta e.

— Deci numai pentru ca să ai liniște din partea acestor zurbagii și haimanale... rosti cu amărăciune matroana.

Diocletian făcu o grimasă: „Dacă vrei, și pentru asta. Dar am să-ți spun că am citit cărțile acestor creștini ai tăi și am și reflectat puțin asupra lor".

— Și ce-ai găsit rău în ele? se grăbi să întrebe Antonia.

— Rău? zise îngîndurat împăratul. Dimpotrivă, sînt cîteva idei foarte bune acolo. Dragostea și alte chestiuni, de exemplu, disprețul față de vanitatea lumească. De fapt sînt niște idealuri foarte frumoase, iar dacă n-aș fi împărat... Știi, Toni, sînt unele lucruri în învățătura lor care mi-au plăcut extrem de mult, numai de-aș avea timp să pot reflecta la mîntuirea sufletului meu. Bătrînul împărat bătu iritat cu palma în masă. Dar e o absurditate. Iar din punct de vedere politic e imposibil. Imposibil de realizat. Cum să instaurezi o împărăție a lui Dumnezeu? Cum s-o administrezi? Cu dragoste? Cu cuvîntul Domnului? Eu doar mă pricep la oameni, nu-i așa? Din punct de vedere politic e o doctrină atît de lipsită de maturitate, atît de impracticabilă, încît... încît e de-a dreptul pasibilă de pedeapsă.

— Bine, dar ei nu fac nici un fel de politică, îi apără cu înflăcărare Antonia. Iar cărțile lor sfinte nu pomenesc nici o vorbă despre politică!

— Pentru un om de stat cu simț practic totul e politică, zise Diocletian. Totul are importanță politică. Orice idee trebuie evaluată din punct de vedere politic, pentru a-i verifica aplicabilitatea, eficiența, finalitatea. Zile și nopți întregi mi-am bătut capul, să văd ce s-ar putea realiza din punct de vedere politic din învățătura creștină. Nimic. Ți-am spus, un stat creștin n-ar putea rezista nici o lună. S-ar putea strînge impozitele în spirit creștin? Ar mai putea exista într-o societate creștină robi? Eu am o experiență bogată, Toni, nici un an, nici o lună nu s-ar putea guverna conform principiilor creștine. De aceea creștinismul nu va cîștiga teren niciodată. Poate fi credința meseriașilor și sclavilor, dar niciodată, niciodată nu va putea fi o religie de stat. Exclus. Știi, concepțiile lor asupra proprietății, asupra aproapelui lor, asupra renunțării la forță și așa mai departe, sînt lucruri frumoase, dar practic imposibile. Nu se pot aplica la viața

reală, Toni. Aşa că, spune, la ce folosesc aceşti oameni?

— Poate că sînt, cum zici, imposibili, dar asta nu înseamnă că sînt răufăcători, şopti Antonia.

— Răufăcător e cel ce aduce un prejudiciu statului, zise împăratul. Iar creştinismul ar prejudicia puterea supremă a statului. Şi asta nu se poate. Draga mea, puterea supremă trebuie să fie pe lumea asta şi nu pe cealaltă. Dacă admitem că un stat creştin este din punct de vedere principial imposibil, înseamnă, cu necesitate logică, că statul nu poate îngădui creştinismul. Un politician cu simţul răspunderii trebuie să ia atitudine fermă împotriva viselor nesănătoase şi irealizabile. Şi-apoi, oricum, nu sînt decît fantasmagoriile unor nebuni şi robi...

Antonia se ridică în picioare, oftînd adînc:

— Diocleţian, află că am devenit creştină.

— Ei, fugi de-aici! se miră, dar nu prea tare, împăratul. Şi, la urma urmei, de ce nu? Am spus doar că e ceva bun în doctrina asta. Şi cîtă vreme rămîne o chestiune personală... Să nu crezi, Toni, că nu am înţelegere pentru astfel de lucruri. Aş vrea şi eu să mai fiu odată un suflet omenesc, aş vrea să agăţ în cui toga împărătească, politica şi toate celelalte... numai să termin reforma administraţiei imperiale şi alte cîteva chestiuni, pe urmă mi-ar plăcea să merg undeva la ţară... şi să-l studiez pe Platon, pe Cristos, pe Marc Aurelius şi pe Pavel acela al lor sau cum s-o fi numind. Acum însă te rog să mă ierţi. Am nişte consfătuiri politice.

1932

ATTILA

Dimineaţa, solul trimis la marginea pădurii aduse vestea că în partea dinspre sud-est o pală de foc a încins cerul toată noaptea. Şi în ziua aceea cădea o bură rece şi deasă, trunchiurile ude nu voiau să ardă. Trei inşi din grupul celor ascunşi în rîpă muriseră de dizenterie. Pentru că mîncarea se sfîrşise, doi bărbaţi luaseră calea codrului în căutarea păstorilor. Se întorseseră tîrziu, după-amiază, uzi pînă la piele şi istoviţi. Anevoie scoaseră de la ei cît e de proastă situaţia: oile mor şi vacile se umflă. Totuşi atunci cînd unul dintre ei a vrut să-şi ia înapoi viţica pe care el însuşi o încredinţase păstorilor, înainte de a găsi adăpost în pădure, s-au repezit toţi păstorii asupra lor cu ghioage şi pumnale.

— Să ne rugăm, zise preotul, pe care-l chinuia cumplit dizenteria. Domnul se va îndura de noi.

— *Kyrie eleison*, începu să bolborosească surd mulţimea deprimată. În clipa aceea, de la un petec de ţesătură de lînă izbucni între femei o ceartă însoţită de ţipete.

— Ce-or fi mai vrînd, afurisenia lor de babe, răcni starostele şi se apucă să le croiască cu biciul. Isprava asta puse capăt stării de neputin-

cioasă încordare, și bărbații începură din nou să se simtă bărbați.

— N-au să ajungă ei, călăreții de iepe, pînă aici, își dădu cu părerea un om bărbos. În rîpele astea, printre desișurile astea? Am auzit că au niște cai mici și costelivi cum îs caprele.

— Eu zic, obiectă, jignit parcă, un omuleț, că ar fi trebuit să rămînem în oraș. Am plătit atît pentru fortificațiile acelea... Pentru banii ăia trebuiau să țină piept și fulgerului, nu?

— Sigur, îl luă în rîs un filozof atins de tuberculoză. Cu banii ăia puteau să ridice niște ziduri din colaci. Du-te și rupe o bucățică — mulți oameni s-au săturat mîncînd din ele, poate că o mai fi rămas ceva și pentru tine.

Căpetenia pufni pe nas, vrînd să le atragă atenția că o asemenea discuție nu-și are locul acolo unde se aflau.

— Eu aș zice, își susținu părerea cetățeanul iritat, că împotriva unor astfel de metereze cavaleria... Să nu-i fi lăsat să pătrundă în oraș, și gata. Și puteam sta la căldurică, în siguranță.

— Atunci înapoiază-te în oraș și urcă-te în pat, îl sfătui bărbosul.

— Ce să fac acolo singur? obiectă omul iritat. Spun doar că ar fi trebuit să rămînem în oraș și să ne apărăm... Sper că am dreptul să spun că am făcut o greșeală, nu? Ne-au costat atîta bănet fortificațiile și pe urmă ți se spune că nu-s bune la nimic. Poftim!

— Așa, sau altfel, trebuie să ne încredem în ajutorul Celui-de-sus, zise preotul. Oameni buni! Attila ăsta este doar un păgîn...

— Biciul lui Dumnezeu, rosti călugărul, clănțănind de friguri. Urgia lui Dumnezeu.

Bărbații, indispuși, tăcură. Călugărul ăsta înfierbîntat are mereu chef de predici și nici măcar nu face parte din comunitate. La ce mai avem atunci preotul nostru? se gîndeau oamenii. Ăsta e de-al nostru, ține cu noi și nu face atîta caz de păcatele noastre. De parcă am și avea atît de multe, își ziseră în sine, supărați, bărbații.

Ploaia contenise, dar picăturile grele mai foșneau încă în coroanele copacilor. „Doamne, Doamne“, se căină, chinuit de boala sa, preotul.

Spre seară, sentinelele aduseră un prizonier, un tinerel aflat într-o stare jalnică. Era, zicea el, fugar din răsărit, din teritoriul ocupat.

Căpetenia își umflă pieptul și purcese la interogarea fugarului. Avea, după cîte se vedea, impresia că o atare afacere oficială trebuie să decurgă într-un mod cît mai sever. Da, spusese tînărul, hunii se află doar la circa unsprezece mile de aici și înaintează încet în direcția asta. Au ocupat orașul lui, i-a văzut, nu, nu pe Attila — l-a văzut însă pe un alt general, unul gras. Dacă au dat foc orașului? Nu, nu l-au incendiat. Generalul acela a dat o proclamație că populația civilă nu va avea de suferit, dar că orașul va trebui să dea nutreț, provizii și alte asemenea lucruri și că cetățenii trebuie să se abțină de la orice manifestare dușmănoasă față de huni, altfel se va trece la cele mai drastice represalii.

— Păgînii ăștia asasinează femeile și copiii, afirmă cu certitudine bărbosul.

— Se spune că nu, răspunse tînărul. La ei, cică, n-o făcuseră. El sta ascuns în fîn, dar cînd mai-

că-sa îi spusese că se vorbeşte cum că hunii îi vor lua pe tineri ca gonaci ai cirezilor, fugise în aceeaşi noapte. Asta, spusese, e tot ce ştie.

Oamenii erau nemulţumiţi.

— Ştie toată lumea, zise unul, că retează braţele pruncilor, cît despre ceea ce le fac femeilor, nici nu se poate vorbi.

— Eu nu ştiu nimic despre aşa ceva, zise tînărul, scuzîndu-se parcă. Cel puţin la noi, adăugă el, situaţia n-a fost aşa de rea. Cîţi huni sînt? Păi, cam două sute, nu mai mulţi.

— Minţi, strigă bărbosul. Doar ştie toată lumea că sînt peste cinci sute de mii şi că pe unde ajung, trec totul prin foc şi sabie.

— Închid oamenii în hambare şi le dau foc, zise un altul.

— Pe copii îi trag în ţeapă, completă al treilea.

— Şi-i frig deasupra focului, adăugă un al patrulea, trăgîndu-şi nasul guturănat. Păgîni nemernici!

— Doamne, Dumnezeule, se văită preotul. Miluieşte-ne pe noi!

— Îmi pari cam suspect, se adresă bărbosul tînărului fugar. Cum poţi spune că i-ai văzut pe huni, dacă ai stat ascuns sub paie?

— I-a văzut mama, se bîlbîi tînărul, şi mi-a spus cînd mi-a adus mîncare în pod.

— Minţi, tună bărbosul. Ştim doar cu toţii că pe unde trec hunii pustiesc totul, de parcă au trecut lăcustele. Nici frunze pe ramuri nu mai rămîn, pricepi?

— Dumnezeule, Dumnezeule mare, începu să se vaiete isteri[illegible] [illegible]etăţeanul iritat. De ce? De

ce se petrec toate astea? Cine-i de vină? Cine i-a trimis încoace? Am plătit atîţia bani pentru organizarea unei armate... Doamne, Dumnezeule mare!

— Cine i-a trimis? întrebă batjocoritor filozoful. Nu ştii? Întreabă-l pe împăratul Bizanţului cine le-a chemat încoace pe maimuţele astea galbene! Doar azi ştie oricine cine-i cel ce finanţează migraţiunea popoarelor! Asta se cheamă politică înaltă, pricepi?

Căpetenia pufni pe nas, cu un aer de seriozitate întipărit pe faţă:

— Prostii! Altfel se explică lucrurile. Hunii ăştia probabil că acasă la ei crăpau de foame... nişte golani împuţiţi... să muncească nu ştiu... Civilizaţie n-au... Dar vor să mănînce pe săturate, şi tabără pe noi... ca să ne... asta... roadele muncii noastre. Ştiu doar să fure, să-şi împartă prada... şi s-o întindă mai departe, ticăloşii!

— Nişte păgîni lipsiţi de educaţie, zise preotul. Popor sălbatic şi incult. Dumnezeu ne încearcă; să ne rugăm şi să înălţăm mulţumiri şi să fie din nou bine.

— Biciul lui Dumnezeu, începu să predice cu voce tremurătoare călugărul cel fanatic. Domnul vă pedepseşte pentru păcatele voastre, Domnul i-a adus pe huni şi o să vă şteargă de pe faţa pămîntului, cum a şters Sodoma. Pentru desfrîul şi hula voastră, pentru împietrirea şi lipsa de credinţă a inimilor voastre, pentru că sînteţi lacomi şi hrăpăreţi, pentru că aţi strîns avuţie păcătoasă, şi pentru că vă închinaţi lui Mamon,

Domnul s-a lepădat de voi și v-a dat pe mîna dușmanilor!

Căpetenia rosti cu voce răgușită, amenințătoare:

— Ține-ți gura, Domine, nu ești în biserică! Au venit să se îndestuleze. Sînt niște trîntori înfometați, niște vagabonzi și derbedei...

— Ba e politică, își susținu teza sa filozoful. E mîna Bizanțului aici.

În clipa aceea interveni în discuție un om mînjit de negreală, de meserie spoitor:

— Nu-i nici un Bizanț! E mîna căldărarilor aici! Acum vreo trei ani a trecut pe aici un căldărar nomad care avea un căluț mic și prăpădit, întocmai cum sînt caii hunilor.

— Și ce-i cu asta? întrebă căpetenia.

— E la mintea cocoșului! strigă omul negru. Căldărarii au fost trimiși înainte, ca să vadă cum stau lucrurile... Spion... Căldărarii au vorbit! Știe cineva de unde au venit? Și ce au vrut? Ce puteau... la ce bun, cînd în cetate există deja un spoitor? Doar să ne strice negoțul... și să ne spioneze... Nu s-au dus niciodată la biserică... au făcut vrăji... au blestemat dobitoacele... umblau cu curvele după ei... Căldărarii sînt vinovați de toate!

— E ceva adevărat în asta, reflectă bărbosul. Căldărarii sînt oameni sălbatici, se spune că mănîncă și carne crudă.

— Bandă de hoți, întări căpetenia. Fură găini și tot ce găsesc!

Spoitorul se înăbușea de o sfîntă mînie:

— Ei, vedeți! Se vorbește de Attila și cînd colo, căldărarii!... De toate, de toate ei, ticăloșii de căldărari, sînt vinovați! Au făcut farmece vitelor noastre... au trimis asupra noastră dizenteria... Căldărarii au făcut tot! Ar trebui să-i spînzurați, oriunde s-ar ivi vreunul! Oare nu știți... n-ați auzit de cazanele iadului? Și n-ați auzit în timpul marșului că hunii bat în tingiri? Orice copil își dă seama de potrivirea asta! Căldărarii au dezlănțuit războiul asupra noastră... Căldărarii sînt vinovați de toate... Și tu, țipă el cu spume la gură, arătînd cu degetul pe tînărul fugar, și tu ești căldărar, aliat și spion al căldărarilor! De aceea ai venit... ai vrut să ne sucești capetele, căldărarule, ai vrut să ne dai pe mîna căldărarilor...

— La spînzurătoare cu el! strigă cineva tare, pentru a se face auzit în larma ce se iscase. Trebuie întîi să cercetăm... Liniște!

—Ce să mai tărăgănim lucrurile? schelălăi altul.

Începură să se adune în fugă și femeile.

În noaptea aceea, roșul văpăilor incendia la nord-vest orizontul. Burnița încet, cu stropi rari. Cinci oameni din grupul refugiaților muriră de dizenterie.

Pe tînăr îl spînzurară, după ce, mai întîi, îl supuseră la alte chinuri.

1932

ICONOCLASTIA

Un oarecare Procopios, cunoscut ca om de știință și entuziast colecționar de artă bizantină, s-a înfățișat într-o zi la Nicheforos, starețul Mînăstirii Sfîntul Simeon. Se vedea că e emoționat, în timp ce se plimba, așteptîndu-l, pe coridoarele în formă de cruce ale mînăstirii. „Frumoase coloane, probabil din secolul al V-lea, își zise el. Numai Nicheforos ne poate veni în ajutor. Are trecere la curte și cîndva a fost pictor. Îmi amintesc că i-a făcut împărătesei schițe de broderii și a pictat pentru ea cîteva icoane. Așa se face că l-au uns abate cînd mîinile deformate de gută n-au mai putut ține pensula. Se spune că are și acum încă cuvînt greu la curte. Isuse Cristoase, ce frumos capiteliu! Da, Nicheforos ne va fi de ajutor. Ce noroc că ne-am amintit de el!"

— Bine ai venit, Procopios, auzi el un glas slab în spatele lui.

Procopios se întoarse repede. Îndărătul lui se afla un bătrîn slab și binevoitor, cu mîinile ascunse în mînecile rasei monahale.

— Frumos capiteliu, nu-i așa? E o veche lucrare de Naxos, spuse bătrînul.

Procopios sărută mîneca abatelui.

— Am venit la sfinția ta, părinte, începu el să vorbească emoționat, dar starețul îl întrerupse.

— Vino să stăm la soare, dragul meu. Îmi face bine la gută. Ce zi frumoasă! Ce lumină! Așadar, ce te-a adus la mine? întrebă, după ce se așezară pe o bancă de piatră din mijlocul grădinii mînăstirii, care roia de albine și înmiresma aerul cu parfum de salcie, cimbrișor și mentă.

— Părinte, începu Procopios, mă adresez sfinției-tale ca singurului care poate evita o grea și iremediabilă catastrofă culturală. Știu că voi găsi la sfinția-ta înțelegere. Ești artist, părinte. Ce pictor ai fost pînă cînd a trebuit să iei pe umeri înalta sarcină a cîrmuirii acestui așezămînt spiritual! Să mă ierte Dumnezeu, dar uneori regret că n-ai rămas aplecat deasupra plăcilor de lemn, pe care ai plăsmuit odinioară unele din cele mai frumoase icoane bizantine.

Părintele Nicheforos își sumese, în loc de răspuns, mînecile lungi ale rasei și își expuse la soare bietele mîini noduroase, cu degetele chircite de gută, ca niște gheare de papagal. „Da de unde, ce vorbești, dragul meu?" se mulțumi el să spună.

— Acesta-i adevărul, părinte Nicheforos, grăi Procopios. („Sfîntă născătoare de Dumnezeu, ce mîini groaznice!") Icoanele sfinției-tale sînt astăzi de neprețuit. Un evreu a cerut pentru un tablou al sfinției-tale două mii de drahme și, cînd nu i-au dat, a spus că așteaptă și că peste zece ani va primi de trei ori pe-atît.

Părintele Nicheforos tuși ușor, cu un aer modest, și se împurpură la față de o bucurie fără margini.

— Ei, lasă! Mă rog dumitale, cine ar sta să vorbească azi despre modesta mea artă? Nu-i cazul, zău. Aveţi doar maeştri renumiţi şi apreciaţi ca Argyropulos, Malvasias, Papadianos, Megalokastros şi alţii, de pildă acela, cum îl cheamă, care lucrează mozaicuri!

— Te referi la Papanastasias? întrebă Procopios.

— Da, da, mormăi Nicheforos. Se spune că este foarte preţuit. Hm, nu ştiu, dar eu văd în mozaicurile astea mai degrabă un meşteşug decît o artă. Se zice că artistul ăsta... Hm, cum îl cheamă...

— Papanastasias?

— Da, Papanastasias. Se zice că-i din Creta. Pe vremea mea oamenii priveau altfel şcoala cretană. Nu-i artă adevărată, spuneau ei. Linii prea dure, iar culorile! Aşadar, dumneata spui că acest cretan este grozav de apreciat? Hm, ciudat!

— Eu n-am afirmat una ca asta, se apără Procopios. Dar ai văzut ultimele lui mozaicuri?

Părintele Nicheforos clătină hotărît din cap.

— Nu, dragul meu. Ce-aş fi putut vedea la ele? Liniile ca nişte sîrme şi auriul acela ţipător! Ai observat? În ultimul lui mozaic, arhanghelul Gabriel stă strîmb, de parcă-i gata să cadă. Cretanul ăsta al vostru nici măcar nu ştie să deseneze o siluetă care să stea ca lumea în picioare!

— Ştii, sfinţia-ta, obiectă, cu ezitări în glas, Procopios, a făcut-o se pare din motive compoziţionale...

— Atunci, mulţumesc frumos, dar n-am nevoie, izbucni brusc stareţul, umflîndu-şi iritat obrajii. Din motive compoziţionale! Adică din motive compoziţionale îţi este îngăduit să desenezi prost? Şi însuşi împăratul se duce să-l privească şi zice: interesant, foarte interesant! Părintele Nicheforos îşi înfrînă enervarea. Desenul, domnule, în primul rînd desenul, în asta constă esenţa artei!

— Vorbeşte un mare maestru, îl măguli în grabă Procopios. În colecţia mea am o Înălţare la cer a sfinţiei-tale şi spun drept, părinte, n-aş da-o nici pentru un Nikaon.

— Nikaon a fost un pictor bun, decretă hotărît Nicheforos. Şcoală clasică, domnule! Ce frumoase proporţii! Înălţarea mea este un tablou slab, Procopios. Figurile acelea împietrite şi Cristos cu aripile acelea de barză — Cristos se poate doar înălţa la cer şi fără aripi! Şi asta se numeşte artă! Părintele Nicheforos îşi suflă agitat nasul în mîneca anteriului. Ce să-i faci, pe vremea aceea nu ştiam încă să desenez. Desenul nu avea nici profunzime, nici mişcare...!

Procopios privi înmărmurit mîinile chircite ale stareţului.

— Părinte, sfinţia-ta mai pictează?

Părintele Nicheforos clătină din cap:

— Nu. Doar ici şi colo cîte ceva pentru propria mea mulţumire.

— Portrete? întrebă Procopios.

— Portrete. Nu există nimic mai frumos, fiule, decît portretele. În picioare, arătînd de parcă ar vrea să păşească. Iar în spatele lor un fundal în care să ţi se pară că sînt gata să se re-

tragă. E treabă grea, dragul meu. Ce știe despre asta acel — cum îl cheamă — acel zidar din Creta cu manechinele lui diforme!

— Aș fi bucuros să văd ultimele tablouri ale sfinției-tale, zise Procopios. Părintele Nicheforos dădu dezaprobator din mînă.

— De ce? Îl aveți doar pe Papanastasias! Un artist colosal, după cum spuneți. Auzi! Din motive de compoziție! Dacă manechinele lui de mozaic sînt artă, atunci nu mai știu eu ce-i aia pictură! Dumneata ești un cunoscător, Procopios. Probabil ai dreptate cînd afirmi că Papanastasias este un geniu.

— N-am afirmat una ca asta, protestă Procopios. Nicheforos, n-am venit să discut cu sfinția-ta în contradictoriu probleme de artă, ci să salvez arta, cîtă vreme nu-i prea tîrziu.

— Împotriva lui Papanastasias? întrebă cu vioiciune Nicheforos.

— Nu. Împotriva împăratului. Doar sfinția-ta ești la curent. Înălțimea sa împăratul Constantin Kopronymos intenționează, sub presiunea unor cercuri bisericești, să interzică pictarea icoanelor, pe motiv de idolatrie. E o stupizenie, părinte Nicheforos!

Starețul își acoperi privirile cu pleoapele sale zbîrcite și murmură cu voce slabă:

— Am auzit despre asta, Procopios, dar nu este încă nimic sigur. Nu, nu-i încă nimic definitiv.

— Tocmai de aceea am venit la sfinția-ta, părinte, rosti cu înflăcărare Procopios. Oricine știe că pentru împărat e doar o problemă de ordin politic. Puțin îi pasă de idolatrie, el vrea să aibă liniște. Iar cum pe străzile orașului aleargă bezmetic o adunătură zdrențăroasă condusă de niște fanatici soioși care strigă în gura mare „jos cu idolatria", luminatul nostru împărat crede că cel mai comod lucru e să satisfacă doleanțele acestei gloate zbîrlite. Știe sfinția-ta că au mîzgălit frescele din capela Dragostei preacurate?

—Am auzit, oftă starețul continuînd să-și țină ochii închiși. Ce păcat, Sfîntă Fecioară! Niște fresce atît de prețioase, operă autentică a lui Stefanides! Îți aduci aminte de figura sfintei Sofia, din stînga lui Cristos binecuvîntatul? Era cea mai frumoasă siluetă în picioare pe care am văzut-o în viața mea. Stefanides a fost un mare maestru, ce să mai vorbim!

Procopios se aplecă la urechea starețului și, cu un ton invidios, zise:

— Părinte Nicheforos, stă scris în legea lui Moise: Să nu-ți faci ție chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în cer, sus, și din cîte sînt pe pămînt, jos, și din cîte sînt în apele de sub pămînt! Nicheforos, au dreptate cei care spun că Dumnezeu nu îngăduie să pictezi tablouri și să ciopleşti statui?

Părintele Nicheforos clătină din cap, fără să deschidă nici acum ochii:

— Procopios, oftă el, după un timp. Arta este la fel de sfîntă ca slujba religioasă, deoarece... preaslăveşte opera Domnului... și ne învață s-o iubim... Făcu semnul crucii cu mîna, în văzduh. Oare n-a fost și creatorul un artist? Nu a modelat el omul din lut? Nu a dat el fiecărui lucru contur și culoare? Un artist, Procopios, și încă ce artist! Niciodată, niciodată n-o să fim în stare

să învățăm îndeajuns de la el. Dealtfel, legea asta e valabilă doar pentru vremurile de barbarie, cînd oamenii nu știau încă să deseneze cum trebuie.

Procopios răsuflă ușurat:

— Știam că vei vorbi astfel, părinte, rosti el cu adînc respect. Ca preot și ca artist. Nicheforos, sfinția-ta n-ai să îngădui ca arta să fie nimicită!

Stareţul deschise ochii.

— Eu? Ce pot face eu, Procopios? Trăim vremuri grele. Lumea civilizată se barbarizează, vin oameni din Creta și Dumnezeu știe de unde încă și... E îngrozitor, dragul meu, dar cum am putea evita faptul acesta?

— Dacă sfinția-ta ar vorbi cu împăratul...

— Nu nu, se împotrivi Nicheforos. N-am să vorbesc cu împăratul. Împăratul n-are nici în clin, nici în mînecă cu arta, Procopios. Am auzit că a apreciat odată mozaicurile acelui... hm, cum îi spuneți voi?

— Papanastasias, părinte.

— Da. Acela care desenează siluete rigide și strîmbe. Împăratul n-are habar ce-i aceea artă. După părerea mea, și Malvasias e un pictor la fel de slab. Bineînțeles, școala din Ravenna. Și ai văzut? I-au dat să lucreze mozaicul din capela împărătească! Nici să nu te gîndești, Procopios, la curte nu-i nimic de făcut! N-am să mă pot duce și ruga să li se îngăduie unui Argyropulos sau acelui cretan, cum îi zice? Papanastasias, de, să mîzgălească, mai departe, pereții!

— Nu de asta-i vorba, părinte, explică răbdător Procopios. Gîndește-te că — dacă vor învinge iconoclaștii — toată arta va fi distrusă. Și icoanele sfinției-tale vor fi arse, Nicheforos!

Stareţul flutură cu un gest domol mîna:

— Erau slabe, Procopios, murmură el. Înainte nu știam să desenez. Să pictezi portrete, nu-i lucru ușor și nu-l înveți atît de repede.

Procopios întinse un deget tremurător spre statuia antică a unui Bachus tînăr, pe jumătate acoperită de ramurile pline de flori ale unui măceș.

— Și statuia aceasta va fi sfărîmată, rosti el.

'— Păcat, ce păcat! șopti îndurerat Nicheforos, închizînd pe jumătate ochii. Noi îi spuneam statuii sfîntul Ioan Botezătorul, dar este un Bachus veritabil, perfect. Ore întregi mă uitam la el. E ca o rugăciune, Procopios.

— Vezi, părinte? Perfecțiunea aceasta dumnezeiască să fie distrusă pentru totdeauna? S-o spargă cu ciocanul, în bucățele, urlînd ca un sălbatec, un fanatic păduchios?

Stareţul tăcea, cu mîinile împreunate.

— Doar sfinția-ta poți să salvezi arta, Nicheforos, încercă să-l convingă Procopios. Viața sfîntă pe care o duci și înțelepciunea sfinției-tale se bucură de mare cinstire în rîndurile credincioșilor bisericii, curtea îți dă aleasă prețuire, părinte, vei lua parte la marele Sinod care va hotărî dacă toate statuile și tablourile sînt doar instrumente ale idolatriei. Părinte, soarta întregii arte se află în mîinile sfinției tale!

— Mă supraestimezi și-mi exagerezi influența, Procopios, oftă stareţul. Fanaticii aceia sînt puternici și au de partea lor gloata... Nicheforos tăcu un moment. Spuneai că ar nimici toate tablourile și sculpturile?

— Da.

— Dar mozaicurile le-ar distruge?
— Da. Le-ar da jos cu dalta și ciocanul de pe tavan și bucățile de piatră le-ar arunca la gunoi.
— Ei, fugi! făcu interesat Nicheforos. Asta înseamnă că l-ar sfărîma și pe arhanghelul acela strîmb, Gabriel, făcut de, hm... de acel...
— Probabil.
— Atunci e bine, chicoti bătrînul. E un tablou grozav de urît! N-am mai văzut pînă acum niște siluete atît de țepene. Și-i mai spune motive de compoziție! Uite ce, Procopios: un desen prost e un păcat și o hulă împotriva lui Dumnezeu. Adevărul e că a te închina în fața unor icoane proaste înseamnă idolatrie. Nici nu mă mir că oamenii aceia s-au revoltat. Au dreptate. Școala cretană este o erezie, iar unul ca Papanastasias e un eretic mai rău decît un arian. Dumneata spui, gînguri bucuros bătrînelul, că ar sfărîma și aiurelile acelea? Bune vești mi-ai adus, fiule! Îmi pare bine că ai venit. Nicheforos se ridică anevoie în picioare, dînd a înțelege că audiența a luat sfîrșit. Frumoasă vreme, nu?
Procopios se ridică la rîndul lui:
— Nicheforos, izbucni el disperat încă o dată, vor fi însă distruse și alte tablouri! Auzi? Toate lucrările de artă vor fi arse și sfărîmate!
— Ei, lasă, lasă! îl mîngîie prevenitor starețul. E păcat, sigur că-i păcat. Dar dacă lumea trebuie să scape de desenele proaste, atunci nu trebuie să privim cu prea multă asprime o astfel de exagerare. Orice, numai ca oamenii să nu se mai închine în fața unor siluete diforme ca cele pe care le face acel... hm...
— Papanastasias!

— Da, el. Infectă e școala cretană, Procopios. Îmi pare bine că mi-ai atras atenția asupra acelui sinod. Voi fi prezent, Procopios, da, voi fi acolo chiar de va trebui să mă ducă pe targă. Mi-aș imputa pînă la sfîrșitul vieții, dacă n-aș lua parte la el. Atîta vreau: să-l sfarme pe acel arhanghel Gabriel, rîse Nicheforos, încrețindu-și fața mică și zbîrcită. Dumnezeu să-ți călăuzească pașii, fiule, mai zise el, ridicînd mîna diformă pentru a-i da binecuvîntarea.
— Domnul cu tine, Nicheforos, oftă adînc, disperat, Procopios.
Stareţul plecă, dînd gînditor din cap. „Proastă e școala cretană, mormăi el. E timpul să li se taie aripile... Ah, Doamne! Ce oroare!... Acel Papanastasias... Și Papadianos... Astea nu mai sînt icoane, ci idolatrii spurcate, strigă Nicheforos, agitîndu-și mîinile chinuite. Idolatrii... idolatrii... idolatrii."

1936

FRATELE FRANCISC

Un călugăr cerșetor se opri într-o zi la un fierar, pe drumul ce duce spre Forli (acolo unde o ia la dreapta spre Lugo). Era un om mic de stat, puțin adus de spate, și-și arăta, într-un zîmbet larg, cîțiva dinți galbeni. „Domnul cu tine, frate, îi spuse el vesel fierarului. N-am mîncat nimic de-aseară."

Fierarul se îndreptă de șale, își șterse sudoarea de pe frunte și în sinea lui rosti ceva la adresa vagabonzilor.

— Poftim înăuntru, bombăni el apoi. O să capeți o bucată de brînză.

Soția fierarului, însărcinată, era o femeie credincioasă. Vru să sărute mîna călugărului, dar acesta își ascunse repede amîndouă mîinile, zicînd vioi: „Vai, măicuță, ce-ar fi dacă eu ți-aș săruta mîna dumitale? Mă numesc fratele Francisc și sînt cerșetor. Domnul să te binecuvînteze."

— Amin! oftă tînăra femeie și plecă după pîine, brînză și vin.

Fierarul nu prea era vorbăreț. Privea în pămînt și nu știa ce să mai spună. „De unde vii, Domine?" întrebă el în cele din urmă.

— Din Assisi, răspunse călugărul. E o bucată bună de drum, frățioare. Nici nu-ți vine să crezi cîte pîraie, vii și cărări sînt pe lumea asta. N-ajunge omul să le străbată pe toate și zău că ar trebui s-o facă. Pretutindeni sînt făpturi ale Domnului, iar cînd umbli, e ca și cum te-ai ruga.

— Eu am fost o dată la Bologna, rosti pe gînduri fierarul. Odată, demult. Știi, Domine, fierarul nu-și poate căra fierăria în spate.

Călugărul încuviință printr-un semn al capului.

— Să bați fierul, zise, e ca și cum ai sluji Domnului, fierarule. Focul e puternic și sfînt. Fratele foc e o creație vie a Domnului pentru omul sărman. E o frumusețe să privești cum se înmoaie fierul, lăsîndu-te să-l modelezi, nu, fierarule? Iar să privești la foc e ca și cînd ai avea năluciri. Călugărul își îmbrățișă genunchii cu brațele, ca un copil, și începu să povestească despre foc. Focul păstorilor, focurile mocnite din vii, opaițul pîlpîind, lumînarea și ramura aprinsă. Între timp, nevasta fierarului așternuse pe masă o pînză albă și pregătise pîine, brînză și vin. Fierarul clipea din ochi distrat, privind parcă la foc.

— Părinte, îl strigă încet femeia fierarului, nu vrei să vii să mănînci?

Fratele Francisc rupse pîinea și privi întrebător pe fierar și pe femeia acestuia. Ce-o fi cu voi doi? se întrebă în sinea lui. De ce sînteți așa de tăcuți și de stingheriți? Doi oameni atît de cumsecade, un bărbat cît un munte și o femeie însărcinată, ce-o fi cu voi? Ce vă apasă? Stînjenit și compătimindu-i, Francisc înghițea cu noduri. Cum aș putea să vă înveselesc? Să vă povestesc

întîmplări hazlii din călătoriile mele? Să vă cînt sau să fac pe caraghiosul, ca s-o înveselesc pe femeia asta care stă să nască?

Ușa se întredeschise, iar femeia ridică o mînă și păli. În crăpătura ușii se ivi, umil, capul unui cîine cu ochi temători.

Fierarul sări în sus, cu vinele de pe frunte umflate, și se repezi la ușă. „Marș, bestie!" țipă el, lovind ușa cu piciorul. Cîinele chelălăi și fugi.

Fratele Francisc se întristă și începu să frămînte distrat cocoloașe de pîine între degete. „Ce ți-a făcut, fierarule, făptura asta lăsată de Dumnezeu?" rosti el cu glas de dojană.

Fierarul își întoarse îngrijorat capul spre soția sa. „Hai, Giuliana, fii cuminte, lasă", mormăi el.

Femeia încercă să zîmbească, dar buzele îi tremurau. Se ridică, palidă și greoaie, și ieși din încăpere fără să spună o vorbă. Fierarul privi întunecat în urma ei.

— Frățioare, șopti cu părere de rău în voce Francisc, de ce îl alungi pe fratele tău, cîinele, de la masă? Eu plec.

Fierarul începu să vorbească cu voce aspră, răgușită de mînie:

— Află, așadar, că acest cîine.. De Paști așteptam un musafir. Trebuia să vină la noi de la Forli sora neveste-mi, un copil încă. N-a venit. După două săptămîni au venit părinții ei s-o ia acasă... Am căutat fata, nicăieri nici urmă de ea. La o săptămînă înainte de Rusalii, văd că vine cîinele nostru, de undeva, de pe cîmp, tîrînd în gură ceva pe care-l leapădă în prag. Ne uităm ce este — niște măruntaie. Abia pe urmă am găsit ce-a mai rămas din fată... Fierarul își

mușcă buzele pentru a se stăpîni. Nu știu cine a omorît-o. Dumnezeu îl va pedepsi pe vinovat, dar cîinele ăsta, Domine... Fierarul, făcu un gest de neputință. Nu-l pot ucide, ăsta-i cel mai rău lucru. Îl alung, dar nu pleacă, dă tîrcoale casei și imploră... Poți să-ți imaginezi, Domine, ce groaznic e... Fierarul își frecă obrajii cu un gest aprig. Nici nu putem să ne uităm la el. Noaptea urlă la ușă.

Fratele Francisc se cutremură.

— Acum înțelegi? rosti surd fierarul. Iartă-mă, Domine, mă duc să văd ce face Giuliana.

Călugărul rămase singur în odaie. Simțindu-se apăsat de atîta liniște, ieși în vîrful picioarelor în fața casei. Puțin mai încolo tremura, cu coada între picioare, privindu-l țintă, dar nesigur, cățelul cel galben. Fratele Francisc se întoarse spre el. Cîinele făcu o încercare de apropiere dînd din coadă și scîncind.

— Sărmanul de tine, murmură Francisc și vru să se uite în altă parte, dar cîinele dădea din coadă neslăbindu-l din ochi. Ei, ce vrei? întrebă încurcat fratele Francisc. Ești trist, frățioare, așa-i? Cîinele se mută de pe un picior pe altul, tremurînd de emoție. Ei, hai, hai! îl mîngîie Francisc. Nu vrea nimeni să vorbească cu tine, nu-i așa? Cîinele scînci și se tîrî pe burtă la picioarele călugărului. Fratele Francisc simți că-l trece o undă de dezgust. Hai, fugi, du-te, îl îndemnă. Nu trebuia să faci lucrul acela, frățioare. Era trupșorul sfînt al unui copil. Cîinele se ghemuise la picioarele lui, scheunînd. Încetează te rog, mormăi Francisc, aplecîndu-se asupra lui. Cîinele încremeni într-o supremă așteptare.

În clipa aceea, ieşiră în prag fierarul şi soţia lui, căutîndu-şi oaspetele. Şi-l aflară deci îngenuncheat în faţa casei, scărpinînd după urechi cîinele care schelălăia şi vorbindu-i încet: „Aşa, frăţioare, vezi? De ce îmi lingi mîinile?"

Fierarul pufni pe nări. Francisc întoarse capul spre el şi bolborosi, timid: „Ştii, fierarule, atîta s-a rugat! Cum îl cheamă?"

— Bracco, mormăi fierarul.

— Bracco, zise sfîntul Francisc şi cîinele îi linse la repezeală faţa. Fratele Francisc se ridică în picioare. Ei, gata, frăţioare, ajunge, îţi mulţumesc. E timpul să plec, fierarule. Nu mai ştia, în grabă, cum să-şi ia rămas bun. Stătea în faţa femeii şi căuta, cu ochii mijiţi, în amintire, o binecuvîntare potrvită.

Cînd îi deschise, văzu pe tînăra mamă îngenuncheată în faţa lui, cu mîna aşezată pe capul cîinelui galben. „Slavă Domnului, răsuflă uşurat Francisc, arătîndu-şi într-un zîmbet larg dinţii galbeni. Dumnezeu să vă răsplătească!"

Cîinele, lătrînd, cuprins de o bucurie nebună, începu să dea tîrcoale sfîntului şi femeii îngenuncheate.

1932

OFIRUL [1]

În Piaţa San Marco puţini au fost cei care au întors capul după bătrînul pe care străjerii îl duceau la doge. Era zdrenţăros şi murdar, ai fi zis vreo haimana din port.

— Omul acesta, glăsui *podesta viceregente* [2], cînd alaiul ajunse la picioarele jilţului pe care şedea dogele, pretinde că se numeşte Giovanni Fialho şi că-i negustor, de felul lui din Lisabona. Mai susţine că a fost armator şi că el cu corabia lui, cu echipaj, cu încărcătură cu tot, a fost capturat de piraţii din Alger. Afirmă că a izbutit să fugă de pe galeră şi că e gata să aducă servicii de seamă republicii veneţiene, dar ce anume servicii zice că nu poate spune decît măriei-tale, doge, personal.

Cu ochii lui de pasăre de pradă, bătrînul doge îl cercetă îndelung pe moşneagul lăţos şi nebărbierit din faţa lui. În cele din urmă, spuse:

— Şi zici că ai fost sclav la galere?

[1] Numele unei ţări legendare. Legenda Ofirului a cunoscut o largă circulaţie în literatura italiană din evul mediu.
[2] Locţiitor de primar (ital.).

Drept răspuns, arestatul își dezgoli încheieturile gleznelor. Erau murdare și umflate din pricina cătușelor.

— Tot spatele mi-e numai o rană, înălțimea-ta. Dacă poruncești să ți-l arăt...

— Nu, nu ! se grăbi dogele să-l oprească. Nu-i nevoie. Ia spune-mi, ce voiai să ne dai de știre?

Moșneagul zdrențăros ridică capul.

— Dă-mi o corabie, doge, înălțimea-ta, și o voi duce în țara aurului, în Ofir!

— În Ofir? se bîlbîi dogele. Știi unde e Ofirul?

— Precum zici, înălțimea-ta. Am stat în Ofir nouă luni de zile, fiindcă a trebuit să ne dregem corabia.

Dogele aruncă o privire plină de înțelesuri episcopului de Pordenona, învățatul său sfetnic.

— Unde se află Ofirul? îl întrebă el pe bătrînul negustor.

— Cale de trei luni de aici, zise navigatorul. Înconjuri toată Africa, apoi o iei iar spre miazănoapte.

Stîrnit de curiozitate, episcopul de Pordenona se aplecă înainte.

— Zici că Ofirul se află pe țărmul mării?

— Nu. De la țărmul mării mai e cale de nouă zile. Țara se întinde în jurul unui lac mare, albastru ca safirul.

Episcopul de Pordenona dădu ușor din cap.

— Cum ai ajuns pînă acolo? întrebă dogele. Se spune că între Ofir și mare sînt munți și deșerturi de netrecut.

— Da. Nici un drum nu duce la Ofir. În pustiu mișună tigrii, iar munții sînt numai stînci prăpăstioase, și netede ca sticla de Murano.

— Și zici că ai trecut totuși peste ele? întrebă neîncrezător dogele.

— Desigur. Dregeam tocmai corabia, pe care furtunile o șubreziseră rău de tot, cînd pe țărm s-au ivit niște oameni cu mantii albe și brîuri de purpură și ne-au făcut semne cu capul.

— Erau negri? întrebă episcopul.

— Nu. Erau albi ca englezii. Purtau plete presărate cu pulbere de aur. Erau frumoși ca niște îngeri.

— Dar arme aveau? îl iscodi dogele.

— Aveau lănci de aur. Ne-au poruncit să luăm cu noi toate obiectele din fier și să le schimbăm pe aur în Ofir. În Ofir nu se găsește fier. Ne-au păzit pînă am încărcat tot fierul: ancorele, lanțurile, armele, pînă și cuiele în care se ținea corabia noastră.

— Și pe urmă ce s-a întîmplat? fu curios dogele să afle urmarea.

— Pe țărm ne aștepta o turmă de catîri înaripați, vreo șaizeci de catîri cu aripi de lebădă. Le spune pegași.

— Pegași... rosti episcopul cel învățat și căzu pe gînduri. Despre pegași ne-au rămas vești încă de la vechii greci. Va să zică, grecii au cunoscut cu adevărat Ofirul.

— În Ofir se vorbește chiar grecește, zise bătrînul negustor. Știu și eu cîteva vorbe grecești, că doar nu există port în care să nu dai peste vreo pușlama din Creta sau din Smirna.

— Interesant, interesant! mormăi episcopul. Dar, ia spune, locuitorii Ofirului sînt creştini?

— Să mă ierte Dumnezeu, dar sînt păgîni sadea, monsinore. Se închină unui zeu Apollon, sau nu ştiu cum îi zice.

Episcopul de Pordenona dădu iarăşi din cap.

— Asta se potriveşte cu... Trebuie să fie urmaşii unor greci aruncaţi de furtună pe ţărm după cucerirea Troiei. Şi pe urmă ?

— Pe urmă? spuse Giovanni Fialho. Ei bine, am încărcat tot fierul pe măgarii ăia cu aripi. Trei dintre noi, adică eu, un anume Chico din Cadiz şi Manolo Pereira din Coimbra, am primit nişte cai înaripaţi şi, călăuziţi de oamenii Ofirului, am zburat spre răsărit. Am mers nouă zile. În fiecare noapte coboram pe pămînt, ca să lăsăm pegaşii să pască şi să se adape. Dobitoacele astea nu mănîncă decît asfodele şi narcise.

— Se vede că-s de obîrşie grecească, mormăi episcopul.

— În ziua a noua am zărit lacul albastru ca safirul, urmă bătrînul negustor, şi am coborît pe malul lui. În apa lacului sînt peşti de argint cu ochi de rubin, iar pe fund găseşti numai perle, mari cît pietrele de rîu. Manolo s-a aruncat la pămînt şi a început să răscolească pietrişul acela de perle. Unul dintre însoţitorii noştri ne-a spus că e foarte potrivit pentru var, şi că oamenii din Ofir îl şi folosesc în acest scop.

Dogele holbă ochii.

— Var de perle! Extraordinar.

— După aceea ne-au adus la palatul regal. Era clădit tot din alabastru, doar acoperişul era din

aur şi strălucea ca soarele. În palat ne-a primit regina Ofirului, care şedea pe un tron de cleştar.

— Cum adică, în Ofir domneşte o femeie? se miră episcopul.

— Întocmai, monsignore! O femeie de o frumuseţe orbitoare, e ca o zeiţă.

— O amazoană pesemne, spuse episcopul şi căzu iar pe gînduri.

— Dar celelalte femei, îngăimă dogele, mă gîndesc la femei îndeobşte, sînt frumoase?

Navigatorul îşi împreună mîinile.

— Ah, doge, înălţimea-ta, femei frumoase ca acelea n-am văzut nici la Lisabona, în vremea tinereţii mele!

Dogele făcu un gest dispreţuitor cu mîna.

— Aiureli! Se spune că femeile din Lisabona sînt negre ca pisicile. Să fi văzut ce femei erau la Veneţia acum vreo treizeci de ani! Ca în picturile lui Tizian. Dar ia spune, cum arată femeile din Ofir?

— Eu sînt bătrîn, înălţimea-ta, zise Fialho. Manolo ar fi putut să spună mai multe despre ele, dacă nu-l căsăpeau păgînii care au pus mîna pe noi în dreptul insulelor Baleare.

— Ar fi putut să spună mai multe? întrebă dogele, împins de curiozitate.

— Maică precistă! exclamă bătrînul navigator. E de necrezut cîte am pătimit! Sosisem abia de două săptămîni, şi Manolo slăbise de-l sufla vîntul.

— Dar regina cum arăta?

— Regina purta un cordon de fier şi brăţări tot de fier. „Am auzit că ai nişte fier, mi-a zis

ea. Noi căpătăm fier din cînd în cînd de la negustorii arabi."

— De la negustorii arabi! strigă dogele, bătînd cu pumnul în braţul jilţului. Vedeţi, nu mai poţi să scoţi nasul afară din pricina acestor derbedei! Ne strică toate afacerile! Nu mai e chip să rabzi atîta neobrăzare! Interesele supreme ale Republicii veneţiene sînt în joc! Singurii furnizori ai Ofirului trebuie să fim noi, şi basta! Îţi dau trei corăbii, Giovanni, trei corăbii doldora de fier.

Episcopul ridică mîna.

— Şi pe urmă ce s-a mai întîmplat, Giovanni?

— Regina mi-a oferit pentru fierul meu aceeaşi greutate în aur.

— Şi tu ai primit, bineînţeles, hoţomane!

— Nu, monsignore. Am zis că nu vînd fierul la greutate, ci numai la volum.

— Bine ai făcut! zise episcopul. Aurul e mai greu.

— Mai cu seamă cel din Ofir, monsignore. E de trei ori mai greu decît aurul obişnuit şi e roşu ca focul. Regina a dat poruncă să se toarne ancore, cuie şi săbii de aur aidoma cu cele de fier ale noastre. Am şi zăbovit cam o săptămînă din pricina asta.

— Dar pentru ce au nevoie de fier? se miră dogele.

— Fierul are mare preţ la ei. Fac din el bani şi giuvaericale. În Ofir oamenii păstrează cuiele de fier în lăzi, ca pe nişte comori. Zic că fierul e mai frumos ca aurul.

Dogele îşi coborî pleoapele, grele, care semănau grozav cu ale unui curcan.

— Ciudat! mîrîi el. Foarte ciudat, dragă Giovanni! Şi pe urmă ce s-a mai întîmplat?

— Pe urmă au încărcat tot aurul pe catîrii înaripaţi şi ne-au expediat pe ţărm, la fel cum ne-au adus. Ajunşi pe malul mării, ne-am făcut corabia la loc, am prins scîndurile şi pînzele cu cuie de aur şi am atîrnat ancora de aur pe un lanţ tot de aur. Am înlocuit frînghiile şi pînzele roase cu altele de mătase şi am pornit spre casă, vîntul fiindu-ne prielnic.

— Dar cu perlele ce-aţi făcut? N-aţi luat cu voi şi niscaiva perle? întrebă dogele.

— N-am luat, zise Fialho. Să-mi fie iertat, înălţimea-ta, dar erau acolo perle cîte-s firele de nisip! Ne-au rămas doar cîteva, care s-au prins de sandale, dar şi pe astea ni le-au luat păgînii de algerieni, cînd ne-au atacat lîngă insulele Baleare.

— Mi se pare că ceea ce ne-ai povestit e vrednic de crezare, mormăi dogele.

Episcopul făcu un gest în doi peri.

— Dar despre animalele de pe-acolo poţi să ne spui ceva? (Episcopul îşi aduse aminte de centauri.) Centauri sînt în Ofir?

— N-am auzit, monsignore, zise navigatorul cu veneraţie. În schimb, sînt nişte păsări cărora le spune flamingo.

Episcopul fornăi din nas.

— Cred că greşeşti, păsările astea trăiesc în Egipt. Toată lumea ştie că au numai un picior.

— Mai sînt şi măgari sălbatici, adăugă bătrînul negustor. Nişte măgari cu dungi albe şi negre, asemănători tigrilor.

Episcopul îi aruncă o privire bănuitoare.

— Va să zică, vrei să ne prostești. Unde s-au mai pomenit măgari cu dungi? Un lucru mi se pare suspect, Giovanni: zici că ați zburat peste munții Ofirului pe niște catîri înaripați.

— Întocmai, monsignore.

— Hm, ia să vedem! După știrile aduse de arabi, în munții Ofirului trăiește pasărea noh, despre care se știe că are cioc, gheare de metal și pene de bronz. N-ai auzit nimic despre ea?

— N-am auzit, monsignore, se bîlbîi negustorul.

Episcopul de Pordenona dădu din cap, cu gravitate.

— Nu ne poți convinge că munții aceia pot fi trecuți în zbor. Așa ceva e cu neputință din punct de vedere tehnic, căci pasărea noh ar ciuguli pegașii dumitale cum ciugulește rîndunica muștele. Cu noi să știi că nu-ți merge! Dar ia spune, pungașule, ce fel de copaci cresc pe acolo?

— Păi, ce fel de arbori să crească? se încurcă nefericitul navigator. Toată lumea știe ce fel de arbori. Palmieri, monsignore.

— Te-am prins cu minciuna! zise episcopul triumfător. După Bubon din Biscra, care-i o somitate în astfel de probleme, în Ofir cresc arbori de granat, care în loc de sîmburi au carbuncule. Ai născocit o poveste prostească, amice!

Giovanni Fialho căzu în genunchi.

— Dumnezeu mi-e martor, monsignore! Cum puteam eu, negustor fără carte, să născocesc Ofirul?

— Nu mă învăța tu pe mine! îl dojeni savantul episcop. Știu mai bine decît tine că Ofirul există și că e țara aurului. Dar în ceea ce te privește, ești un mincinos și un pungaș! Nimic din ce ai istorisit nu se potrivește cu izvoarele vrednice de crezare, așa că tot ce ne-ai spus e născocire curată. Doge, înălțimea-ta, individul e un escroc.

— Încă un escroc... oftă bătrînul doge, clipind din ochi îngrijorat. E îngrozitor cum s-au înmulțit netrebnicii ăștia! Luați-l!

Podesta viceregente înalță ochii întrebător.

— Ca de obicei, ca de obicei, zise dogele căscînd. Îl lăsați în hrubă pînă se învinețește, pe urmă îl vindeți la galere. Păcat că-i escroc! Cîte ceva din cele ce ne-a spus conținea un sîmbure de adevăr. Le-o fi auzit de la arabi...

1932

GONERIL, FIICA LUI LEAR

Nu, n-am nimic, doică — și nu-mi mai spune fetița mamei. Știu că așa-mi spuneai cînd eram mică, iar regele Lear îmi zicea „mucosule", nu? Și-ar fi dorit mai degrabă un fiu — ce crezi, fiii sînt mai buni decît fetele? Regan și-a dat totdeauna aere de domnișorică, iar Cordelia — o știi cum e: lasă-mă să te las. Lemn, butuc sadea. Cît despre Regan, nici n-ai spune: nasul pe sus ca o regină, dar o egoistă! Îți amintești? Așa a fost de cînd o știu. Spune, doică, eram eu rea cînd eram mică? Ei, vezi? Cum se face omul rău? Eu știu, doică dragă, că sînt rea. Nu, taci din gură, așa crezi și tu. Nu-mi pasă ce credeți voi toți despre mine. Poate că sînt rea, dar în ceea ce privește pe tata, am avut dreptate eu, doică. De ce s-a încăpățînat să care după el un alai de o sută de curteni? Și măcar să fi rămas o sută, dar s-au mai adăugat la ei și o mulțime de slujitori. Nu se poate, și gata! Pe el l-aș fi primit cu toată bucuria, pe cinstea mea, doică. Îl iubeam, îl iubeam nespus, mai mult decît pe oricine altul pe lume; dar suita lui! Doamne Isuse Cristoase, au făcut din casa mea bordel! Adu-ți aminte cum arăta: pe unde te învîrteai numai trîndavi, pretutindeni tărăboi, larmă, certuri și strigăte — cît despre murdărie, ce să mai vorbesc, mai rău ca în grajd! Spune, doică, cărei gospodine i-ar plăcea asemenea treabă? Iar de poruncit, nici gînd! Lor doar regele Lear le putea porunci. La mine se strîmbau numai. Noaptea umblau după slujnice — mereu auzeai pași furișați, foșnete, și chicoteli. Ducele dormea buștean. Eu îl trezeam: auzi? El însă se mulțumea să mormăie: lasă-i în pace și dormi. Imaginează-ți, doică, cum mă simțeam eu! Ai fost și tu tînără, poți să-ți închipui, nu? Cînd m-am plîns regelui Lear, a rîs de mine: ei, fetițo, la ce altceva te poți aștepta de la bărbați? Astupă-ți urechile, și gata.

Atunci i-am spus că așa nu mai merge, că trebuie să înlăture măcar jumătate din acei pierde-vară. Iar el s-a ofensat. A zis că asta-i ingratitudine și mai știu eu ce. S-a înfuriat cumplit, nici nu-ți poți închipui. Eu știu ce se poate și ce nu. Ei se îngrijesc doar de onoare, dar noi, femeile, trebuie să ne gîndim la casă și la rînduiala ei. Lor nici nu le pasă, chiar dacă se face grajd din casă. Spune, doică, am avut sau n-am avut dreptate? Ei, vezi? Și tata s-a simțit jignit de moarte. Ce trebuia să fac? Doică, eu știu ce-i datorez, dar ca femeie am obligații și față de casa mea, nu crezi? Și pentru asta tata m-a blestemat. Iar ducele... a clipit din ochi și s-a mutat de pe un picior pe altul. Crezi că mi-a luat apărarea? Nu. A lăsat să fiu tratată ca o femeie rea, meschină și certăreață. Ascultă-mă bine, doică, în clipa aceea s-a produs în mine o schimbare: am... am început să-mi urăsc bărbatul. Fiindcă

îl urăsc, așa să știi! Îl urăsc! Și-l urăsc și pe tata care a provocat sentimentul ăsta, înțelegi? Așa stau lucrurile, sînt rea, știu, dar sînt rea doar pentru că am avut dreptate...

Nu, nu spune nimic, sînt cu adevărat rea. Știi doar, doică, nu-i așa, că am un amant? Și dacă ai ști ce indiferent mi-e că știi! Crezi că-l iubesc pe Edmund? Nu, nu-l iubesc, dar vreau să mă răzbun pe duce că nu s-a purtat ca un bărbat. Pur și simplu, îl urăsc. O, doică, nu știi ce înseamnă ura! Ea te face să fii rău, rău, cumplit de rău. Cînd începe omul să urască... lumea întreagă parcă s-a schimbat. Am fost o fetiță cuminte, doică, și puteam să fiu și o femeie cuminte, am fost fiică, am fost soră, iar acum sînt doar rea. Nici pe tine nu te mai iubesc, doică, nici pe mine însămi... Am avut dreptate; dacă toți ar fi recunoscut lucrul ăsta, aș fi fost alta, crede-mă...

Nu, nu plîng. Să nu crezi că sufăr. Dimpotrivă, cînd urăști, te simți mai liber. Poți gîndi ce vrei, nu te oprește nimeni. Vezi, înainte nu îndrăzneam să văd că bărbatul meu e nesuferit, burtos, papă-lapte, că îi transpiră mîinile, acum le văd pe toate. Văd acum că tata, Lear, este un tiran ridicol, un unchiaș știrb și smintit — văd totul. Văd că Regan e un șarpe, iar eu, doică, ascund în mine niște gînduri îngrozitoare, care înainte vreme nici nu-mi treceau prin minte. Au venit toate deodată. Spune, e vina mea? Eu am avut dreptate, nu trebuiau să mă împingă atît de departe.

Tu nu poți pricepe, doică. Uneori mă gîndesc, cînd îl aud pe duce sforăind lîngă mine, că l-aș

putea ucide. I-aș putea tăia foarte simplu beregata cu jungherul. Sau aș putea-o otrăvi pe Regan. Poftim, surioară, o cupă cu vin. Știi că Regan vrea să mi-l ia pe Edmund? Nu pentru că l-ar iubi. Regan e rece ca gheața. Numai ca să-mi facă mie în ciudă. Își face socoteala că Edmund l-ar putea îndepărta cumva pe nătîngul de duce și ar putea astfel să moștenească el tronul după Lear. E sigur că așa e, doică. Regan e văduvă — năpîrca asta a avut totdeauna noroc. Dar nu-ți face gînduri, n-o să reușească; sînt atentă și urăsc. Nici nu mai dorm, ca să pot cugeta și urî. Dacă ai ști ce bine și ce tare poți urî pe întuneric! Și cînd îmi aduc aminte că toate astea au ieșit din încăpățînarea tatei și din balamucul acela din casă. Spune și tu, nici o femeie n-ar fi îngăduit asta.

Doică, doică, de ce nu și-au dat seama că aveam dreptate?

1933

HAMLET, PRINȚUL DANEMARCEI

— scena X —

ROSENKRANTZ și GUILDENSTERN
pe punctul de a pleca

HAMLET

O clipă încă, dragă Guildenstern,
o vorbă, Rosenkrantz!

ROSENKRANTZ

Poftim, prințe?

GUILDENSTERN

Dorit-ai ceva, prințe?

HAMLET

O întrebare doar.
Să-mi spuneți cum
Spectacolul de curte,
Drama aceea cu regele-otrăvit,
a-nriurit pe rege?

ROSENKRANTZ

O, groaznic, prințe

HAMLET

Așadar, groaznic?

GUILDENSTERN

Nu se simțea deloc în largul lui.

HAMLET

Regina?

ROSENKRANTZ

Regina-a leșinat.

HAMLET

Dar ceilalți?

GUILDENSTERN

Pe cine are prințul în vedere?

HAMLET

Pe voi, curtenii, doamnele de curte
și toți acei ce-n sală se aflau
Cînd se juca. Spus-au ceva?

ROSENKRANTZ

Nimica, prințe.

GUILDENSTERN

Emoția-i cuprinse într-atît
C-o vorbă nu puteau rosti.

HAMLET

Dar Polonius?

GUILDENSTERN

Polonius plîngea.

HAMLET

Curtenii?

ROSENKRANTZ

Plîngeau aşijderea.
Eu însumi, prinţe, de lacrimi n-am scăpat
Şi chiar amicul Guildenstern
cu mîneca-ascundea a ochilor înşelătoare rouă.

HAMLET

Dar oştenii?

GUILDENSTERN

Şi ei obrazu-şi întorceau,
A lor înduioşare să ascundă.

HAMLET

Voi credeţi, dar, că piesa a avut...

ROSENKRANTZ

Un uriaş succes.

GUILDENSTERN

Cu totul meritat.

ROSENKRANTZ

Structura strălucită!

GUILDENSTERN

Cursivitatea acţiunii!

HAMLET

Hm, aş zice însă că piesa o serie de lipsuri a avut...

ROSENKRANTZ

Iertare, prinţe, care?

HAMLET

De pildă...
Mă prind c-ar fi putut fi jucată mai bine încă.
Ştiu că actorii făcut-au ce-au putut
Dar acel rege, al lor, nu arăta destul a rege
şi nici otrăvitorul destul otrăvitor. Curteni,
eu să fi fost acela, Hecate mi-este martor,
că ucigaşul atunci-abia-ar fi învăţat
Ce-nseamnă un omor!
Dar judecaţi voi singuri! (Mimează.)

ROSENKRANTZ

Magnific, prinţe!

GUILDENSTERN

Jucat splendid!

ROSENKRANTZ

Omul ar spune,
Mă jur, că aţi văzut vreodată-un asasin
Ce tainic se tîrăşte spre fapta lui mîrşavă.

HAMLET

Nu, Rosenkrantz, asta se află-n mine,
— de unde? cum? Nu ştiu! Pst, veniţi încoace!
Hamlet...

GUILDENSTERN

Ce-i, prinţe?

HAMLET

...are o taină

ROSENKRANTZ

O, prinţe! Oare?

HAMLET

O taină mare,
Dar nu pentru curteni.
Pentru prieteni buni. Veniţi!

GUILDENSTERN

Da, prinţe.

HAMLET

Nu, fără prinţe!

GUILDENSTERN

Nu, Excelenţă!

HAMLET

Doar Hamlet.

GUILDENSTERN

Fie cum vrei tu, prinţe.

HAMLET

Deci ascultaţi
şi ţineţi pentru voi a mea dorinţă,
ce-a dat în pîrg.

ROSENKRANTZ

Care dorinţă, prinţe?

HAMLET

De-a fi actor.

ROSENKRANTZ

Adevărat, o, prinţe?

HAMLET

M-am hotărît, amice. De mîine chiar
eu voi să plec, cu-acei actori, în lume.
Dintr-un oraş în altul ei vor juca povestea
marelui rege, ce fuse-asasinat;
Şi-a asasinului, ce locul i-a luat
pe tron, şi-n patul conjugal,
cald încă; şi a reginei care, de-o lună-abia cernită,
durerea şi-a uitat în patul asudat şi scîrnav,
alături de-asasin, de laş, de hoţ şi ticălos,

care-a furat regatul... Cu cît mai mult gîndesc,
cu-atît a lui interpretare mă atrage.
Să-l joc în toată a sa ticăloşie,
mîrşav şi josnic, un şarpe veninos,
ce molipseşte-n jurul lui tot ce atinge
— ce rol e-acesta! S-ar cere
Să-l joc altfel decît actorul ambulant
ce face totul, tot ce ştie,
dar pentru-atîta rău
nu are destul suflu. Să-l joace deci pe rege,
pentru mişel nu-i de ajuns de mare.
Păcat de rol! Cum l-aş juca!
Şi m-aş transpune-n sufletu-i nemernic,
să storc din el şi ultima scursoare
a viciului uman! Ce rol!

GUILDENSTERN

Şi ce lucrare!

HAMLET

Lucrarea nu a fost chiar rea...

ROSENKRANTZ

Fu excelentă!

HAMLET

Mai trebuia un pic doar şlefuită.
La ea, se poate, să mă-ntorc — ar merita.
M-atrage trădătorul rege;
Acel caracter josnic, scîrbos, dezgustător
m-atrage fără seamăn. Amice Rosenkrantz,
aş vrea să compun piese.

ROSENKRANTZ

E o idee strălucită!

HAMLET

Voi scrie, da. Am doar atîtea teme!
Canalia aceea fu prima. A doua fi-va:
despre curteni făţarnici şi servili.

ROSENKRANTZ

Grozav, o, prinţe!

HAMLET

A treia: comedia
Unui smintit sfetnic bătrîn.

GUILDENSTERN

Superb motiv!

HAMLET

A patra piesă
Va vorbi de-o fată.

ROSENKRANTZ

Ce fel de piesă?

HAMLET

O piesă, simplu.

GUILDENSTERN

E o idee generoasă.

ROSENKRANTZ

Poetică.

HAMLET

Hamlet va scrie. Pe tron un ticălos
va jupui fără cuţit supuşii,
curtenii-şi vor încovoia grumazul,
dar Hamlet scri-va. Războaie fi-vor,
cei slabi or duce-o rău, iar cei puternici bine,
dar Hamlet scri-va. Nu pentru a se scula
Şi-a făptui ceva...

GUILDENSTERN

Ce, prinţe?

HAMLET

Eu ştiu?
Ce-i de făcut cu o domnie rea?

ROSENKRANTZ

Nimica, prinţe.

HAMLET

Nimica chiar?

GUILDENSTERN

Istoria vorbeşte
ades de oameni tari,
ce pusu-s-au în fruntea omenirii;
Şi fapta lor şi vorba grăitoare

a ridicat mulţimea la răscoală
Spre-a frînge o domnie ticăloasă.

ROSENKRANTZ

Dar asta, prinţe,
doar în istorie se-ntîmplă.

HAMLET

Doar în istorie! Şi spuneţi
că vorba poate ridica norodul?
Durerea-i mută. Să vină cineva-i nevoie
să spună-adevăratul nume al lucrurilor;
priviţi: aceasta-i asuprirea; iar asta nedreptatea;
aici e făr-de-legea — pentru voi toţi!
iar cel ce rege-al vostru-şi zice
e un tîlhar, un asasin şi un curvar.
Aşa stau lucrurile. Dar oare printre voi
nu-i astăzi un bărbat ruşinea să o şteargă?
Nu puneţi mîna pe săbii şi măciuci?
Dar poate v-a castrat ruşinea
şi sînteţi robi, încît
puteţi trăi fără virtute?

GUILDENSTERN

Ce elocvent eşti, prinţe!

HAMLET

Elocvent? Atunci să intervin
şi — ca-n istorie — prin a mea vorbă
a gloatei voce să stîrnesc?

ROSENKRANTZ

Norodu-i credincios
prinţului său.

HAMLET

Şi-n fruntea lor apoi
putredul tron să îl dobor?

GUILDENSTERN

Prinţe, asta-i
de acum politică.

HAMLET

Ciudat e sentimentul
să vezi în faţa ta un ţel atît de mare!
Vă mulţumesc, prieteni!

ROSENKRANTZ

Nu vrem să te reţinem, prinţe.

ROSENKRANTZ ŞI GUILDENSTERN

pleacă

HAMLET

A fi sau a nu fi, aceasta-i întrebarea
Şi dacă e să fii, atuncea ce? O, ceruri!
Prinţ! Alăturea de tron, cu zîmbetul pe buze,
Curtenitor, loial —
dar pentru ce alături? Pe tron stă altul!

A cărui moarte s-o aştepţi pîn-ce se încheagă-n el
sîngele-i negru! Aşa? Ba nu! Mai bine
Să-mplînţi cuţitu-n pieptul trădător
şi să răzbuni a tatei moarte! Să speli ruşinea
patului matern! De ce mai şovăi?
Îs laş lipsit de sînge, sau ce? Nu, nu-i aşa.
Voi împlînta privirea în faţa-i ticăloasă,
în gura-i lubrică şi ochii nestatornici
şi voi simţi: acum l-am prins, acum l-aş reproduce
şi-ncerc pe faţa-mi, tainic, masca să mi-o pun.
Ce rol! Să fii actor, o, da! Să poţi descoperi
tot ce-i minciună, şi tot ce-i rău neruşinat
închis în mutra-i zîmbitoare —
M-ademeneşte, da! Dar faţa-aceasta
doar cei de-acum ar recunoaşte-o
— şi-apoi, nimic? Mai bine peste veacuri
să-i dovedesc vinovăţia, a lui şi-a monştrilor,
şi-a celor putrezi ce pact au încheiat cu el
în Danemarca! Ce ţel măreţ!
Sînt doar poet! Pot, deci, să scriu
un act de acuzare, ce peste veacuri va rămîne,
s-arăt cu degetu-mi, ce nu va putrezi nicicînd,
putreda rană...
Hm! Ce elocvenţă! Nu-i păcat
S-o risipesc doar pentru mine?
Dar de-aş ieşi în tîrg, să chem norodul
şi să-i vorbesc? Doar nu-i din lut
şi-un om capabil va putea trezi în ei
sfînta mînie, grindină-n tirani!
M-ademeneşte, da! Pe urmă însă
N-aş mai fi actor! Păcat! Şi ce actor
puteam să fiu! E bine dar — actor fiind —
aş mai putea pe urmă furtuni dezlănţuite

să conduc, ce surpă tronuri? Dar n-aş mai
scrie-apoi acele piese! Păcat!
Atunci? La dracu! Să-l demasc pe scenă
prin jocul meu, ori în a vremii poartă
să-l ţintuiesc precum un liliac?
Sau poate să-l dau jos din tron cu sprijinul
poporului?
Deci, ce să fac? Să zicem,
mă prefac că vreau să mă răzbun?
Nu merită să fiu actor doar spre a-i smulge masca
de pe bot? De e să joc, atuncea joc,
avînd în mine harul, şi trebuie
din mine să creez fiinţe omeneşti,
bune ori rele! Pe el, desigur, l-aş juca mai bine!
Ce rol! Să fii actor!
Sau chiar să scrii, dar nu din răzbunare,
Ci din plăcerea de-a trezi la viaţă slova...
De ce să scriu? De ce să nu vorbesc?
Poporul să-l conduci, să fii un orator
ce ştie a vorbi frumos şi captivant,
aşa cum cîntă pasărea,
încît să mă conving pe mine însumi
de cele ce vorbesc!
Aşa e socoteala. Să fii în totul cineva,
acesta e cuvîntul salvator!
Să fii actor. Sau să scrii, poate? Ori cu poporul
alăturea să mergi?
Una sau alta? O, iad! Ce să aleg?
Ce va fi Hamlet? Aş fi în stare de orice,
dac-aş fi cineva! Da, dar ce anume?
Aceasta-i întrebarea!

1934

SPOVEDANIA LUI DON JUAN

Moartea nefericitei Doña Elvira fusese răzbunată. În Posada de les Reinas, Don Juan Tenorio zăcea cu pieptul străpuns şi trăgea să moară. „Emfizem pulmonar, mormăi medicul local. Un altul s-ar face bine, dar un *caballero* atît de uzat ca Don Juan... Sînt complicaţii, Leporello; ca să-ţi spun drept, nu-mi place cum arată inima. Cred şi eu, după atîtea excese *in venere* — un caz clasic de astenie cardiacă, domnilor. Pentru orice eventualitate i-aş chema un preot, Leporello; poate că-şi revine, deşi ţinînd seama de stadiul actual al ştiinţei, nu ştiu. Daţi-mi voie să mă retrag, *caballeros*".

Aşa se făcu că Padre Jacinto luă loc la picioarele patului lui Don Juan, aşteptînd ca pacientul să se trezească din leşin. În vremea aceasta, se ruga pentru sufletul acestui vestit păcătos. „Dacă aş izbuti să-l mîntui de iad pe păcătosul ăsta! se gîndea în sinea lui bunul pater; pare sleit de puteri — poate că aşa i se va domoli puţin trufia şi i se vor călăuzi gîndurile spre căinţă. N-are oricine norocul să-i cadă în mînă un desfrînat atît de renumit şi lipsit de orice scrupule. Poate că nici episcopul de Burgos n-a

avut parte de un caz atît de rar. Oamenii au să șoptească: Uite-l pe Padre Jacinto, cel ce a mîntuit sufletul lui Don Juan..."

Padre se scutură și-și făcu cruce; pe de o parte pentru a alunga din suflet această diavolească ispită a trufiei, pe de altă parte pentru că își dădu seama că ochii aprinși și oarecum ironici ai muribundului Don Juan sînt pironiți asupra lui.

— Fiule, zise Padre cu demnitate, punîndu-și în glas toată bunăvoința de care era în stare, vei muri. Curînd vei sta în fața judecătorului, încovoiat sub povara grelelor păcate pe care le-ai săvîrșit în viața asta. Te rog, în numele dragostei față de tatăl ceresc, leapădă-le cît mai ai vreme. Nu se cade să purcezi pe tărîmul celălalt înveșmîntat în straiele murdare ale fărădelegilor tale, spurcat de noroiul faptelor tale lumești.

— Da, se auzi glasul lui Don Juan. Să mă mai schimb o dată. Padre, mi-a plăcut întotdeauna să mă îmbrac potrivit cu împrejurările.

— Mă tem că nu m-ai înțeles bine, zise Padre Jacinto. Te-am întrebat dacă nu vrei să te căiești și să te spovedești.

— Să mă spovedesc, repetă cu voce slabă Don Juan. Să mă fac mai negru decît sînt. Ah, părinte, nici nu știi ce efect are asta asupra femeilor.

— Juane, se posomorî bunul pater, părăsește gîndurile astea lumești, adu-ți aminte că vei vorbi cu Domnul Dumnezeul tău.

— Știu, răspunse politicos Don Juan. Știu că se cade să mor ca un bun creștin. Totdeauna am avut grijă să fac ceva ce se cuvine... în măsura în care s-a putut, părinte. Pe cinstea

mea, am să spun „totul", fără ocolișuri; în primul rînd fiindcă sînt prea slăbit pentru a vorbi mult și în al doilea rînd pentru că am ținut întotdeauna la principiul de a merge la țintă drept, fără ocolișuri.

— Smerenia ta e vrednică de cinste, zise pater Jacinto. Mai înainte însă, fiule, pregătește-te cum trebuie, întreabă-ți conștiința și trezește în tine căințe pline de umilință față de greșelile tale. Eu am să aștept.

Don Juan închise ochii și-și cercetă conștiința, în timp ce Padre se ruga încet, implorînd ajutor și luminare de la Dumnezeu.

— Sînt gata, părinte, spuse după o clipă Don Juan și începu să se spovedească. Padre Jacinto dădea mulțumit din cap. Părea o spovedanie sinceră și completă, nu lipsea din ea nici minciuna, nici hula, nici crima, jurămîntul strîmb, trufia, înșelăciunea, trădarea. Don Juan era în adevăr un mare păcătos.

Deodată tăcu, obosit, și închise ochii.

— Odihnește-te, fiule, îl îndemnă răbdător preotul, și după aceea mergi mai departe.

— Am terminat, părinte, zise Don Juan. Dacă am uitat ceva, sînt fără îndoială numai fleacuri, pe care Dumnezeu mi le va trece cu vederea.

— Cum? strigă Pater Jacinto. Asta numești tu fleacuri? Dar cum rămîne cu desfrîul în care te-ai bălăcit toată viața? Cu femeile pe care le-ai ademenit, cu patimile murdare în voia cărora te-ai dedat fără nici o măsură? Fă bine și te spovedește frumușel. Înaintea lui Dumnezeu, desfrînatule, nici una din nerușinatele tale fapte

nu este tăinuită. Mai bine deplînge-ţi ticăloşiile şi uşurează-ţi sufletul păcătos!

Pe faţa lui Don Juan se ivi o expresie de durere şi nerăbdare:

— Ţi-am spus doar, părinte, rosti el îndărătnic, că am terminat. Pe cinstea mea, n-am ce spune mai departe.

În acea clipă, hangiul de la Posada de Les Reinas auzi un strigăt puternic ce venea din odaia rănitului. „Domnul fie cu noi, exclamă el făcîndu-şi cruce. Se pare că Padre Jacinto alungă diavolul din trupul sărmanului señor. Dumnezeule, nu-mi place să văd asemenea lucruri în hanul meu".

Amintitul strigăt dură mult, atît cît să ai timp să fierbi nişte fasole. Din vreme în vreme se potolea, transformîndu-se într-un îndemn persuasiv, insistent, pentru ca apoi să izbucnească într-un urlet sălbatic. Deodată, Padre Jacinto ieşi în goană, roşu ca un curcan, din camera rănitului şi strigînd: „Măicuţă Doamne", dădu fuga la biserică. În han se făcu linişte. Doar Leporello, distrus de durere, se furişă în odaia stăpînului său, care zăcea cu ochii închişi, văitîndu-se.

În după amiaza aceleiaşi zile sosi în oraş Padre Ildefonso de Societate Jesu, care călătorea călare pe un catîr de la Madrid la Burgos. Deoarece în ziua aceea era foarte cald, se opri la parohie şi-l vizită pe părintele Jacinto. Era un preot slab şi uscat ca un cîrnat, cu sprîncene stufoase ca subsuoara unui bătrîn cavalerist.

După ce băură împreună lapte acru, iezuitul îl fixă cu privirea pe părintele Jacinto, care

încerca zadarnic să ascundă că îl roade ceva. Era o linişte atît de mare, încît bîzîitul muştelor părea bubuit de tunet.

— Uite ce s-a întîmplat, izbucni în cele din urmă, chinuit, Padre Jacinto. Avem aici, greu rănit, un mare păcătos, gata să-şi dea duhul. Ştiţi, Don Ildefonso, nefericitul acela, Don Juan Tenorio. A avut aici un conflict, soldat cu un duel sau aşa ceva — pe scurt, m-am dus să-l spovedesc. La început a fost o adevărată plăcere să-l asculţi, tare frumos s-a spovedit, pe urmă însă, cînd am ajuns la a şasea poruncă... nimic, n-am mai scos de la el nici o vorbă. Cică nu are ce să-mi mai spună. Auzi, ticălosul! Cînd mă gîndesc că este cel mai mare desfrînat din cele două Castilii — se zice că nici în Valencia, nici la Cadiz nu-şi găseşte pereche. Se spune că în ultimii ani a sedus şase sute douăzeci şi şapte de femei. Din acestea, o sută treisprezece s-au retras la mînăstire, cam cincizeci au fost ucise cu dreaptă mînie de părinţi ori de soţii lor şi cam tot la atîtea le-a plesnit inima de ruşine. Şi acum închipuie-ţi, Don Ildefonso, un asemenea destrăbălat să-mi afirme pe patul morţii că în privinţa desfrîului nu are a mi se spovedi! Ce spui de asta?

— Nimic, zise părintele iezuit. I-ai tăgăduit dezlegarea de păcate?

— Bineînţeles, răspunse Padre Jacinto deprimat. Toate îndemnurile au fost zădărnicie. Am căutat să-l conving cu atîta tărie, că aş fi înmuiat şi pietrele, făcînd să se trezească în ele păreri de rău; asupra omului acesta însă n-au avut nici un efect. Am săvîrşit păcatul trufiei,

părinte, mi-a spus, am jurat strîmb, tot ce vreţi, dar în privinţa celor de care mă întrebi, nu am ce-ţi spune. Ştii ce cred eu, Don Ildefonso? întrebă precipitat Padre, făcîndu-şi grăbit cruce. Cred că a fost în cîrdăşie cu diavolul. De aceea nu poate face o destăinuire completă. Au fost niscai vrăji spurcate la mijloc. Le-a sedus pe femei cu puteri demonice. Părintele Jacinto se cutremură. Ar trebui să te duci să-l vezi, Domine. Aş zice că toate astea i se citesc în ochi".

Don Ildefonso S.J. reflectă în tăcere.

— Dacă aşa crezi, zise în cele din urmă, am să-l vizitez pe omul acesta.

Don Juan dormita cînd Don Ildefonso intră încetişor în cameră şi printr-o mişcare a mîinii îl invită pe Leporello să iasă. Pe urmă se aşeză pe un scaun la capul patului, cercetînd cu atenţie faţa trasă a muribundului.

După un timp, rănitul gemu şi deschise ochii.

— Don Juan, începu domol iezuitul, se pare că vorbitul te-ar obosi.

Don Juan încuviinţă printr-o uşoară mişcare a capului.

— Nu-i nimic, zise iezuitul. Spovedania ta, Don Juan, nu a fost clară într-o privinţă. N-am să-ţi pun întrebări, dar poate că ai să-mi dai să înţeleg, prin încuviinţare sau negare, dacă am sau nu dreptate în cele ce-ţi voi spune eu despre tine.

Ochii rănitului se aţintiră, aproape cu teamă, pe faţa impasibilă a preotului.

— Don Juan, începu domol Don Ildefonso, am auzit de faptele tale de multă vreme. M-am gîndit de ce vei fi umblînd din femeie în femeie, de la o dragoste la alta, de ce nu poţi sta niciodată locului, de ce nu te opreşti niciodată la acea stare de împlinire şi linişte, căreia oamenii îi spun fericire...

Don Juan îşi descoperi dinţii într-o grimasă dureroasă.

— De la o dragoste la alta, continuă liniştit Don Ildefonso. Ca şi cînd ai vrea să te convingi într-una, mereu, pe tine însuţi pesemne, că eşti demn de iubire, că eşti bărbat, aşa cum le place femeilor... sărmane Don Juan!

Buzele rănitului se mişcară, de parcă ar fi repetat ultimele cuvinte.

— Şi cînd colo, continuă amical preotul, n-ai fost niciodată bărbat, Don Juan. Doar spiritul tău a fost un spirit bărbătesc şi acela se ruşina, señore, şi căuta cu disperare să ascundă faptul că natura nu te-a dăruit cu ceea ce i-a hărăzit fiecărei fiinţe...

Din pat se auzi o tînguire ce aducea cu vaietul unui copil.

— De aceea, Don Juan, ai jucat rolul bărbatului încă din adolescenţă. Ai fost cutezător pînă la turbare, aventuros, ieşind mereu înainte, pentru a înăbuşi în sufletul tău acel sentiment umilitor că alţii sînt mai buni şi mai bărbaţi ca tine. Era însă o minciună şi de aceea ai adunat, risipitor, o dovadă după alta. Nici una nu-ţi era de ajuns, deoarece toate erau prefăcute şi calpe, pentru că tu, Don Juan, nu ai sedus în viaţa ta o femeie. N-ai cunoscut niciodată dragostea, te-ai străduit din răsputeri să farmeci prin spiritul tău, prin cavalerismul tău, prin pasiunea ta, de care te convingeai pe tine însuţi, orice femeie nobilă însetată de dragoste, întîlnită

în cale. Toate astea îţi izbuteau perfect, pentru că jucai teatru. Cînd sosea apoi clipa în care femeia simţea că i se moaie picioarele — clipa aceea însemna desigur chinurile iadului pentru tine, Don Juan, chinurile iadului, pentru că în acel moment îţi trăiai blestemata ta trufie şi în acelaşi timp cea mai cruntă umilinţă. Trebuia să te smulgi din îmbrăţişarea pe care o dobîndiseşi cu preţul vieţii şi să fugi, sărmane Don Juan, să fugi din braţele femeii învinse, cu o minciună oarecare, frumoasă, pe buzele astea irezistibile. Trebuie să fi fost iadul, Don Juan.

Rănitul se întorsese cu faţa spre perete şi plîngea.

Don Ildefonso se ridică în picioare: „Nefericitule, zise el, ţi-a fost ruşine să mărturiseşti asta la sfînta spovedanie. Vezi, acum ai scăpat, dar n-am voie să-l lipsesc pe Padre Jacinto de bucuria de a-şi vedea pocăitul".

Şi trimise după preot. Cînd părintele Jacinto sosi, Don Ildefonso îi spuse: „Uite, părinte, a recunoscut totul şi plînge. Căinţa lui e mai presus de orice îndoială, sinceră. Poate că i-am putea da dezlegarea de păcate".

1932

ROMEO ŞI JULIETA

Un tînăr nobil englez, Oliver Mendeville, care zăbovise mai multă vreme în Italia, la studii, primi la Florenţa ştirea că tatăl lui, Sir William, a părăsit această lume. Sir Oliver îşi luă, cu inima grea, rămas bun de la signorina Maddalena, jurînd să se întoarcă în curînd, şi porni cu slujitorul său spre Genova.

În a treia zi de călătorie îi prinse o ploaie grozavă, tocmai în momentul în care intrau într-un sat prăpădit. Sir Oliver se opri călare sub un ulm bătrîn.

— Paolo, se adresă el slujitorului, du-te şi vezi dacă nu-i prin apropiere vreun *albergo*, unde să aşteptăm să treacă ploaia.

— Pentru slujitor şi cai, auzi deasupra capului o voce, este un albergo acolo, după colţ; domnia ta, cavaliere, ai face cinste casei mele, dacă ai binevoi să te adăposteşti sub modestul ei acoperămînt.

Sir Oliver se descoperi şi privi în sus, spre fereastra de unde îi zîmbea vesel un preot bătrîn şi rotofei.

— *Vossignoria reverendissima*, rosti el respectuos, arătaţi prea mare bunăvoinţă unui străin

care părăsește frumoasa voastră țară, împovărat de recunoștință pentru tot binele cu care din belșug a fost înconjurat.

— Bine, fiule, grăi preotul, dar dacă ai să mai vorbești mult, te udă pînă la piele. Fii bun și descalecă de pe iapa aceea și scutură-te, că plouă cu găleata.

Sir Oliver se minună cînd *molto reverendo parocco* îi ieși în întîmpinare pe coridor. Nu mai văzuse încă un preot așa de scund. Cînd făcu reverența, trebui să se aplece într-atît, încît îi veni sîngele în cap.

— Lasă, lasă, nu-i nevoie, îi spuse preotul. Sînt numai călugăr franciscan, cavaliere, și mă numesc Padre Ippolito. Hei, Marietta, adu salam și vin! Pe aici, cavaliere, fii atent, că nu se vede nimic. Ești un *inglese*, nu? De cînd voi, englezii, v-ați rupt de Sfînta biserică romană, veniți cu duiumul în Italia. Pricep, signore. Trebuie să vă fie dor. Uite, Marietta, domnul acesta este un *inglese*. Sărmanul, așa de tînăr, și e deja englez! Taie-ți salam, cavaliere, e salam veritabil de Verona. Totdeauna am spus că nu există ceva mai minunat ca salamul veronez, n-au decît bolognezii să se îndoape cu *mortadella* lor. Să preferi întotdeauna salamul veronez și migdalele sărate, fiule! N-ai fost la Verona? Păcat! Acolo s-a născut ilustrul Veronese, signore. Eu sînt veronez. E un oraș vestit, domnule. I se mai spune orașul Scaligerilor. Îți place vinișorul ăsta?

— *Gracias*, *Padre*, murmură Sir Oliver. La noi în Anglia îi spunem Veronei orașul Julietei.

— Ce tot vorbești! se miră Padre Ippolito. Și de ce? Nu știu să fi trăit în Verona vreo prințesă Julieta. E drept că n-am mai fost acolo de mai bine de patruzeci de ani... care Julieta să fi fost?

— Julia Capulet, explică Sir Oliver. Știți, avem o piesă de teatru despre ea... făcută de un oarecare Shakespeare. O piesă frumoasă. O cunoașteți, părinte?

— Nu, dar ia stai! Julia Capulet, Julia Capulet, repetă Padre Ippolito... Ar trebui s-o cunosc. Am fost la Capuleți cu Padre Lorenzo...

— L-ați cunoscut pe părintele Lorenzo? întrebă cu sufletul la gură Sir Oliver.

— Cum să nu-l cunosc? Eram ministrantul lui. Ascultă, nu-i cumva Iulia aceea care s-a măritat cu contele Paris? Pe aceea am cunoscut-o. O doamnă tare credincioasă și cucernică, contesa Iulia! Era născută Capulet, din familia Capuleților, care făcuseră negoț cu catifea.

— Nu poate fi ea, răspunse Sir Oliver. Adevărata Julieta a murit, copilă încă, într-un mod foarte impresionant.

— Aha! Ei, atunci nu-i ea, zise *molto reverendo*. Julieta pe care am cunoscut-o eu s-a măritat cu contele Paris și a avut cu el opt copii. O soție exemplară și virtuoasă, cum îți doresc să-ți dea Dumnezeu și domniei-tale, tinere cavaler. E drept, se spune că fusese mai înainte îndrăgostită de un oarecare tînăr flușturatec. Ei, signore, de cine nu se vorbește? Tinerețea e, după cum știm, nesăbuită și smintită. Fii fericit că ești tînăr, cavaliere! Oare și *inglesi* sînt tineri?

— Şi ei, oftă Sir Oliver. Ah, părinte, şi pe noi ne mistuie flacăra tînărului Romeo!

— Romeo? întrebă Padre Ippolito, sorbind o gură de vin. Cred că-l ştiu. N-a fost el acel *sciocco*, acel filfizon, acel ticălos de Montegu, care l-a rănit pe contele Paris? Se spune că din cauza Julietei. Da, da, întocmai. Julieta trebuia să se mărite cu Paris... partidă bună, signore, acel Paris! Un tînăr cumsecade şi bogat — dar Romeo, cică, şi-a pus în gînd să dobîndească mîna Julietei. Ce tîmpenie! bombăni Padre. Ca şi cînd bogaţii Capuleţi ar fi putut să-şi dea fiica unui falit de Montegu. În afară de asta, cei din familia Montegu ţineau cu ducele de Mantua, în timp ce Capuleţii erau de partea ducelui de Milano. Nu, nu. Eu cred că acest *assalto assassinatico* împotriva lui Paris a fost un banal atentat politic. În ziua de azi, fiule, politica e totul! Bineînţeles că după tîlhăria asta Romeo a trebuit să fugă la Mantua şi nu s-a mai întors.

— Eroare, strigă Sir Oliver. Vă rog să mă iertaţi, Padre, dar n-a fost aşa. Julieta îl iubea pe Romeo, dar părinţii au silit-o să se mărite cu Paris.

— Păi ştiau ei de ce, încuviinţă bătrînul preot. Romeo era un *ribaldo* şi ţinea cu ducele de Mantua.

— Înaintea cununiei cu Paris însă, părintele Lorenzo i-a dat un praf, care să-i provoace moartea aparentă, continuă Sir Oliver.

— Nu-i adevărat, strigă Padre Ippolito. Părintele Lorenzo n-ar fi făcut niciodată una ca asta. Adevărul este că Romeo l-a atacat pe Paris pe stradă şi l-a rănit. Poate că era beat.

— Iertaţi-mă, părinte, dar altfel s-au petrecut lucrurile, protestă Sir Oliver. Adevărul e că pe Iulia au îngropat-o. Romeo l-a străpuns cu sabia pe Paris deasupra mormîntului ei.

— Stai, zise preotul. În primul rînd, nu a fost deasupra mormîntului, ci pe stradă, în apropierea statuii lui Scaliger. În al doilea rînd, Romeo nu l-a străpuns cu sabia, ci l-a rănit doar la umăr. Nu reuşeşti întotdeauna să ucizi pe cineva cu sabia. Încearcă şi domnia-ta, tinere!

— *Scusi*, obiectă Sir Oliver, dar eu am văzut toate astea pe scenă chiar la premieră. Paris a fost rănit în duel şi şi-a dat sufletul în locul acela. Romeo, crezînd că Iulia e moartă cu adevărat, s-a otrăvit în cavoul ei. Aşa s-au petrecut lucrurile, Padre.

— Da de unde! bombăni părintele Ippolito. Nu s-a otrăvit, a fugit la Mantua, prietene.

— Iartă-mă, Padre, îşi susţinu părerea Oliver, am văzut cu ochii mei — stăteam doar în primul rînd! În clipa aceea, Iulia s-a trezit şi cînd a văzut că iubitul ei, Romeo, este mort, a luat şi ea otravă şi a murit.

— Ce tot spui, tinere? se supără Padre Ippolito. Mă mir, cine o fi scornit balivernele astea. Adevărul este că Romeo a fugit la Mantua şi sărmana Julieta, de durere, a luat puţină otravă. Nu s-a întîmplat însă nimic, cavalere, a fost doar o simplă copilărie. Avea abia cincisprezece ani. Eu cunosc lucrurile astea de la Lorenzo, tinere domn; se înţelege, pe vremea aceea eram un

ragazzo de-o şchioapă, arătă bunul preot cu palma. Pe Iulia au trimis-o pe urmă la o mătuşă în Besenzano, să se mai întremeze puţin. Paris s-a dus după ea, avea încă mîna bandajată şi ştii cum se întîmplă în asemenea cazuri: s-a născut între ei o dragoste nebună. După trei luni s-au căsătorit. *Ecco*, signore, aşa se întîmplă în viaţă. Eu am fost ministrant la nunta ei şi purtam odăjdii albe.

Sir Oliver părea dezolat:

— Nu te supăra, părinte, rosti el în cele din urmă, dar în piesa aceea englezească totul era mult mai frumos.

Pater Ippolito pufni:

— Mai frumos! Nu ştiu ce găseşti frumos în sinuciderea a doi tineri. Ar fi fost păcat de ei. Îţi spun eu, e mai frumos că Julieta s-a măritat şi a avut opt copii, şi ce copii! Ca nişte icoane!

Oliver clătină din cap:

— Nu-i acelaşi lucru, dragă Padre. Sfinţia-ta nu ştii ce înseamnă o dragoste mare.

Preotul cel mărunţel clipi dus pe gînduri.

— O dragoste mare? Cred că e atunci cînd doi oameni reuşesc să se suporte unul pe altul toată viaţa... cu credinţă şi devotament... Iulia a fost o femeie aleasă, scumpe domn. A crescut opt copii şi şi-a slujit soţul pînă la moarte. Aşadar, la voi i se spune Veronei oraşul Julietei? E grozav de frumos din partea voastră, a englezilor, cavaliere. Doamna Iulia a fost pe drept cuvînt o femeie remarcabilă, odihnească-o Domnul în pace.

Tînărul Oliver, puţin distrat, se rupse din gîndurile sale şi întrebă:

— Cu Romeo ce s-a întîmplat?

— Cu Romeo? Nu prea ştiu bine. Am auzit ceva despre el. Aha, mi-am amintit! S-a îndrăgostit la Mantua de fiica unui marchiz... Oare cum îi zicea? Monfalcone Montefalco sau aşa cumva. Ah, cavaliere, asta a fost ceea ce se numeşte o dragoste mare! Pînă la urmă a răpit-o, sau aşa ceva — a fost o istorie tare romantică, dar amănuntele le-am uitat. Mă rog, s-a petrecut la Mantua. Dar trebuie să fi fost o *passione senza esempia*, o pasiune fără margini, domnule. Cel puţin aşa se povestea. *Ecco signore*, a stat ploaia.

Sir Oliver se ridică în toată descumpănirea staturii sale înalte şi grăi:

— Aţi fost foarte amabil, Padre. *Thank you so much*. Aş putea lăsa ceva... pentru enoriaşii dumneavoastră săraci? îngăimă el, înroşindu-se şi vîrînd sub farfurie o mînă de zecchini.

— Ei, ei, se sperie în glumă Padre Ippolito, dînd din mîini, ce-ţi trece prin minte? Atîţia bani pentru o bucată de salam veronez!

— Ceva e şi pentru povestirea dumneavoastră, spuse repede tînărul Oliver. A fost... a fost foarte, foarte... nu ştiu cum să zic. *Very much, indeed*.

Prin ferestrele parohiei se revărsa soarele.

1932

PAN HYNEK RAB DE KUFSTEIN

Pan Janek Chval din Jankovo nu-și revenise încă din surprindere. Așa, tam-nisam, să se pomenească în vizită cu ginere-său, și ce ginere! Binevoiți a-l privi: poartă pantaloni nemțești și mustăți ungurești, de! E boier mare, n-ai ce zice! Iar în vremea asta bătrînul dom Janek, cu mînecile suflecate, ajuta vaca să fete. Ca un făcut! se gîndi bătrînul descumpănit. Cine dracu mi l-a adus?

— Bea, bea, pane Hynek, îl pofti el stăruitor. E vin de pe la noi, sînt cinci ani de cînd l-a adus un evreu din Litomerice. La Prage beți vin de Cipru, nu-i așa?

— Din acela și din altele, răspunse pan Hynek. Îți spun eu, tată socrule, nu există vin mai bun ca vinișorul nostru ceh. Și bere mai bună ca berea cehească. Oamenii noștri nici nu știu ce bunătăți avem și cumpără tot felul de lături străine. Crezi că aduce cineva din străinătate ceva cumsecade?

Bătrînul înclină de mai multe ori capul:

— Și te jupoaie de bani.

— Sigur, rosti printre dinți pan Rab. Să luăm numai taxele vamale. Înălțimea-sa, Regele, își golește buzunarele și noi trebuie să i le umplem. Pan Hynek adăugă, cu vocea răgușită de indignare: *El* să aibă lăzi cu bani!

— Podebrad?

— Da, piticul ăla, încuviință pan Rab. Parcă ar fi un negustor de făină. Crai! Crai de tobă! Dar o să se schimbe lucrurile, tată socrule! Din motive economice și altele. La voi, la Jankovo, e tot așa de rău?

Pan Janek se posomorî:

— Rău, băiete. Mor vacile pe capete, degeaba le afumi și le descînți. Și dracul știe de ce, li se strică grîul țăranilor. Anul trecut a bătut grindina — e rău de tot de țărani. Închipuie-ți, pane Hynek, nu au nici de sămînță, a trebuit să le dau eu sămînță din hambarul meu.

— Să le dai? se miră pan Rab. Eu, tată socrule, n-aș fi făcut asta. Pentru ce să-i răsfeți pe mocofanii ăștia? Cine nu-i în stare să se întreține singur, n-are decît să crape. Să crape! repetă energic pan Hynek. În vremurile de azi e nevoie de o mînă forte, tată socrule, nu de pomeni și de ajutoare! Cu asta îi moleșești! Au să vină timpuri și mai grele; e mai bine ca sărăntocii ăștia să se deprindă puțin cu nevoia. N-au decît să mănînce coajă de copac sau treaba lor ce. Eu nu le-aș fi dat nimic, le-aș fi spus de-a dreptul: mă derbedeilor, ce credeți, că n-avem alte griji mai serioase decît mațele voastre? *Azi*,

le-aș fi spus, trebuie să fiți cu toții pregătiți să aduceți jertfe grele. Trebuie să ne gîndim la apărarea patriei și nu la tot felul de fleacuri. Așa le-aș fi vorbit. Timpurile sînt grele și cel ce nu-i gata să-și dea viața pentru patrie, n-are decît să piară de foame. Asta e. Pan Hynek bău încet. Cît timp se pot ține pe picioare, să facă instrucție cu armele, și gata.

Bătrînul boier din Jankovo își privi ginerele cu ochi amărîți, șterși.

— Ce spui? Ce spui? bîigui el descumpănit. Înseamnă, ferească Dumnezeu, că va fi război?

Boier Hynek rîse.

— Și de ce n-ar fi? Trebuie să fie: degeaba avem pace. Cîtă vreme e pace, e de la sine înțeles că se coace ceva. Atîta lucru știi și dumneata, rosti el disprețuitor, și ăla — cum își zice? aha, regele păcii! Regele păcii! scuipă pan Rab. Bineînțeles, de frică să nu-și piardă tronul. Dacă n-ar sta cocoțat pe tron, cu trei perini sub fund, nici nu l-ai vedea.

— Podebrad, adică? întrebă boier Janek cu voce nesigură.

— Păi, cine altul? Ei, domnule, avem și noi un suveran, să ne trăiască! Pace și iar pace, tată socrule! Numai solii și alte de-alde astea. De aia îi trebuie bani, pricepi? Uite, pînă la Hlohovce s-a dus după regele polonez, să semneze, cică, pactul împotriva turcilor. I-a ieșit cale de o milă înainte polonezului, îți dai seama? Ce zici de asta?

— De! făcu prudent boier Janek. Multe se spun de turcii ăștia!

— Baliverne, decretă hotărît boierul Hynek Rab. Se cuvine oare ca un rege ceh să dea onor polonezului? E o rușine, strigă pan Hynek. Trebuia să aștepte să vină polonezul la el. Aici am ajuns, boier Janek! Ce-ar fi zis răposatul Carol sau Zigmund? Pe vremea aceea aveam încă un prestigiu pe plan internațional! Pan Rab scuipă. Ptiu! Mă mir cum de rabdă cehii asemenea rușine!

„Auzi ce chestii! își zise posomorît în sinea sa boierul Janek Chval. Și la ce vine să mi le înșire mie, la urma urmei? N-am eu destule cu ale mele?"

— Sau astălaltă, își urmă predica boier Rab, trimite soli la Roma să-l recunoască papa — chiar așa, cu sărut-mîna, mă-nțelegi? În scopul cică de a menține pacea în rîndurile creștinătății. Asta le întrece pe toate! Boier Rab izbi cu palma în masă, mai-mai să răstoarne paharele. Bătrînul Zizka se răsucește în mormînt! Pentru numele lui Dumnezeu, auzi! Să ajungi să tratezi cu papa! De aceea am sîngerat noi, husiții? Ca el să ne vîndă Romei pentru papucul papei?

„Și tu ce te burzuluiești așa? se miră în sine bătrînul, clipind des și stingherit. Unde ai sîngerat tu, omule? Că doar răposatul taică-tău a venit încoace odată cu Zigmund. E drept că după aceea s-a însurat și s-a stabilit în Praga, luîndu-și numele de Joachim Hanes Raab. Era un om cumsecade, l-am cunoscut, un neamț cu scaun la cap".

— Şi el își închipuie, continuă cu înflăcărare pan Hynek Rab, că face Dumnezeu știe ce politică înaltă. Şi-a trimis niște paiațe de-ale lui în Franța, la regele francez. Ca să întemeieze, cică, o ligă a regilor creștini, care să se întrunească într-o conferință europeană sau așa ceva. Cică toate conflictele să se rezolve pe cale pașnică. Şi să asigure alianța împotriva turcilor și pace trainică și așa mai departe. Spune și dumneata. Ai mai auzit de cînd ești asemenea prostie? Așa se face politica? Care-i nebunul să rezolve conflictele pe cale pașnică, cînd există războiul? Şi dacă un stat are să vrea să declare război altuia au să-l împiedice tratatele? Ce mai încoace-și-n-colo: tîmpenii! Rîde o lume întreagă. Da, da, atitudinea asta de slăbănog, tată socrule, ne compromite în fața lumii întregi. Facem, zău așa, impresia că ne e frică să nu dea peste noi vreun război!

— Şi o să dea? întrebă îngrijorat boier Janek.

Pan Hynek Rab de Kufstein scutură din cap cu tărie.

— De asta poți să fii sigur, tată socrule. Ungurul, neamțul, papa și austriacul sînt împotriva noastră. Dacă sînt contra noastră, bun, să-i atacăm, pînă nu apucă să se coalizeze. Pornești neîntîrziat războiul, și gata. Așa se procedează, decretă boier Rab, netezindu-și cu un gest hotărît pletele.

— Atunci să mă îngrijesc din vreme de provizii, murmură îngîndurat boier Janek Chval. E bine să ai rezerve.

Boier Hynek Rab se aplecă confidențial peste masă.

— Eu aș avea un plan mai bun. Să ne aliem cu turcul și cu tătarul. Asta politică! Ce zici? Tătarului îi lăsăm Polonia și Germania, n-are decît să pîrjolească, să treacă totul prin foc și sabie. Cu atît mai bine pentru noi, înțelegi? Iar turcului îi lăsăm Ungaria, Austria și pe papă.

— Se zice că turcul e o fiară, mormăi bătrînul.

— Tocmai de-aia! făcu pan Hynek, cu un aer de cunoscător. Ce ți i-ar mai aranja ăsta! La ce-s bune menajamentele sau alte sentimente creștinești? Forța! Asta-i adevărata politică. Cît despre poporul nostru — zic, pentru popor nici o jertfă nu e prea mare. Dar trebuie s-o suporte alții, pricepi? Nu hrăni pe nimeni, după cum spunea Zizka al nostru. Împotriva tuturor și așa mai departe. De-am avea însă mai mulți patrioți adevărați! Să rotim iar bătrînul nostru buzdugan ceh...

Boier Janek Chval de Jankovo încuviință din cap. „Să nu uit de aprovizionare, își propuse el. Cine știe ce-o să mai fie? Bătrînul Raab era om înțelept, deși neamț sadea. Tirolez. Poate că Hynek a moștenit ceva minte de la el, se gîndi deodată bătrînul, iar cei din Praga sînt bine informați. În primul rînd, să usuc fînul. În război e nevoie de fîn."

Boier Hynek Rab de Kufstein izbi, plin de voie-bună, cu pumnul în masă:

— Tată socrule, o să ajungem noi s-o trăim și pe asta! Noroc! Hei, băiete, vino cu ulciorul ăla aici! Toarnă-mi vin, nu vezi că mi-e cupa goală? Pentru succesul cauzei noastre!

— *Wohl bekomm's*[1], răspunse curtenitor bătrînul boier Janek.

1933

[1] Să-ți fie de bine (germ.)

NAPOLEON

M-lle Claire (de la *Comédie-Française)* nici nu clipea. Știa că împăratul cade uneori astfel pe gînduri și nu-i place să fie deranjat. Și de altfel, între noi fie spus, despre ce ar fi putut vorbi cu el? Ce vrei, e doar împărat! Nu te poți simți în largul tău, n-am dreptate? (Și mai e și străin pe lîngă toate celelalte, se gîndea *M-lle* Claire, *pas très Parisien.*[1] Oricum, așa cum stă acum lîngă cămin, are un chip destul de frumos. (Bineînțeles, dacă n-ar fi așa de gras.) (*Là-là*, nici n-are gît, *c'est drôle.*[2] Ar fi putut fi ceva mai curtenitor!)

Pe cămin ticăia o pendulă grea de marmoră. Mîine, se gîndea împăratul, trebuie să-i primesc pe reprezentanții orașelor — e neplăcut, dar n-am ce face, precis că au să se plîngă de impozite. Pe urmă pe ambasadorul austriac — mereu aceeași poveste. Pe urmă vin să mi se prezinte noii președinți de tribunal. Va trebui să mă informez puțin care pe unde a lucrat; pe oamenii aceștia îi încîntă cînd știi ceva despre ei. Împăratul

[1] Nu prea e parizian (franc.).
[2] Nostim, amuzant (franc.).

numără pe degete. Altceva? Da, contele Ventura, iar o să-l ponegrească pe papa... Napoleon îşi înăbuşi un căscat. Doamne, ce plictiseală! Ar trebui să-l chem pe... cum se numeşte? Pe omul acela priceput care s-a întors acum din Anglia? Cum naiba îl cheamă? Porco, e doar cea mai bună iscoadă a mea!

— *Sacrebleu*, mormăi împăratul, cum îl cheamă pe omul acela?

M-lle Claire se apropie puţin cu scaunul, dar păstră o tăcere plină de solicitudine.

„Tot una-i, se gîndi împăratul, poate să se numească cum o vrea, informaţiile lui sînt întotdeauna excelente. Un om util acel... acel... *maledetto!* Ce caraghios, cum îţi poate scăpa uneori un nume! Şi am doar o bună memorie a numelor, se miră împăratul. Cîte mii de nume port eu în cap... numai nume de soldaţi cîte cunosc! Pun prinsoare că şi azi mi-aş aminti de numele colegilor de la şcoala de cadeţi... şi de prietenii din copilărie. Stai, unul era Tonio zis Biglio, altul Francio alias Riccintello, sau Tonio Lufalo, Mario Barbavietola, Luca zis Peto (împăratul rîse uşor), Andrea zis Puzzo sau Tirone... Pe toţi mi-i amintesc după nume, îşi spuse împăratul, iar acum nu-mi pot aminti numele acelui... *tonnere!*"

— *Madame*, rosti cufundat în gînduri împăratul, şi dumneata ai o memorie atît de bizară? Să-ţi aminteşti numele tuturor tovarăşilor de joacă din copilărie, dar să nu-ţi vină în minte numele unui om cu care ai vorbit acum o lună?

— Sigur, Sire, răspunse *M-lle* Claire.

— Ciudat, nu, *M-lle*? Claire încercă să-şi amintească vreun nume legat de copilăria ei, dar nu izbuti. Îşi aminti doar numele primului ei amant. Un oarecare Henry. Da, Henry a fost!

— Ciudat, mormăi pentru sine împăratul, privind fix flăcările din cămin. Mi-i amintesc pe toţi: Gamba, Zufalo, Briccone, Mazzasette, Beccajo, Barbabietola, micul Puzzo, Biglia, Mattaccio, Ciondolone, Panciuto. Eram o gaşcă cam de vreo doisprezece ştrengari, *Madame*. Mie îmi ziceau Polio, *il Capitano*.

— Ce drăguţ! strigă *M-lle* Claire. Eraţi căpitanul lor, Sire?

— Bineînţeles, rosti pe gînduri împăratul. Eram ori căpetenia hoţilor, ori a jandarmilor, după împrejurări. Eu îi comandam. Odată am poruncit să fie spînzurat, pentru neexecutare de ordin, Mataccio. Bătrînul paznic Zoppo abia a mai avut timp să-i taie funia. Pe atunci, *Madame*, se guverna altfel. Un astfel de *Capitano* era stăpîn suprem pe soarta oamenilor lui. Mai era un grup de băieţi, trupa duşmanului, condusă de unul Zani. Mai tîrziu a ajuns căpetenia bandiţilor din Corsica. Acum trei ani am pus să fie împuşcat.

— Se cunoaşte că maiestatea voastră s-a născut pentru a fi împărat, oftă *M-lle* Claire.

Împăratul scutură din cap:

— Crezi? Pe atunci, pe cînd eram *Capitano*, eram mult mai conştient de puterea mea, decît acum... A guverna, *Madame*, nu-i tot una cu a porunci. Să dai porunci fără nici o reţinere şi teamă — să nu te îngrijeşti de eventualele urmări — asta era calitatea suverană a jocului, faptul că ştiam că e doar un joc...

M-lle Claire se gîndi şi — spre meritul ei — bine se gîndi că la asta nu are ce răspunde.

— Chiar şi acum, continuă mai mult pentru sine împăratul, îmi vine cîteodată să-mi zic: Polio, nu-i decît un joc! Îţi spun Sire, maiestatea voastră, pentru că sîntem cu toţii prinşi în jocul ăsta. Soldaţii care dau onorul, miniştrii şi ambasadorii care se închină pînă la pămînt — toţi joacă. Toţi îşi păstrează aerul serios, nu-şi dau coate, nu pufnesc în rîs. Cînd eram copii, luam jocul în serios la fel ca acum. Aşa-i regula, *Madame:* să te prefaci că totul e adevărat...

Pe cămin ticăia pendula de marmură grea. „E bizar împăratul", îşi spuse cu oarecare teamă *M-lle* Claire.

— Poate că-şi fac semne din ochi abia după ce au tras uşa după ei, vorbi dus pe gînduri împăratul. Şi poate că-şi şoptesc: şmecher, Polio ăsta, bine mai face pe împăratul! Nici nu clipeşte — dacă n-ar fi joc, ai putea spune că chiar o ia în serios! Împăratul pufni într-un fel ciudat, de parcă ar fi rîs în sinea sa. E comic, *Madame*, nu-i aşa? Iar eu îi urmăresc cu toată atenţia — ca în clipa în care şi-ar da coate să izbucnesc primul în rîs. Dar ei, nimic. Uneori am impresia că s-au înţeles între ei să mă păcălească. Înţelegi? Să mă facă să cred că nu-i un joc — ca după aceea să mă ia în rîs: Polio, Polio, te-am păcălit! Împăratul rîse tăcut. Nu! N-au să mă păcălească! Ştiu eu ce ştiu...

„Polio, reflecta *M-lle* Claire. În clipele de tandreţe aşa am să-i spun: Polio, *mon petit* Polio".

— Poftim? întrebă tăios împăratul.

— Nimic, Sire, încercă să se apere *M-lle* Claire.

— Credeam că ai spus ceva. Împăratul se aplecă deasupra focului. Ciudat! La femei n-am observat asta, dar la bărbaţi e un lucru obişnuit. În adîncul sufletului nu încetează să rămînă copii. De aceea realizează atîtea lucruri în viaţă, pentru că se joacă. De aceea pun atîta pasiune şi concentrare în ceea ce fac, fiindcă de fapt cred că e un joc, nu crezi? Poate oare cineva să fie în mod serios împărat? Eu ştiu că-i doar un joc.

Urmă o clipă de tăcere.

— Nu, nu, nu, murmură împăratul. Nu e ce crezi. Uneori însă îţi pierzi certitudinea, pricepi? Uneori ţi se strecoară aşa, o frică: sînt încă micul Polio şi toate astea sînt doar „ne făceam că" — *Mon Dieu*, dar cînd se dovedeşte că-i adevărat! Tocmai asta e: că omul nu poate fi niciodată sigur...

Împăratul îşi ridică privirile, şi le aţinti asupra domnişoarei Claire:

— Doar în faţa femeii, *Madame*, doar în amor capeţi certitudinea că... de... că nu mai eşti copil; atunci ştii cel puţin că eşti bărbat, ce dracu! Împăratul făcu un salt: *Allons*, *Madame!*

Devenise dintr-o dată pasionat şi lipsit de scrupule.

— Ah, Sire, *comme vous êtes grand!* suspină *M-lle* Claire.

1933

CUPRINS

R. M.

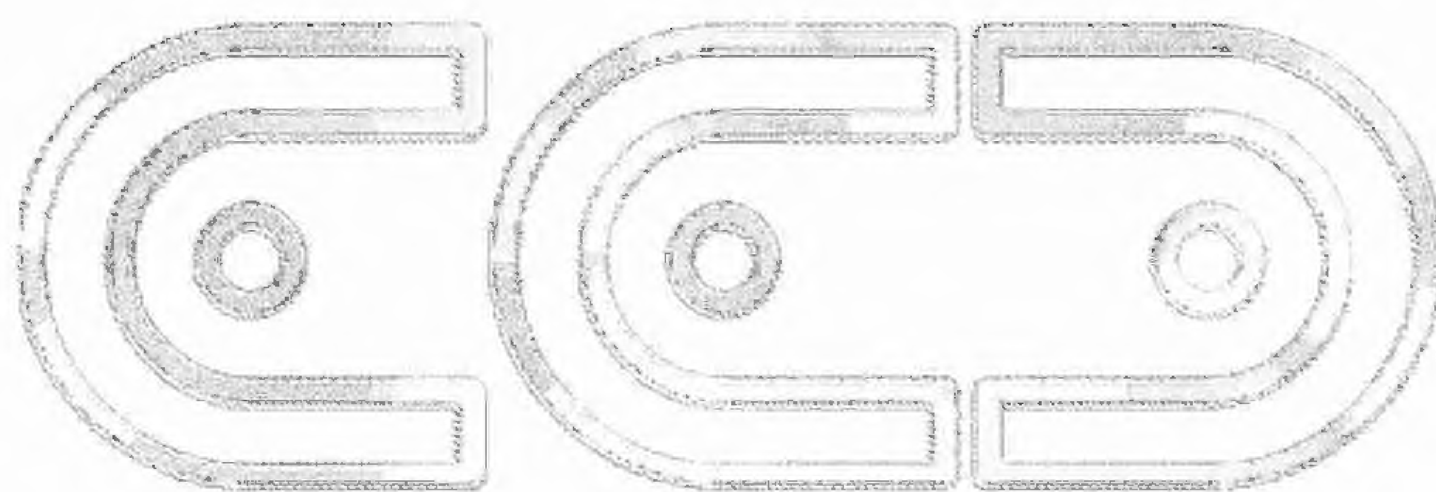
Lector : NATALIA STĂNESCU
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Bun de tipar : 25.07.1973.
Tiraj 13 360. Coli tipar 6.

Tiparul executat sub comanda nr. 30 185 la Combinatul Poligrafic București,
„Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

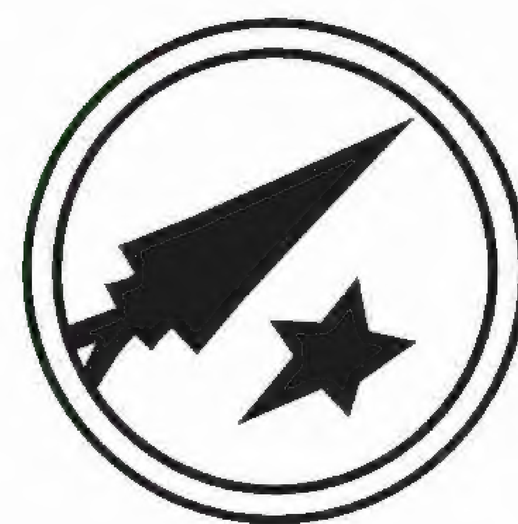

Anonim

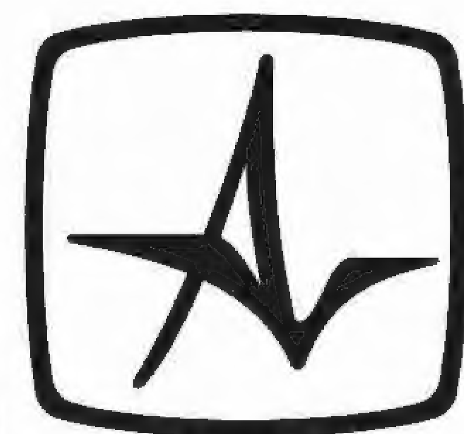
și

CAT Graur

Antwerpen

2023